

Institutt for sosiologi, statsvitenskap og
samfunnsplanlegging

Frednasjon og forsvarsalliert

*En studie av norsk fredsidentitet i relasjon til
norsk sikkerhets- og engasjementspolitikk*

Mari Martinsen Siljebråten

Masteroppgave i statsvitenskap – mai 2015

FORORD

Arbeidet det siste året har gitt mye lærdom og ny innsikt i forhold som jeg mener det er viktig å skape forståelse omkring. Takk for at jeg fikk muligheten til å fordype meg i et tema jeg selv synes er spennende. Jeg håper denne studien belyser områder som er av interesse for flere enn bare meg.

Takk til min veileder Gunnhild Hoogensen Gjorv, som i seg selv er et av de mest inspirerende menneskene jeg har møtt. Jeg håper du vil fortsette å inspirere studenter i mange år framover.

Takk til Brita Martinsen som har vist meg at alle utfordringer virker mindre etter en treningstur i friluft, og til Lars Mogaard som har vist meg at lykke kan finnes seg mange andre steder enn i enden av en masteravhandling.

Tromsø 15. mai 2015

Mari Martinsen Siljebråten

SAMMENDRAG

Hvem ønsker vi å være, hvordan viser vi det, og hvordan oppfattes vi? Det er viktige spørsmål for en småstat som Norge. Det er likevel ikke en naturlighet at svaret på disse spørsmålene er like.

Fredstanken står sterkt i Norge, og i denne studien problematiseres forholdet mellom det å være en fredsnasjon og det å være en forsvarsalliert. Studien tar for seg sentrale elementer ved norsk identitet, som knyttes til det å være fredelig. Forklaring og opphav til den norske fredsidentiteten blir knyttet til meislingen av det norske samfunnet før og etter unionstiden. Fredsidentitetens betydning blir så sett i lys av norsk engasjementspolitikk og dagens sikkerhets- og forsvarssamarbeid. Overordnet sett utforsker denne studien koblingen mellom nasjonal identitet og sikkerhet.

Innhold

<i>FORORD</i>	iii
<i>SAMMENDRAG</i>	iv
1 INNLEDNING	1
1.1 Problemstilling og hypotetiske betraktninger	4
1.2 Avklaringer og innledende antakelser	5
1.2.1 Sikkerhet i kontekst	5
1.2.2 Forbehold om begrepsbruk	6
1.2.3 Studiens disposisjon.....	7
2 METODIKK OG KILDEBRUK	9
2.1 Dokumentanalyse, case og diskurs	10
2.2 Kildebruk.....	11
2.3 Aktualitet	11
3 KULTURELL IDENTITET OG INTERNASJONALE FORPLIKTELSER	13
3.1 Kulturell- og nasjonal symbolverdi	15
3.2 Forholdet til omverdenen.....	19
3.3 Fredsdiskursen	21
3.4 Selvoppfattelse og omdømmebygging	22
3.5 Engasjementspolitikk - fredsbygging	28
3.6 En sikkerhetspolitisk og militær alliansepartner.....	29
3.6.1 Norge og FN	30
3.6.2 Norske småstatsinteresser.....	32
3.6.3 NATO-alliert	33
3.7 Betraktninger: Norske dilemma.....	37

4	<i>TILNÆRMINGER TIL SIKKERHET</i>	39
4.1	Dannelsen av Sikkerhetstrusler	40
4.2	Multi-actor security framework.....	43
4.3	Å forstå sikkerhet.....	45
4.3.1	Sikkerhet som studie- og teoriretning	46
4.3.2	Individet og staten	47
4.3.3	Nytenking omkring sikkerhet	48
4.4	Å teoretisere utøvelse sikkerhet.....	49
4.4.1	Københavnskolens sikkerhet i sektorer – Societal Security.....	49
4.4.2	Sikkerhet som verdi – negativ og positiv	52
4.5	Menneskelig sikkerhet	53
4.6	Sikkerhet og identitet	55
4.7	Sikkerhet gjennom identitet og tillit	58
4.8	Oppsummerende tanker.....	59
5	<i>TILNÆRMING TIL AFGHANISTAN</i>	63
5.1	Bidraget: en hybrid	64
5.2	Begrunnelsen: solidaritet og sikkerhet	66
5.3	Tilnærming: 'den helhetlige tilnærmingen'	67
5.4	Retorikken: til kamp mot ondskap, for demokrati.....	70
5.5	Betraktninger: En forvirrende kombinerings.....	71
6	<i>FREDELIGHET - RELEVANT FOR NORSK SIKKERHET?</i>	73
6.1	Studiens sentrale forhold.....	74
6.2	Mellom realpolitikk og idealisme.....	75
6.3	Manglende etisk fundament.....	77
6.4	Konklusjoner og endelige betraktninger.....	77

6.5 Følelse av trygghet og arktiske forhold – muligheter for videre problematisering av norsk rollekombinering.....	79
7 KILDER OG REFERANSER	81

1 INNLEDNING

”Norsk politikk for fred er ikke bare en rad med engasjementer i ulike fredsprosesser, men disse engasjementene veves gradvis sammen som en del av sikkerhetspolitikken. (...) Politikk for fred blir en del av vår egen sikkerhetspolitikk” (Støre, 2006)

Jeg innleder med dette sitatet fra tidligere utenriksminister Jonas Gahr Støre, fra en tale han holdt ved Norsk Fredssenter i 2006. Slik jeg ser det er dette sitatet er godt illustrerende for det som vil være denne studiens kjerneområde, nemlig forholdet det å være en fredsnasjon og Norges sikkerhet. Med henblikk på Norge; hvordan man kan forstå bruken av begrepet *fredsnasjon* som et ledd i den nasjonale sikkerhetspolitikken? Fredsnasjon, fredsland og andre karakteristikker er sterkt knyttet opp til det å være fredelig, og har vært en progressiv del av norsk politisk tilpasningsstrategi, og i særlig grad etter 1990. Støre trekker linjer mellom norsk engasjement i fredsprosesser som politikk for fred, men ser også dette som konkret sikkerhetspolitikk. Men Hvorfor? En mulig forklaring kan være at et fredelig land ikke virker truende på andre. Et fredelig land har også en del moralske trekk og forutsetninger som kanskje kan mane til etterfølgelse og virke tillitsskapende. Men - det å proklamere fred og fredelighet aktiverer også etiske og moralske forventninger. Dersom denne forståelsen av norsk fredspolitikk også er sikkerhetspolitikk kan det være interessant å undersøke om dette er en iboende naturlighet ved det å være norsk, eller om fredspolitikken er en strategi Norge følger på den internasjonale arena.

Statens fremste oppgave er å ivareta sine innbyggere og beskytte sine grenser mot ytre trusler. Med andre ord; staten søker å sikre seg selv. Dette tilfører både rettigheter og plikter. I termer av utenrikspolitikk kan man i grove trekk anta at alle grep en stat foretar seg, på en eller annen måte handler om egen selvhevdelse og ivaretagelse, herunder sikkerhetspolitikk. *Sikkerhetspolitikkenes hovedmål er å ivareta Norges suverenitet, territoriell integritet og politiske handlefrihet. Dette målet sikres gjennom et bredt sett av politiske, militære, folkerettslige, diplomatiske og økonomiske virkemidler* (regjeringen.no). Denne definisjonen om hva som anses som sikkerhetspolitikkenes mål og midler gir ikke, slik jeg ser det, direkte inntrykk av at verken målene eller virkemidlene trenger å være typisk fredelige. Men likevel definerte Støre at engasjement for fred er et

norsk tiltak for å sikre den norske stat og dens innbyggere. Hvorfor? En slik sammenheng kan være vanskelig å forstå, fordi sikkerhetspolitikk innebærer en variasjon av forhold som ikke alltid omhandler det vi forbinder med fred. Et viktig forhold for Norge er størrelse og det faktum at vi er et lite land både hva gjelder folketall, makt og territorium. Diplomatiske og økonomiske virkemidler kan i så tilfelle være viktige virkemidler. Et annet forhold er historisk og baserer seg på fortellingen om hvordan vi nordmenn har kommet til å ha en sterk tilknytning til det å fremme prinsipper om fred i møte med våre omgivelser. Dette kan knyttes til vår vektlegging av for eksempel folkeretten i internasjonale relasjoner. Et tredje forhold kan være allianser og forpliktende samarbeid gjennom valg vi har tatt for å strategisk fremme våre interesser og sikre oss selv, og det er her de politiske og militære virkemidlene vil kunne gjøre seg gjeldende. Samlet sett vil alle disse tre forholdene kunne prege bruken av ulike norske virkemidler for sikkerhet, men grunnlinjer er at samlet sett har bruken av alle disse virkemidlene, på hver sine områder, mål om å skape sikkerhet slik at vi kan *leve i fred*.

Det finnes også realiteter som er naturlige å ta for seg dersom man skal se nærmere på norsk fredelighet og problematisere omkring den. Siden 2001 har for eksempel Norge gjennom NATO og FN vært engasjert i Afghanistan. Begrunnelsen for norsk deltakelse kan i en overordnet kontekst begrunnes med *sikkerhet*, men i dette tilfellet ikke primært kun norsk sikkerhet. Den vestlige militære intervensjonen i Afghanistan, for eksempel, har hatt en rekke målsetninger som blant annet å: (1) frata terrornettverket al-Qaida muligheten til å bruke landet som internasjonal terrorbase, (2) følge opp og støtte den nyetablerte afghanske regjering, (3) bidra til sikkerhet og fred for det sivile samfunnet, (4) legge til rette for demokratisk og økonomisk utvikling, (5) gi bistand til gjenoppbygging av infrastruktur og statlige institusjoner (Barth: 2008, p 9). Norge har bidratt med militært personell til internasjonale operasjoner, og fredsbevarende styrker i Afghanistan fra 2001-2014, men har i tillegg vært engasjert gjennom sivile og ikke-statlige aktører og med bistand gjennom frivillige og humanitære organisasjoner. Gjennom engasjementet har det både eksistert selvfølgheter og dilemmaer. Dette har gjerne vært knyttet opp til det forholdet som oppstår i krysningen mellom fredspolitik og sikkerhetspolitikk, eller i mer konkrete ordelag - forholdet mellom det å både skulle være et fredsland og en forsvarsalliert.

For å forsøke å trekke et filosofisk resonnement omkring et slik dilemma vil jeg trekke fram de norske filosofene Skirbekk og Gilje (2007) sin illustrasjon av et normativt dilemma. Dette dilemmaet illustreres gjennom følgende utdrag:

En person kan mene at han ikke bør ta livet av noe annet menneske. Han mener samtidig at han bør kjempe med våpenmakt mot okkupanter av hans land. Hva bør han da gjøre? Går han inn i et væpnet forsvar, vil han komme i konflikt med normen om å ikke ta liv. Avstår han fra å ta del i det væpnede forsvaret, vil han komme i konflikt med normen om å kjempe med våpenmakt mot en okkupasjonsmakt (Skirbekk og Gilje, 2007, p. 7).

Eksemplet kan være passende for Norge i lys av engasjementet i Afghanistan, men også andre steder vi den senere tid har vært engasjert med militær innsats. Normen om å ikke ta liv kan kobles til det å være et fredelig land, mens forsvar mot okkupasjonsmakt kan kobles til det å være en forsvarsalliert som forsøker å forhindre okkupasjon. Internt i en stat, likdels som for et individ, kan det eksistere bestemte regler eller normer som kan komme i strid med hverandre i gitte situasjoner. En filosof vil kanskje spørre om det finnes det et riktig svar på dette problemet? Er for eksempel den ene normen mer grunnleggende enn den andre? En samfunnsviter vil heller være opptatt av prosessene bak, og hvordan man har havnet i et slikt normativt dilemma.

Med den historien og nåværende utgangspunkt Norge har som stat og nasjon, kan det nesten tas for gitt at Afghanistan ikke blir den siste internasjonale konflikt Norge må yte støtte i. På grunn av dette er erfaringer og lærdommer fra Afghanistan viktige. Spørsmål om hvordan Norge har utført sine oppgaver, og i hvilken grad dette har blitt gjort rettmessig og vellykket, kan i dag både vurderes og besvares. Lærdommer fra Afghanistan vil prege måten Norge for framtiden engasjerer seg i internasjonale operasjoner og konflikter. Det spesielle med Afghanistan er at Norges engasjement fra 2001-2014 gir et faktisk grunnlag for å fortelle oss hva som skjer når en fredsnasjon opererer som forsvarsalliert. Med bakgrunn i dette har vi muligheten til å si noe om bruk og kombinasjon av roller. Dette forholdet har faktisk blitt testet i Afghanistan, og det gir mulighet for å avdekke eventuelle dilemmaer ved en slik rollekombinasjon.

I forbindelse med denne studien er ikke mitt mål å være dømmende over hvorvidt den norske engasjementspolitikken har en vellykket karakter eller ei. Jeg ser det heller som interessant å avdekke noen forhold som gir forståelse for hvilken karakter det har hatt, og gi en forklaring på dette med bakgrunn i de empiriske forhold jeg finner sentrale. Disse vil ha sin basis i begrepet *fredsnasjon* sin tilknytning til den norske sikkerhetspolitikken, nærmere bestemt det å være en forsvarsalliert.

1.1 Problemstilling og hypotetiske betraktninger

Gjennom min studie ønsker jeg å utforske nærmere det dilemma som oppstår når Norges ønskede rolle som 'fredsnasjon' må kombineres med rollen som forsvarsalliert eller internasjonal bidragsyter. Hvordan kan portretteringen av egen rolle som fredsnasjon ha innvirkning på vår sikkerhet og hvordan vi ivaretar den? Hva skjer når nasjonal idealisme møter internasjonale forpliktelser? Studien vil bære preg av drøftinger omkring fredsnasjon og sikkerhet, sett i lys av både identitet, forpliktende sikkerhetssamarbeid, og engasjementspolitikk. Sikkerhet vil ligge som et slør over studien både i tråd av, i seg selv være et fenomen, og fordi sikkerhetsteori vil være studiens teorigrunnlag. Valg og begrunnelse for tema og problemstilling har bakgrunn i egen interesse hva gjelder det faktum at både militært engasjement og politikk for fred, på tross av sine åpenbare motsetninger, har blitt karakterisert som sikkerhetspolitikk.

Problemstillingen for denne studien er som følger:

Er det viktig for norsk sikkerhet å være en fredsnasjon?

Av problemstillingen er det noen momenter som tas for gitt. For det første legges det opp til en forståelse av at Norge har en sterk agenda knyttet opp mot det å være en fredsnasjon. Studiens utgangspunkt er at *Norge er en fredsnasjon*, og alle forhold som vil studeres i tilknytning til dette, vil også ta det for gitt. Det åpnes likevel for at man både skal kunne diskutere bakgrunn for hvordan Norge har blitt en fredsnasjon, men også knytte dette mer konkret opp mot sikkerhetsterminologi. Et forhold som ikke er avklart på forhånd er hvorvidt Norge er en fredsnasjon i tråd med at det er vår egen

selvoppfattelse, eller om Norge er en fredsnasjon på bakgrunn av handlinger. For det andre forstås det slik at "fredsnasjon" både preger måten vi definerer og utøver sikkerhet på, i tillegg til hvordan det norske samfunn forstår sin egen sikkerhet. Denne terminologien vil teoretisk sett splittes i to deler, henholdsvis 1) Forståelse av sikkerhet, 2) Utøvelse av sikkerhet. Analytiske spørsmål i tilknytning til denne avgrensingen kan være om: fredsnasjon og de forhold som det måtte innebære, har betydning for vår forståelse av sikkerhet, og om vår utøvelse av sikkerhet kan understreke vår fredelighet? Dersom problematiseringen av forholdet mellom det å være en fredsnasjon og det å være forsvarsalliert avdekker en vellykket rollekombinasjon er det mer interessant å se på hvorfor fredsnasjon faktisk er strategisk viktig for norsk sikkerhetspolitikk.

1.2 *Avklaringer og innledende antakelser*

Problemstillingen problematiserer ikke hvorvidt Norge er en fredsnasjon eller ikke. Det kan være en problemstilling i seg selv å stille spørsmål ved hvorvidt et land som deltar i krig kan karakteriseres som fredelig. En grunnleggende antakelse er derimot at *fredsnasjon* enten det er som rolle eller målsetning, har innvirkning på norsk handlingssett. En innledende antakelse er også at begrepet kan ha en sterk idealistisk betydning.

Det bør nevnes at mitt mål ikke utelukkende er å bekrefte de hypoteser som problemstillingen legger til rette for. Det kan ikke utelukkes at det underveis kan åpenbare seg nye spennende forhold i tilknytning til problemstillingen. Kanskje kan det også bidra til å løfte debatten om fredsnasjons forhold til sikkerhetspolitikk ytterligere.

På bakgrunn av dette er det likevel fredsnasjonens strategiske betydning for sikkerhetspolitikken jeg har satt meg som mål å kunne si noe om i slutten av denne studien, og de hypoteser som allerede har blitt presentert anser jeg for å være viktige å besvare for å si noe om fredsnasjons potensielt strategiske betydning.

1.2.1 *Sikkerhet i kontekst*

Forståelse av sikkerhet og utøvelse av sikkerhet skiller seg fra hverandre, men kan også ses i sammenheng. Måten sikkerhet utøves har innvirkning på hvordan den oppleves, og

derfor også vår forståelse av den. Hvis man snur på denne sammenhengen kan man også si at vår forståelse og opplevelse av sikkerhet, påvirker den måten vi utøver den på. Man kan avgrense sikkerhetskontekster gjennom å for eksempel sette et skille mellom bruk av militære sikkerhetsmidler og sivile sikkerhetsmidler. Skillet mellom krig og fred representerer også ulike kontekster man kan forstå sikkerhet på.

1.2.2 *Forbehold om begrepsbruk*

Forholdet mellom norske og engelske uttrykk, spesielt hva gjelder teori og teoretiske modeller, kan til en viss grad gjøre bruken av norsk språk til en utfordring. Enkelte faguttrykk og teoretiske rammer har ikke en norsk variant. I tilfellet av denne studien gjelder dette begrep og termer det vil være ufordelaktig å oversette da disse vil kunne få en endret betydning ved en eventuell oversettelse. Et eksempel på dette kan være begrepet *societal security* som i seg selv er et eget paradigme for å forstå sikkerhet. Ved direkte oversettelse vil dette begrepet bli: samfunnssikkerhet. Samfunnssikkerhet er en term som i norsk forstand knyttes opp til nasjonal sikkerhet og beredskap, og må på ingen måte forveksles med det teoretiske paradigmet *societal security*. Forbeholdene omkring begrepsbruk gjør seg i hovedsak gjeldende i studiens teoretiske del, og er i stor grad knyttet til bruken av begreper som: securitization, multi-actor security framework, human security paradigme og *societal security*

1.2.3 *Studiens disposisjon*

Denne studien er sammensatt av seks kapittel.

Kapittel 1, er en innledning og introduksjon som setter temaet for studien og introduserer en del tanker og momenter som dreier seg om det å være en fredsnasjon og det å være en sikkerhetspolitisk aktør. Problemstilling og hypotetiske betraktninger presenteres i tillegg til noen innledende antakelser og avklaringer.

Kapittel 2, tar for seg det metodiske grunnlaget og framgangsmåten for studien, i tillegg til overveielser om forskers rolle og bevissthet omkring egen forskning. Det gis i tillegg en kildeforståelse og presentasjon om tanker omkring studiens aktualitet.

Kapittel 3, danner grunnlaget for det som skal diskuteres, og her presenteres de viktigste delene av det empiriske grunnlaget, som knytter seg til norsk fredsidentitet og selvoppfattelse, i tillegg til fredsdiskurs og engasjementspolitikk. I siste del av kapitlet trekkes, de formelle forpliktelser Norge har i tråd av å være FN-medlem og NATO-alliert, fram i lys av fredstanken.

Kapittel 4, presenterer de teoretiske perspektivene, og dette kapitlet konsentrerer seg om forståelser for og utøvelse av sikkerhet, i tillegg til forholdet mellom identitet og sikkerhet og betydningen tillit har for å skape sikkerhet.

Kapittel 5, tar for seg aktuelle forhold ved det norske engasjementet i Afghanistan, som bidragets karakter hva gjelder utøvelse av sikkerhet, begrunnelsen for det, tilnærmingen til det, og den retorikk som ble bruk i rettferdiggjøringen av militært engasjement.

Kapittel 6, Diskuterer den norske fredelighetens relevans for sikkerhet, på bakgrunn av de forhold som har blitt belyst.

2 METODIKK OG KILDEBRUK

All kvalitativ forskning bygger på noen grunnleggende antakelser hos forskeren. For å gjenta mine – en grunnleggende antakelse er at *fredsnasjon* har innvirkning på Norsk sikkerhet. Hvordan går jeg så fram for å se nærmere på dette?

Jeg anser begrepet *fredsnasjon* for å være både et påtatt selvbilde og en rolle, i tillegg til å være et begrep som aktiv brukes for å oppnå nasjonale målsetninger eller tilpasse seg omgivelsene på en fordelaktig måte. Jeg mener videre at det er naturlig å anta at dette kan ha hatt innvirkning på hvordan Norge i for eksempel Afghanistan har tenkt og utøvet sikkerhet, i tillegg til at det legger føringer for hvordan Norge ter seg i relasjon til andre stater. En antakelse er at for at fredsbegrepet og dets innhold skal ha en betydning for norsk sikkerhet, så har begrepet betydning for norske verdier og identitet, og ses som noe det er verdt å verne om.

Dette er den virkelighetsoppfatning jeg selv har, og vil ta for meg, men med den ontologiske forutsetning at jeg, som enhver annen forsker, bør ha en anerkjennelse av at det eksisterer flere ulike virkeligheter. Min virkelighetsoppfatning er derfor ikke ensbetydende med 'sannhet'. Virkelighet må forstås som kompleks, i stadig forandring, og konstruert av den enkelte som er involvert i forskningssituasjonen. I denne studien er det mitt privilegium å konstruere situasjonen, gjennomføre studien og trekke mine konklusjoner. Det er likevel nødvendig å overveie det faktum at det eller den som er under lupen kan inneha egne oppfatninger av den virkelighet de lever i, og andres plass i den. Forskere, forskningsobjekter og deltakere kan oppfatte virkeligheten ulikt. Det faktum at det eksisterer mange virkeligheter betyr også at forskning kan gi noen eller flere svar, men ikke *svaret*. Den epistemologiske forutsetningen er at kunnskap blir konstruert nettopp i møtet mellom forskeren og forskningsdeltakere, eller forskningsobjekt (Nilssen, 2012).

Det ontologiske og epistemologiske ståsted for meg i denne studien, er at den kunnskap og de konklusjoner jeg gjør meg, er basert på mine egne antakelser og virkelighetsoppfatningers møte med det jeg studerer.

2.1 Dokumentanalyse, case og diskurs

Som metodisk grunnlag for studien har jeg valgt dokumentanalyse. Problemstillingen lar seg vanskelig belyse av kvantitative data, og intervju vil ikke være avgjørende med mindre de funn og drøftelser som gjøres, er noe som det er interesse for å gjøre en dypere kartlegging av ved et senere tidspunkt. Innholdsanalyse av dokumenter som bøker, artikler, fagpublikasjoner og offentlige dokumenter vil være den primære måten jeg tilegner meg relevant empiri. For å komme nærmere de forhold som problematiseres må jeg gjøre et grundig dykk i dokumenters innhold og mening. Derav gjør også diskurs seg aktuell som metodisk framgangsmåte, da særlig i tilknytning til retorikk som har blitt anvendt i ulike kontekster. Eksempler på dette kan være den retorikk som ble anvendt fra norsk hold i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905, eller den retorikk som ble anvendt for å rettferdiggjøre deltakelse i Afghanistan i 2001.

En diskurs er en delt forståelse av hvordan verden, eller et område av verden ser ut. Denne kan identifiseres på bakgrunn av språklige bilder og virkemidler som ulike diskurser tar i bruk for å fremme en bestemt oppfatning eller forståelse. Det viktige for ulike diskurser er å bli gitt tilstrekkelig definisjonsmyndighet til å legge føringer for folks oppfatninger om spesifikke saker eller felt. De vil derav kunne inneha en sterk legitimitet i for eksempel samfunnet og folks bevissthet. Dette kan analyseres gjennom hvordan språk og bilder tas i bruk for å skape et bestemt bilde hos mottakere.

Det er ikke aktuelt å utelukke/skilte mellom å utforske, forklare og beskrive det forholdet jeg ønsker å problematisere, da disse tre tilnærmingene alle er aktuelle for å oppnå en forståelse av fenomenet. Når dette begrepet har en funksjon gjennom de skriftlige kildene jeg tar for meg, danner disse funnene grunnlag for å gi forståelse av fenomenet (Krogh: 2009), herunder norsk sikkerhet på basis av å være en fredsnasjon. Engasjementet i Afghanistan kan ses som en case, men denne vil i størst grad gjøre seg gjeldende i den analytiske delen av studien. Ellers vil denne studien ikke ha rigide avgrensinger og det vil forekomme delanalyser av ulike forhold gjennomgående.

2.2 Kildebruk

Bruken av diskurs og retorikk har en avgjørende betydning for relevansen til mine kilder. Dette gjennom betydningen diskurs har for min oppfattelse av ulike meninger og perspektiver. Jeg vil benytte meg av artikler og nyhetssaker funnet i norsk media, offentlige dokumenter, fagpublikasjoner og rapporter.

2.3 Aktualitet

Med et omfattende spillbrett av utfordringer som norsk engasjementspolitikk danner grunnlag for, og med et vidt spekter av kryssende utfordringer, målsetninger og agendaer, er det naturlig at omgivelsene man opererer i er i kontinuerlig endring. I et slikt landskap kan det i seg selv være en utfordring for de involverte å skaffe seg oversikt over realitetene. Det samme vil kunne gjelde for forskere på feltet.

Noe som styrker aktualiteten til en studie som denne, er at norske militære styrker avviklet sitt engasjement i Afghanistan i 2014. Slik som nevnt i innledningen, gir det norske bidraget i Afghanistan en mulighet til å si noen om kombinasjonen mellom det å være en fredsnaasjon og det å være en forsvarsalliert. Den 21. november 2014 ble det ved kongelig resolusjon oppnevnt et utvalg til å vurdere Norges innsats fra 2001-2014. Det er nærliggende å gjengi utvalgets mandat her:

”Utvalget skal gjennomføre en helhetlig evaluering av den totale norske innsatsen og fremlegge en rapport som skal kunne offentliggjøres i sin helhet. Rapporten skal peke på lærdommer som kan benyttes til planlegging, organisering og gjennomføring av Norges framtidige bidrag til internasjonale operasjoner. Utvalget skal således” kartlegge og vurdere alle sider ved Norges engasjement i Afghanistan i tidsrommet 2001-2014 (Kongelig resolusjon, 21.11.2014).

En gjennomgang er igangsatt på bakgrunn av det opprinnelige oppdraget Norge forpliktet seg til, noe som også innebærer en gjennomgang av samarbeidet og samordningen mellom det sivile og militære, sikkerhetssituasjonen for norsk personell og oppfølging av personell etter endt oppdrag, sett i sammenheng med de resultater man har oppnådd (Redegjørelse Stortinget, 29.05.2012). Min studie tar kanskje for seg fragmenter av hva

det kongelige utnevnte utvalget gjør, men studiens funn vil likevel være interessante og aktuelle sett i sammenheng med de konklusjoner utvalget gjør seg, men ikke minst med sikte på den framtidige engasjementspolitikken.

3 KULTURELL IDENTITET OG INTERNASJONALE FORPLIKTELSER

For å gjenoppta det innledende sitatet fra Jonas Gahr Støre om at *politikk for fred er norsk sikkerhetspolitikk*. Dette kan forstås på flere måter. En forståelse kan være at dersom det eksisterer fred så vil ikke vår sikkerhet være truet. En annen forståelse kan være at på bakgrunn av den størrelse som Norge har, vil vi ikke evne å delta i stormaktspolitikken på lik linje med verdens ledende stormakter. Likevel er det et faktum at stormaktspolitikk vil kunne både påvirke og true oss. Vi vil derfor søke å kunne ivareta våre nasjonale interesser som småstat på best mulig måte, gjennom å fremme fred, forsoning og samarbeid. Det å være en fredsnasjon kan forstås som at vi verken ønsker å være truende mot andre, eller at andre skal ha interesse av å true oss. Men finnes det noe ekstra fredelig ved det norske som ikke knytter seg til beskyttelse av staten?

Fred som begrep eller tilstand er i dag, naturlig tett knyttet opp til sikkerhet. Dette i tråd med at fred har en iboende egenskap om fravær av konflikt og voldsbruk. Fred kan defineres som den rake motsetning til krig. I internasjonale relasjoner og i forholdet mellom stater reguleres forhold gjennom de universelle prinsipper og lover som innebefattes av folkeretten. Denne regulerer også stater rett til å gå til krig mot hverandre eller forsvare seg mot aggresjon (Østerud, 2007, p. 68). Det kan diskuteres hvorvidt folkeretten utgjør lover i en rettslig forstand, da det ikke eksisterer domstoler eller politimyndighet til å håndheve disse. Folkeretten kan derfor ses som et sett prinsipper som søker å regulere forholdet mellom statene i verden.

Norge har flere ganger uttalt at FN skal være hjørnesteinen i norsk utenrikspolitikk, og *”Den viktigste jobben Norge gjør for fred, er bidraget til en verdensorden som regulerer bruken av makt (Støre, 2006)”*. Grunnsteinen er at de regler og forhold FN og folkeretten regulerer, etterstreber Norge å følge og opprettholde. I stortingsmelding nummer 15, fra 2009, om hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk, ble interesser, ansvar og muligheter trukket fram og sett gjennom en geopolitisk lupe som befestet at *”norske, realpolitiske interesser er utvidet som følge av globaliseringen. Norsk engasjementspolitikk, innen menneskerettigheter, bistand, fred og forsoning, humanitær innsats, er etisk begrunnet men i tillegg i Norges interesse”* (Utenriksdepartementet, 2009)

Norges fredelighet har vært en inngangsverdi i utenriksdebatten, og denne forståelsen fikk særlig utvikling gjennom norsk fredsfremming etter den kalde krigen. Fra 1989, da Thorvald Stoltenberg ble utnevnt til FNs høykommissær for flyktninger, ble arbeidet med å involvere Norge i et stort antall freds- og forsoningsinitiativ iverksatt. Gjennom det tette båndet til Jan Egeland i det norske Utenriksdepartement (UD), ble handlingsrommet som oppsto etter den kalde krigen utnyttet godt gjennom uformelle nettverk med ekspertise på humanitær assistanse. Dette fungerte godt innenfor det respektive feltet. Det ble omkring årtusenskiftet igangsatt prosesser i departementet for å formalisere freds- og forsoningsarbeidet, som i 2000 fikk sin egen enhet, og i 2004 en egen seksjon i UD (Neumann, 2012 p. 1-3). Det vi ser av dette er at Norge har en 'formalisert forvaltning av fred' i eget byråkrati, noe som ikke er alle land forunt.

Fredelighet har også en sterkt verdimeessig appell i det norske samfunn. Det faktum at Nobels fredspris deles ut i Norge har fått en sterk symbolverdi i retning av at vi anser oss selv som fredelige, og det eksisterer folkelige teorier om at Alfred Nobel valgte Norge både fordi Norge både var, og hadde forutsetninger å være spesielt fredelig. Dette særlig sett i sammenheng med Sverige, hvor Nobel selv kom fra. Disse teoriene kan likevel ikke bekreftes, for slik Nobelinstituttet selv understreker på sine sider: "*ingen vet med sikkerhet hvorfor Alfred Nobel ønsket at akkurat fredsprisen skulle deles ut av en norsk komité*" (The Norwegian Nobel Institute). Likevel har denne oppfatning fått fotfeste. Historikerne tilknyttet Nobelinstituttet har likevel gitt os viktige glimt inn i instituttets betydning for norsk fredsdiskurs (Leira, 2004, p. 155).

Den norske 'fredeligheten' og måten vi i dag eksporterer og uttrykker denne er i hovedsak i relasjon til andre stater. I Afghanistan har denne eksempelvis fått uttrykk gjennom det norske fokus på å bevare det humanitære rom og bidra til gjenoppbygging og fredsbygging. Som en forlengelse av dette har et interessant moment ved engasjementet vært at Norge har valgt å ha et klart skille mellom den militære og sivile delen av det norske bidraget (Hoogensen Gjørsv, 2014, p.142). Dette forholdet kan kanskje knyttes opp mot norske tanker om skillet mellom det å være fredelig og det å benytte seg av våpenmakt.

Verdier for fred har fått en betydning for vår identitet, og identitet spiller igjen en rolle for hvordan vi definerer vår og andres sikkerhet. Dette begrunnes med at identitet gir

føringer for hva som er viktig for oss som mennesker, eller hva som er viktig for oss som samfunn å ta vare på. Det norske samfunn anser seg selv for å være, og identifiserer seg selv som å være spesielt fredelig (Leira, 2004). På bakgrunn av dette kan vi anta at å skape og ivareta fred vil være av særlig høy prioritet i det Norge foretar seg. Før dette undersøkes nærmere kan det være nærliggende å ta for seg noe av det som kan være bakgrunn for de særtrekk som dominerer norsk selvoppfattelse, og mulige forklaringer for hvorfor fred har blitt spesielt viktig for oss. Derfor vil jeg videre ha noen diskusjoner omkring norsk kultur og identitet, norsk fredsdiskurs og noen norske historiske tradisjoner, og nasjonale selvoppfattelser og omdømmebygging. Jeg vil så ta for meg noen av de forpliktende samarbeid vi har innenfor sikkerhetspolitikk og viktige forhold ved norsk engasjementspolitikk. Tanken er at jeg på bakgrunn av dette skal kunne skissere en bredere forståelse av norsk fredsidentitet.

3.1 Kulturell- og nasjonal symbolverdi

Kultur kan innenfor rammene av et samfunn være nært knyttet til identitet. Det er vanskelig å måle graden av kultur, og derfor kan det være utfordrende å si noe om i hvilken grad kultur har noen innvirkning på reelle forhold i folks hverdag. Likevel kan det ikke utelukkes at kultur har en innvirkning på de omgivelser vi lever i. Kulturelle 'momenter' eller forhold som man, av historiske årsaker, kan si har preget Norge som stat og nasjon, kan finnes igjen i en variasjon av ulike symboler og narrativ - noen med sterkere betydning enn andre. Et eksempel på dette kan være symbolverdien *Askeladden* og hans 'mot alle odds'-lykken i å kapre prinsessa og halve kongeriket har (Eriksen og Neumann, 2011). Askeladden-rollen har en sterk symbolsk verdi fordi eventyret er ett av flere eksempler på karakterer nordmenn føler tilknytning til. Dette i tråd av den kraften som ligger bak at en vanlig gutt (askeladden) mot alle odds lykkes i noe han i utgangspunktet ikke hadde forutsetninger for (å kapre prinsessa). I en overført forstand kan man se Askeladdens triumf, som et synonym med en småstats triumf, noe som kan forklare et slikt narrativs aktualitet. Eksempler som dette kan skape forståelser og verdistrukturer, og kunne forklare adferdsmønster i gitte situasjoner. Selv om Askeladden ikke hadde forutsetninger for å lykkes hindret det ikke hans forsøk. En styrke for historiene om Askeladden i lys av symbolverdien den har fått som en del av norsk

folklore, er tiden historien ble nedtegnet. Nedtegnerne, Asbjørnsen og Moe, samlet inn norske folkefortellinger på midten av 1800-tallet, som tidsmessig var den norske nasjonalromantikkens høydepunkt. Dette var en tid hvor nasjonaldyrkelsen hadde et spesielt sterkt feste og symbolverdier kan antas å ha hatt gode forutsetninger for å innvirke på norsk identitet. Nasjonale forkjempere som Bjørnstjerne Bjørnsson, Halvdan Koht og Nikolai J. Sørensen bar i første rekke fram det som skulle bli den norske fredsdiskursen i denne perioden.

Kultur og identitet kan skapes av felles opplevelse og historie. Kultur og identitet kan også prege måten vi handler på, og hvordan vi vurderer rett mot galt, som i norske termer løst kan koples til oppfattelse av forholdet mellom krig og fred. Det er likevel viktig å poengtere at i tilknytning til sikkerhetsstudier, så har kultur gjerne blitt sett på som irrelevant blant teoretikere innenfor de typiske neo-tradisjonelle retningene. Men det har den senere tid har fått en økende teoretisk betydning innenfor sikkerhetsteoriene gjennom blant annet *Københavnskolen*. En ignorant holdning til forholdet - kultur og identitets innvirkning på sikkerhet, kan være en alvorlig undervurdering av deres innvirkning på reelle forhold, og resultere i at viktige faktorer blir oversett. Jeg skal ikke gå inn på en debatt om hvordan kultur i seg selv oppstår, selv om jeg vil fortsette å dra linjer om hvordan kulturell historie har meislet det Norge vi i dag ser og kjenner.

Vi har endt opp med å, på bakgrunn av delte kulturelle tradisjoner, sammenfalle godt med andre vestlige samfunn. Samuel P. Huntington lanserte i 1992 en teoretisk forståelse om en ny verdensorden, basert på skiller mellom sivilisasjoner. I følge Huntington må sivilisasjoner ses på som den øverste formen for kulturell identitet, og folks kulturelle og religiøse identitet vil etter den kalde krigens slutt representere primærkilden til konflikt (Huntington, 1992). Det har blitt, og er fristende å påpeke at Huntingtons teori i stor grad sammenfaller med konflikten mellom den vestlige kultur og den islamsk- religiøse kulturelle tradisjon, en konfliktlinje som kan gjenspeiles gjennom vestlig intervensjon i land som blant annet Afghanistan, islamistisk terrorvirksomhet mot vesten, i tillegg til det vedvarende spenningsforholdet mellom den USA og Russland. I termer av sivilisasjoner inngår Norge i den vestlige.

Av samfunnsdebatt kan man se at kultur i noen tilfeller, og gjerne i mindre grad enn i termer av sivilisasjoner, også karakteriseres som noe truet. Dette samtidig som at kultur

kan ses på som noe truende. Et eksempel å vise til er den norske politiske debatten fra 2013, hvor kulturminister Hadia Tajik (AP), under stortingets spørretime ble bedt om å definere norsk kultur og hvorvidt den norske kultur anses som viktig å verne og beskytte (Stortingets spørretime, 03.12.2012). Bakgrunnen for debatten var spørsmål fra stortingsrepresentant Christian Tybring-Gjedde (FrP), om effekten innvandring fra områder med muslimsk religiøs tradisjon har på norsk kultur. *"De fremtredende norske verdiene er viktige, som likestilling og demokrati. De har blitt kjempet frem og de må vi fortsette å kjempe for"*, sa Tajik (Aftenposten, 2013). Av enkelte ble spørsmålet til kulturministeren oppfattet som et forsøkte å skape et bilde av en truende effekt, samtidig som å skape en oppfattelse om et urovekkende bilde av kulturers negative virkning på hverandre. Spørsmålet og bakgrunnen for det kan forstås som et forsøk på å sette fokus på innvandring fra ikke-vestlige kulturer som noe negativt. *"Det er viktig at nordmenn har en identitet, at vi er stolte og ikke unnskylder at vi er til. Det kulturministeren skisserer er verdier som FNs menneskerettigheter. De er viktige, men det er ikke unikt norsk, (...)Det er vår kulturarv som vi har arvet gjennom generasjoner, som vi bør videreføre. Innvandring fra ikke-vestlige land fører til at det blir en segregering, med etnisk norske et sted og innvandrere et annet sted. Og da får du ikke en fellesskapsfølelse"*, sa Tybring-Gjedde, som mener *"innvandring truer den norske kulturarven"* (Aftenposten, 2013). Dersom man forsøker å se dette eksemplet i lys av sikkerhet, så kan man analysere spørsmålet dithen at det var et forsøk på å aktivere 'noe' som en konkret sikkerhetstrussel, for å aktivere sikkerhetstiltak mot spørsmålets kjerne: *innvandring*. Ved å løfte spørsmålet om hvorvidt norsk kultur er truet og har behov for å vernes, skapte stortingsrepresentanten en 'politiserings-effekt' som tvinger spørsmålet fram i offentligheten og inn i den politiske debatten. I enkelte lag av samfunnet karakteriseres de forhold representanten problematiserte, som faktiske sikkerhetsutfordringer.

Michael N. Barnett legger fram påstanden om at dersom vi ignorerer kultur blir vi dårligere rustet til å forstå verden omkring oss. Fokuset må derfor være å identifisere 'hvorfor kultur betyr noe' og 'hvordan det betyr noe'. I denne forstand handler kultur om noe annet en det å verne om bestemte tradisjonelle strukturer eller sedvane. Han påstår at kultur former både strategiske preferanser, holdninger til maktbruk og voldsbruk, og villigheten til å ta sjanser og følge regler i for eksempel krig (Williams, 2013, p.185).

Kultur har innvirkning på hvordan vi ser verden omkring oss, og dette momentet er sentralt for denne studien på bakgrunn av at norsk identitet er sterkt bundet sammen. Barnett mener at, analytisk sett, former kultur både vår identitet og våre ønsker. I tillegg legger det føringer for vår handling i bestemte situasjoner. Dette vil samtidig være avgjørende for hvordan vi responderer på utfordringer og kriser (Williams, 2013, p. 185). På bakgrunn av dette kan kultur og sikkerhet knyttes sammen, men kanskje mest virkningsfullt blir det å knytte sikkerhet til identitet i tråd av den samlende funksjonen identitet har for menneskelige kollektiv som samfunn. Kultur som begrep vil være mer variert og kan både favne videre og bredere, mens identitet kan legge til rette for en mer konkret kobling til sikkerhet som idé og praksis for individer og grupper.

Uten å ha nevnt nasjonalisme konkret har flere nærliggende momenter og eksempler blitt nevnt. I termer av narrativ som historier om askeladdens betydning for nasjonaldyrkelse finnes nasjonalistiske momenter gjennom betydningen fortellingene om Askeladden har, på bakgrunn tiden de ble fortalt og samlet har for norsk identitet. Vi kan og finne nasjonalistiske momenter i eksemplet fra Stortingets spørretime, hvor bakteppet for spørsmålet om vern av norsk kultur identifiserer innvandring som et potensielt truende motstykke. Teoretikere innen for sikkerhetsstudier, som blant annet Barry R. Posen (1993), trekker linjer fra nasjonalisme eller nasjonaldyrkelse til massemobilisering og selvpoppofrelse for staten, internt i et samfunn. Selv om denne studien ikke konkret tar for seg betydningen av nasjonalisme, er det viktig erkjennelse at nasjonalisme kan ha nær tilknytning til nasjonal identitet, å inneha en sterkt mobiliserende effekt dersom identitet og kultur anses som noe som må sikres. Fredstanken ble i en nasjonalistisk betydning knyttet til den norske Stortinget mens Norge fortsatt var i Union med Sverige. Stortinget bra framstilt som sammensatt av særlig fredelige representanter, og reist opp som folkets sanne representasjon (Leira, 2004, p. 163).

Kulturell og nasjonal symbolverdi kan komme i mange former og uttrykkes på ulike måter, men ved å benytte meg av de overnevnte eksemplene har jeg forsøkt å illustrere hvordan narrativ kan bygge nasjonal karakter og identitet, og hvordan kultur kan både skape og aktivere sikkerhet. Demokrati og menneskerettigheter er nærliggende politikkområder Norge har et sterkt fokus på. Disse har et iboende verdigrunnlag som kan knyttes til fredstanken i praksis, og representerer 'spilleregler' som Norge gjennom sin

utenrikspolitikk søker å fremme. Demokrati og menneskerettigheter er også tradisjoner som har oppstått på vestlig bakgrunn, noe som kan gi en forklaring på hvorfor dette har blitt sentrale trekk ved dagens norske utenrikspolitikk. For å forstå utenrikspolitikken, men ikke minst Norge bedre skal jeg videre ta for meg oppblomstringen av den norske fredsdiskurs på slutten av 1800-tallet, så vel som tre historiske tradisjoner om norsk forhold til omverdenen.

3.2 Forholdet til omverdenen

Historie kan bidra til å forstå og beskrive kollektive handlinger og uttrykk, så vel som sosiale forandringer som har skjedd i samfunnet. Kultur og identitet kan som nevnt være resultater av historiske hendelser og utvikling. Vi kan befestet at et samfunn som det norske er et menneskelig kollektiv, og til sammenligning med andre samfunn innenfor en bestemt stat er det norske et utpreget homogent samfunn. Dette innebærer at det norske samfunn regnes for å ha en betydelig grad av likhet i form av delt kultur, kunnskap, historie og skikker (Samfunnsveven, 2015). For å forstå norske trekk og karakteristikk i forhold til omgivelsene, så vel som identitet og verdiers betydning for disse, er det viktig å kjenne til aktuelle historiske trekk som kan ha innvirkning på disse.

I NRKs dokumentarserie "*Norsk Historie: Norge og verden omkring – 1800-1990*" trekkes tre norske tradisjoner fram som dominerende for hvordan Norge har opptrådt i forholdet til omverdenen, og som begrunnelse for hvordan Norge i dag beskuer sine egne interesser og egen sikkerhet. Disse tradisjonsretningene er henholdsvis:

- (1) *Isolasjonisme*: Utrykket for en småstats ønske om å være i fred,
- (2) *Ekspansjonisme*: Utvidede muligheter for egne nærings og handelsinteresser,
- (3) *Stormaktspolitikk*: Internasjonale territoriale interesser og utpreget partiskhet i internasjonale spenningsforhold.

Disse strømningene er uttrykk for den norske fortiden.

Bakgrunnen for den tredelte arven er Norges endrede rolle i takt med internasjonale svingninger. Isolasjonismen har kommet til uttrykk gjennom periodisk forbehold om

avstand til det internasjonale maktsentrum for å bevare muligheten til å forbli en fredelig utkant av verden. Nøytralitetslinjen som ble ført under første verdenskrig, og forsøkt ført under andre verdenskrig, er reelle uttrykk for isolasjon. Ekspansjonismen har gitt seg til uttrykk i norsk sjøfart og forfremmelse av norske handles- og næringsinteresser. I mellomkrigstiden hadde Norge blant annet den fjerde største og mest moderne handelsflåte i verden, og dette førte med seg sterke handelsinteresser og tette handelsbånd til utlandet. Ekspansjon utenfor landets grenser var særlig stor for fiske og fangst, i tillegg til økende grad av norsk polferd og utforskning av polhavene, noe som naturlig flytter over i den tredje tradisjonen, stormaktspolitikk. Norge har paradoksalt nok en stormaktspolitikk tradisjon, og fra starten av 1900-tallet kan Norge anklages for å ha bedrevet såkalt "ishavsimperialisme". Svalbard ble en del av norsk territorium i 1920, Jan Mayen i 1930 og Bouvetøya i 1938. I tillegg gjorde Norge krav på deler av sørpollandet i 1931, og i 1939 okkuperte en norsk fangstekspedisjon deler av Grønland med støtte fra den norske stat. I tillegg til territorielle krav, var Norge en aktiv part i handelskrigene i tilknytning til de to verdenskrigene.

Etter 1940 har de tre tradisjonene kommet til uttrykk på nye måter og dette kan kanskje ses i sammenheng med norsk sikkerhets økende avhengighet av hjelp utenfra. Dette har kommet til å innebære en ekspansjon inn i verdenspolitikken og tettere integrering med andre stater. Gjennom denne ekspansjonen har Norge blitt en konkret part i internasjonale maktrelasjoner, da særlig med bakgrunn i å være medlem av FN, og å være NATO-alliert. Omfattende deler av norsk forvaltning, økonomi og marked er integrert i samarbeid med nærliggende stater og ikke minst den Europeiske Union. Nok en dimensjon ved norsk ekspansjonspolitik er den økte deltakelsen i internasjonale operasjoner siden 1990, noe som tidvis har vært upopulært i befolkningen. Norsk opinion har evnet å påvirke Norge i retning av å skille seg fra upopulære internasjonale forpliktelser, og om å legge fram krav om særrettigheter i internasjonalt samarbeid. I disse tilfellene har folkemeningen trukket i retning av økt isolasjonspolitik, noe som er et viktig poeng å ha med seg videre i forståelse av identiteters evne til påvirkning. Stat og samfunn trekker ikke alltid i samme retning. På 1950-tallet fikk folkemeningen gjennomslag for at man på tross av å være NATO-medlem ikke skulle tillate lagring av militært utstyr på norsk jord. Det samme ville komme til å gjelde for atomvåpen. Nei til

EU-medlemskap i både 1972 og 1994 er de siste tydelige uttrykk for folkemeningens påvirkning på statsmakten, i retning av en mer isolasjonistisk tradisjon (NRK, 1992).

Tradisjonene bærer ikke preg av ønsker om økt integrering, på tross av at dette har blitt et faktum for Norge i internasjonal politikk. Man kan få inntrykk av at man kanskje helst ønsker å være alene, uten innblanding fra andre. Men på bakgrunn av det internasjonale systemets natur og ivaretagelse av egne interesser er det likevel et faktum at Norge har sett seg nødt til å integrere tettere i samarbeid med andre, særlig innenfor sikkerhet.

3.3 Fredsdiskursen

Fredstanken framstår i dag som en selvfølgelig kvalitet ved norsk utenrikspolitisk diskurs. Men enhver idé og diskurs har en tilblivelseshistorie. Som nevnt har personligheter som blant annet Bjørnstjerne Bjørnsson og Halvard Koht vært framtrepende skikkelser i framveksten av den Norske fredsdiskursen, og denne har gitt seg uttrykk i en kobling mellom begrepene *fred* og *folk*.

Ifølge Leira (2004) bunner den spesielt sterke norske fredstanken i at det mellom 1860 og 1906 ble dannet en grunnleggende diskursiv kobling mellom fred og folk. Denne koblingen har blitt virkelighetskonstituerende (p.154). Internasjonalt hadde det før 1860-tallet eksistert sterke fredsbevegelser, men i denne perioden hadde ikke Norge noen sterk fredsdiskurs, noe som kan antas å komme av at utenrikspolitikken lå under den Svenske stats myndighet. Gjennom oppblomstring av et mer omfattende organisasjonssamfunn fra 1970-tallet begynte blant annet fredsaktivismen å vokse fram gjennom ansamlinger som kvekermiljøet i Stavanger, avholdsbevegelsen og religiøse miljøer (p.157). Men det var Stortinget som skulle komme til å bli det sterkeste symbolet for norsk fredelighet og fredstanke. Stortinget ble siste del av unionen med Sverige definert som tilhørende nasjonen, mens andre deler av statsmakten var å oppfatte som unasjonale. I dette ligger noe av opprinnelsen til betydningen av unionsoppløsningen som premiss for fred og frihet. Gjennom at de folkevalgte representanter ble portrettert som fredsvennlige representanter valgte det norske folk, gjennom unionsoppløsningen, det fredelige alternativ.

På 1890-tallet begynte materialiseringen av den norske fredsdiskursen, noe som baserte seg på mer pasifistiske tanker om fravær av voldelige maktmidler. Dels skyldtes dette økt bevissthet om fredstanken, men må også forstås som et ledd i unionsstriden med Sverige (Leira, 2004, p. 164). Gjennom Bjørnstjerne Bjørnsson ble norsk fredsarbeid beskrevet som en kamp for folkelig kontroll over utenrikspolitikken, men også noe som skulle resultere i dens fullstendige avskaffelse. Bjørnsson levde i den overbevisning at fred skulle skapes mellom folk, ikke mellom statsmakter (p. 164-167), Halvdan Koht så, i likhet med Bjørnsson, folket som et nøkkelkonsept for fred, men kan sies å ha hatt en større forståelse for nødvendigheten av en statsmakt i formen av en rettsstat. Den samfunnsmessige og den internasjonale freden måtte knyttes sammen gjennom nøytralitetspolitikk, altså en politikk hvor stater ikke skulle utøve noen trussel mot hverandre. Det norske folk, regnes av Koht, som ”*fredselskende av natur, og folkets vilje til fred overstyrer selv regjeringens politikk*”.

Halvard Leira (2004) trekker i sin artikkel, *Norsk Fredstenking Fram Til 1906*, noen refleksjoner fra opprinnelsen av- og beretningen om norsk fredsforståelse, opp mot noen sikkerhetspolitiske problemstillinger som er aktuelle også i dag. Det eksisterer for eksempel en nasjonal forventning om at Norge er et fredsfolk (fredsnasjon). Denne er i dag utfordret av en ny vilje til å bruke militærmakt utenfor egne grenser. Denne nye politikken har ikke blitt gjenstand for en omfattende offentlig debatt, men er derimot en debatt som det styres unna. Grunnlinjene og ideene i norsk fredsdiskurs faller i stor grad etter unionsoppløsningen dersom man forsøker å spore verdienes synlighet i norsk utenrikspolitikk. Omkring dette trekker Leira på en forståelse om at *fredsnasjonen* er en så veletablert diskursiv tradisjon i Norge at en debatt omkring diskurs og realitet vil medføre en åpenbar politisk risiko (Leira, 2004, p 180).

3.4 *Selvoppfattelse og omdømmebygging*

Hva vi står for, hvem er vi i verden og hvordan viser vi det? Dette er viktige spørsmål for *den norske selvbiografien* om en liten stat og nasjon som etter hvert har fått store ambisjoner om å posisjonere seg med bestemte trekk og kjennetegn. Tanker om å være en fredsnasjon og en humanitær bidragsyter, har gjerne blitt formidlet ut, og har slått rot i

områder av det norske samfunns verdigrunnlag og folks nasjonale selvoppfattelse. Disse rollene sier noe om hvilken posisjon det ønskes at Norge i dag skal ha i forhold til omgivelsene og andre stater. Det er en erkjennelse at fredsarbeid kan gi anerkjennelse nasjonalt som internasjonalt.

Misjonen om å være en *humanitær stormakt* ble først lansert av Jan Egeland, men ytret skepsis mot fra Jonas Gahr Støre (Neumann, 2009; Støre, 2006). På tross av at han anerkjenner og berømmer tanken om en omfattende norsk humanitær profil mente Støre at stormakts terminologien og retorikken, gikk på tvers av norske nasjonale interesser. Dette på bakgrunn av at 'stormakt' assosieres med noen som tar seg til rette og som ikke legger avgjørende vekt på internasjonale spilleregler. Støre ønsket en fremgangsmåte til internasjonal politikk som innebar praksis med forståelse for at "*norsk gjennomslag avhenger i alle internasjonale sammenhenger i vel så stor grad av evnen til å påvirke andre, jobbe med andre, ta ansvar med andre. Det avhenger av den tilliten vi opparbeider oss*" (Støre, 2006). Denne tilnærmingen til egen rolle i møte med omverdenen, underbygger fokuset på dialog i internasjonale relasjoner, som vi kjenner igjen fra Støres tid som norsk utenriksminister.

I termer av identiteter og deres anvendelse i bygging av omdømme er det interessant å bevege seg inn i organisasjonsteoriens verden, og forsøke å forstå Norges personlighet og karakteristikk i både fortid og nåtid som en egen enhet:

Organisatorisk identitet består såleis av, og blir konstruert og endra gjennom "autobiographical acts". Sjølvbiografi er middelet som bind saman individualitet og identitet, og skapar også forbindelsane til "dei andre". Sjølvbiografiar skal ende godt, og organisatoriske sjølvbiografiar bør være ei forteljing om suksess (Kvåle og Wæraas, 2006 p. 78-79).

Identitet kan med andre ord konstrueres gjennom de narrative en organisasjon eller et land har om seg selv, og selvbiografier bør være en fortelling om suksess. Ved å ha fokus på betydningen av Norges fokus på fred, og hvilken effekt et slikt fokus kan få, sammenfaller fokuset med en slik suksess. Fred er følgelig noe som oppfattes positivt.

Et spesielt trekk ved Norge er den sterke tilknytningen norsk identitet har til statens eksistens, slik beskrevet gjennom det norske samfunns høye grad av homogenitet

(Samfunnsveven, 2015). Dette er et eksepsjonelt trekk, som blant annet har sin opprinnelse i det faktum at det i liten grad har forekommet etniske konflikter mellom ulike folkegrupper innenfor det norske territoriet, selv om den norske stat består av to folk: det norske og det samiske. Det homogene trekket ved den nasjonale identiteten er sterkt knyttet opp til den historiske løsrivelsen fra undertrykkelse og unionstid. Dette, i tillegg til ønsker om å være et fritt land i et fritt land, er noe som har satt spor i den norske selvbevisstheten. Fred ble nevnt som en viktig del av prosessen for norsk løsrivelse, men friheten har gått hånd i hånd med denne i nasjonsbygging og kamp for selvstendighet. Dette har satt sine spor i nasjonale lyriske uttrykk om norsk kamp for frihet og rettferdighet, slik som i blant annet femte vers av ”*Ja vi elsker*” illustrerer:

*”Hårde tider har vi døyet,
ble til sist forstøtt;
men i verste nød blåøyet
frihet ble oss født.
Det gav faderkraft å bære
hungersnød og krig,
det gav døden selv sin ære –
og det gav forlik”*

(Den Norske Studentersangforeningen)

I Europautredningen om vårt forhold til EU (2011), har det oppnevnte utvalg tatt en nærmere kikk på norsk identitet og selvfølelse. Her vises det til at nordmannen og hans eller hennes identitet er dannet på bakgrunn av ønsker om frihet fra overmakten, og dydighet i arbeid og levemåte. Norge portretteres som et langstrakt og variert land med mange dialekter og lokale samfunn som gjør det forenelig både med det flerkulturelle og tilbøyelighet til forpliktende deltakelse i større sammenslutninger. Konklusjonen om norsk identitet anno 2010 bærer preg av både endring og kontinuitet. Protestantiske dyder og romantiseringen av rollen som ’the underdog’, står fortsatt sterkt i samfunnet. Likeledes gjør troen på norsk moralsk overlegenhet, tankene om likhet, nøysomhet og egalitær individualisme. Disse - sammen med en postkolonial framtoning av suverenitet og selvstendighet er bærende elementer i det nasjonale selvbildet. Det kan spores tilbake til Norges mangeårige unionstid med Danmark og Sverige (Eriksen og Neumann, 2011, p. 10-14). Av dette ser man grunnlaget for en sterk nasjonal idealisme knyttet til selvstendighet og fritagelse fra undertrykkelse.

Norsk offentlig utredning (NOU) *'Makt og Demokrati'* (2003), tar blant annet for seg hvordan den nasjonale symbolbyggingen av Norge som internasjonal merkevare har foregått gjennom en offensiv norsk tilpasningsstrategi. Eksporten av Norge har hatt fokus på og bakgrunn fra norsk 'fredsportefølge'. Markedsføringen har foregått gjennom internasjonal engasjementspolitikk med fokus på demokrati, menneskerettigheter, konfliktløsning og fred. Utredningen har et eget kapittel 12 som tar for seg noen av de idealistiske aspektene. Utdrag:

"Den brede engasjementspolitikken ble drevet av en aktiv stats- og utenriksledelse, og den utnyttet Norges fortrinn i internasjonal politikk – et lite land uten kolonial fortid i et fredelig hjørne av verden. Idealismen som varemerke ville vært vanskeligere for land med større maktpolitisk evne og tradisjon. Dette var grunnlaget for bildet av Norge som en «humanitær stormakt».

Den idealistiske profilen var samtidig interessepolitikk, og slik ble den solgt innad i et mer nøkternt embetsverk. Når norsk næringsliv ble trukket inn i utviklingspolitikken ble norske økonomiske interesser samtidig ivaretatt. Men enda viktigere var de politiske interessene som engasjementspolitikken fremmet. Den førte til internasjonal anerkjennelse og adgang til sentrale fora og storpolitiske aktører. Dermed ivaretok engasjementspolitikken diplomatiske interesser som var særlig viktige etter Norges andre nei til EU-medlemskap" (NOU, 19/2003).

Den kurs som portretteres omfavner bredt flere områder av fredsidealismen som rår i norsk sivilsamfunn og norsk bevissthet hva gjelder offentlig kompasskurs. Denne kompasskursen er i retning av internasjonal bistand og solidaritet. Eksporten og markedsføringen av Norge, synliggjør holdninger og forståelser om hvilken rolle det ønskes at Norge har, eller oppfattes å ha. Det interessante ved utdraget ovenfor, er at det bærer preg av både isolasjonistisk, ekspansjonistisk og stormakts politiske trekk, og man kan få inntrykk av at det er den idealistiske linje som etterstrebes og spres. Både sivilt og politisk fremstilles Norge som en 'underdog' med muligheter til å utrette store ting. Bærende samfunnsinstanser sjonglerer derfor videre med denne idealismen. Et annet interessant momentet ved utdraget fra *Makt og Demokrati (2003)*, er hvordan det markerer skillet mellom hvordan norsk idealisme markedsføres innlands og utenlands: Innlands ble embetsverk og næringsliv tett knyttet til det idealistiske innhold gjennom inkludering i prosesser. Den verdipolitiske virkningen av den norske idealismen sammenfaller godt med engasjementspolitikken, som vier stort fokus på globale ulikheter og humanitær innsats, som igjen fremmer norsk omdømme internasjonalt. En

'fredsfremmende underdog' noe som ikke representerer en trussel mot andre, passer godt inn i en slik idealistisk kontekst.

Flere land enn Norge har tatt i bruk nasjonale symboler og idealistiske selvbilder som en del av egen identitetsbygging. For mange har gjerne religion og historie preget symbolikken. Et eksempel på dette kan være Israels identitet som 'guds utvalgte folk', eller amerikanernes samlende nasjonale tankesett om 'liberty' (frihet). Begge disse har momenter av noe eksepsjonelt ved seg. For norsk identitet er det tanken om at vi er spesielt fredelig som kan ses på som vårt mest eksepsjonelle trekk. Tanken har røtter tilbake til avgrensingen mellom det norske og det svenske i overgangen mellom 18- og 1900-tallet. Sverige har i motsetning til Norge, historisk sett, vært en militær stormakt. Denne karakteristikken kunne Norge etter unionsoppløsningen i 1905 skille lag med. Verken første eller andre verdenskrig rokket ved tanken om Norge som fredsnasjon, til tross for de tidligere nevnte ekspansjonistiske og stormakters politiske trekk. Ei heller NATO-medlemskap eller det faktum at Norge i nyere tid har blitt en sentral våpeneksportør har hatt noen betydelig virkning. Tidligere Sovjetunionen og dagens Russland kan være en spennende sammenligning på bakgrunn av den resistens norsk selvoppfattelse om det fredelige har. På tross av sine enorme tap og store involvering i både første og andre verdenskrig, og innforståtte betydning og aksept for bruk av vold for historiens gang, har det russiske selvbilde som fredelig land ikke latt seg rokke ved (Europautredningen, 2011, p. 12.). Slik jeg ser det vil dette faktum være vanskelig for mange nordmenn å forstå sett i sammenheng med egen nasjonal identitet. Dette på bakgrunn av norske oppfatning om Sovjetunionen og Russland, en oppfattelse som differensierer hvordan vi oppfatter oss selv. Likevel kan det ikke tas for gitt at vår identitet og vårt selvbilde har en direkte link til det som til en hver tid er en bestemt virkelighet. Dette illustreres bra i følgende utdrag fra Europautredningen (2011):

"Og man kan spørre seg hvordan det er mulig at Norge, som nå har et kontinuerlig tiår som krigførende part i Afghanistan bak seg, fortsatt kan hevde å være mer fredelig enn for eksempel Sverige. Men det kan Norge altså, og effektene kan man daglig se i den politiske debatt, der det blir underkommunisert eller endog benektet at Norge er i krig (...).

Det interessante for forandringen i norsk identitet siden 1990-tallet er at Norge har gått til krig tre ganger (Balkan, Afghanistan, Irak), men uten at denne intense krigføringen har rokket ved forestillingen om at (andre) europeiske land er krigerske mens Norge er fredelig. Det oppfattes fortsatt som eksepsjonelt at Norge er i krig.” (Eriksen og Neumann, 2011, p. 12)

Man bør kunne anta at realitetene ved deltakelse i væpnet konflikt har innvirkning på måten vi oppfatter oss selv som land og nasjon, men også måten vi blir oppfattet av andre. I en kronikk i Radikal portal skriver leder av Norges Fredsråd, Hedda Bryn Langemyr, at Norge siden 1990 har deltatt i hele åtte kriger, og er blant land som oftest har deltatt i krigføring utenfor eget territorium. Norge er også blant de 20 største eksportørene av militært materiell, og Langemyr stiller spørsmål ved hvorfor disse realitetene ikke bli sett på som en naturlig årsak til at Norge for eksempel har blitt et mer attraktivt mål for terror. Hun mener det er en klar korrelasjon mellom krigsinnsats og økt trusselnivå (Langemyr, 2015). Dette kan støttes opp av blant annet Harpviken og Skjælsbekk (2010) som trekker linjer til Afghanistan-engasjementet ved å vise til at det *”ikke er et usannsynlig scenario at det norske engasjementet (...) gjør terrorfaren i Norge større og sikkerheten for norske borgere mindre, parallelt med at den internasjonale krigføringen bidrar til å øke terrortrusselen generelt”* (Harpviken og Skjælsbekk, 2010, p. 386). Disse forholdene ved norsk utenrikspolitikk og Norges rolle i verden, gjør det betimelig å stille spørsmål ved hvorvidt norsk identitet og selvoppfattelse egentlig påvirkes av de ting vi foretar oss. Her må vi tilbake til identiteters egenskaper. Professor og direktør ved Fridtjof Nansens institutt, har forsket på norsk og russisk identitet på Kola-halvøya, og mener *”identiteter må forstås som relasjonelle og som noe som endrer seg etter kontekst”* (Hønneland, 2010, p. 5). Ut fra dette kan man betrakte identitet som relasjonelle forskjeller, og som noe konstruert, heller enn noe som har oppstått av seg selv. Identitet kommer til syne og uttrykk i møte med andre identiteter, og kan forstås som sosiale konstruksjoner i endring. Den norske identitetens tilknytning til det fredelige kan av oss selv kanskje oppfattes som å stå i kontrast til andre land, men slik eksemplet med Russland illustrerer har ikke Norge monopol på å identifisere seg med det å være fredelig. Land som i et norsk perspektiv ikke anses som fredelig kan fortsatt oppfatte seg selv som det. Det å være en fredsnasjon har, slik Europautredningen (2011) påpeker, blitt en aktiv strategi for Norge. Vel så viktig er at denne rollen har en plass i

den norske nasjonale selvoppfattelsen. I tilknytning til norsk 'nei til EU', ble blant annet selvbilde og ønskede rolle trukket fram som medvirkende årsaker, med begrunnelsen å være et aktivt brukt middel i interessekampen.

3.5 Engasjementspolitikk - fredsbygging

Engasjementspolitikken er tuftet på en politisk og moralsk forpliktelse til å hjelpe dem som trenger det, og en tro på at vår innsats sammen med andre gir resultater. Det er en politikk som tar utgangspunkt i at vi skal bruke vårt politiske og/eller økonomiske overskudd til å gjøre en forskjell (Kristoffersen, 2009, p. 9). På bakgrunn av blant annet engasjementspolitikken kan man utforske spørsmål omkring hvorvidt Norge, i en praktiserende grad, fremmer fred og opptre på en fredelig måte. Men - engasjementspolitikken har lange røtter i norsk historie og symboliserer et lite, ufarlig lands misjon i verden (Østerud, 2006, p. 303-304).

Den norske engasjementspolitikken karakteriseres som arbeidet med fred og forsoning som en tredjeparts tilrettelegger. Slik utenriksdepartementet opplyser på sine sider er vi *"aktivt engasjert i å støtte freds- og forsoningsprosesser i ulike land og regioner når vi blir bedt om det av de involverte parter og når vi har kapasitet og mulighet til å gjøre en forskjell. Dette gjør vi av både moralske og strategiske grunner"* (UD, 2014). Engasjementspolitikk kan derfor oppfattes som norsk interessepolitikk.

Jonas Gahr Støre som i det innledende sitatet trekker linjer mellom politikk for fred og sikkerhetspolitikk, har også trukket linjer mellom engasjementspolitikk og interessepolitikk gjennom at *"utenrikspolitikken skulle handle om interesser. Men interesser skulle også handle om engasjement"* (Carvalho, 2013). Støre definerte også norsk politikk for fred som viktig og bra fordi den er effektiv, og tjener Norge og andre staters interesser gjennom å fremme fred. Å leve i fred og forsonlighet er nok et iboende ønske hos alle stater, og fredsbygging er et sentralt politisk område innenfor engasjementspolitikken (Kristoffersen, 2009, p.11). Fredsbygging har til tross av sitt navn, gjennom politikk og utøvelse, en iboende egenskap om å, i tillegg til bruk av bistand og oppbygging, innebære bruk av militære maktmidler i spente konfliktsituasjoner. I tråd med dette har det i løpet av 1990-årene funnet sted en utvikling

i retning av at begrepet fredsbygging ikke bare omfatter tiltak som iverksettes når en voldelig konflikt har opphørt, men også under et konfliktutbrudd. På bakgrunn av å både ha en aktiv engasjementspolitikk, samtidig som at man av rent strategiske årsaker har militære samarbeidsordninger med andre stater som er organisert under FN, har Norge havnet situasjoner hvor det bedrives engasjementspolitikk og sikkerhetspolitikk om hverandre.

Fredsbyggingen er ambisiøs og foregår hele veien fra en forhandlet fredsavtale med våpenhvile til varige konfliktløsninger. Norge er høyt profilert på dette området gjennom sin rolle som tilrettelegger, og Oslo-avtalen var det fredsbyggende arbeidet som formelt satte Norge på kartet som en 'fredsnasjon'. Likevel manglet Norge som tilrettelegger politiske muskler, i tillegg til at det kan stilles spørsmål ved om det var likevekt mellom partene Israel og Palestina. Fredsbygging i praksis beveger seg også i et politisk minefelt, slik man har sett i konflikten i Midtøsten. Hva gjelder bruk av innsatsstyrker i utlandet og i engasjementspolitikken er det også et viktig moment at norske styrker inngår i en alliert helhet som blant annet er underlagt også større lands kommando (Østerud, 2006, p. 310-311).

3.6 *En sikkerhetspolitisk og militær alliansepartner*

Norge er konkret bundet opp av flere forhold som kan forstås gjennom våre historiske tradisjoner, og det er mer enn bare egne moralske retningslinjer og identitet som styrer hvordan vi handler. Det kan og argumenteres for at disse forholdene i enkelte tilfeller skaper handling på tvers av den typiske retningen for den nasjonale omdømmebygging og identitet, når denne regnes for å basere seg på tanker om fred. Handling kan preges av historiske tradisjoner og strategiske ønsker vil naturlig legge føringer for hva vi foretar oss. Deltakelse i væpnede konflikter eller krig gjennom alliansetilhørighet og internasjonale forpliktelser er eksempler på dette. Disse forholdene kan i enkelte sammenhenger forstås som motsetninger til det å være en fredsnasjon, på grunn av involvering med militær maktbruk. Disse forholdene har særlig oppstått i relasjon til- og interaksjon med andre stater.

Med henblikk på internasjonal politikk (IP), og realismens teoritradisjon er det en kjensgjerning og enighet om at det internasjonale systemet av stater er et anarkisk system. Stater er suverene i sin form, og det er fravær av overnasjonal myndighet som regulerer interaksjon på bakgrunn av lover og myndighet, som kan ordne opp i forholdet mellom stater på den internasjonale arena. Det internasjonale system regnes som anarkisk, men dette anarkiet har i praksis en betydelig grad av utvanning. Dette synliggjøres gjennom stadig økende grad av forhandlet regulering. Denne utviklingen har oppstått i kjølvannet av opprettelsen av FN. FN regulerer blant annet staters rettighet til væpnet maktbruk.

FN er sammen med NATO de forpliktene samarbeid jeg vil trekke fram og bygge videre på i siste del av dette kapittelet. Dette fordi disse har en faktisk myndighet og påvirkning ovenfor og på norske myndigheter innenfor utvalgte områder. I tillegg har disse konkret betydning for norsk sikkerhet, og innvirkning på måten Norge sammen med andre stater utøver sikkerhet. Aktualiteten for denne studien hva gjelder FN og NATO som sikkerhets og forsvarspolitiske aktører, er at den utøvelse av sikkerhet som Norge kan komme til å måtte bidra med gjennom disse samarbeidspartene, som potensielt er av en karakter som går på tvers av rollen som fredsnaasjon.

3.6.1 Norge og FN

FN arbeider under grunntanken ”sammen for en bedre verden”, og har som et av sine hovedprinsipper å verne om menneskerettighetene. De moderne menneskerettighetene har vokst fram av den europeiske renessansen og opplysningstidens naturrettslige prinsipper. Disse baserer seg delvis i avgrensning av statens makt ovenfor enkeltmenneskets frihet, og delvis på å sikre folkeflertallets vilje i utvikling av politiske styringssystemer. Innenfor internasjonal rett er de komplementære med det vi regner som internasjonal humanitær rett. Dette gir en indikasjon på hvilke forhold og rettigheter internasjonal rett etterstreber å ivareta: rettigheter for de mest sårbare og utsatte. Sammenføyningen av folkeretten og menneskerettighetene ved opprettelsen av FN i 1945, førte til den endelige internasjonaliseringen eller globaliseringen av folkeretten (Grindheim, 2008). Vedrørende Norges tilknytning til FN opplyses det på regjeringens nettsider at *”Norge ønsker et globalt verdenssamfunn av aktive stater med respekt for*

internasjonal rett og grunnleggende menneskerettigheter” (Soria Moria erklæringen, 2005).

Tidligere statssekretær i UD, Gry Larsen sammenfattet i utenriksministerens sted, i et debattmøte på Oslo Litteraturhus i 2012, tre punkter som tilegnes særlig tyngde i begrunnelse for at medlemskap i FN er av norsk interesse. Disse er henholdsvis:

- Norge har en overordnet interesse om at respekt for FN og en internasjonal rettsorden styrkes og utvikles videre
- FN og folkeretten er det norske førstelinjeforsvaret
- Norge er tjent med en verden der rett går foran makt, og der maktbruk er regulert (Larsen, 2012)

Store deler av avtaleverket til FN er dannet på bakgrunn av folkeretten. Folkeretten kan ses som det internasjonale motstykket til avtalen om Westfalfreden fra 1648, som danner grunnlag for statenes suverenitet (Hovi og Malnes, 2006, p. 15-25). Med bakgrunn i folkeretten har det etter 1945 blitt tilført mange viktige bestemmelser, deriblant FN-pakten eller charteret som binder medlemsland spesifikt til forpliktelser hva gjelder trusler om bruk av væpnet makt mot hverandre. Artikkel 51 i FN-pakten gir enhver stat rett til væpnet forsvar hvis den er offer for væpnet aggresjon fra en annen stat, og denne retten skal gjelde inntil FNs sikkerhetsråd har truffet de tiltak som er nødvendige for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. Det er i tillegg en oppgave for sikkerhetsrådet å definere og avgjøre hva som kan regnes som trussel mot fred, som brudd på fred, eller hva som regnes som en angrepshandling (Hovi og Malnes, 2006, p. 318-319).

FN er en internasjonal organisasjon som er nokså sammenfallende med norske verdier og identitet dersom man har fredstanken som utgangspunkt. FN søker å ivareta grunnleggende norske verdier og interesser internasjonalt både gjennom å regulere maktbruk og å fremme fred og forsoning. Som regjeringserklæringen Soria Moria I befestet *”er det i norsk interesse at vi har en FN-ledet verdensorden*” (Soria Moria I, 2005, p. 6), og St.melding 33 (2012), om Norges rolle at *”Norge skal være en tydelig fredsnasjon, og skal bidra til å forebygge, dempe og løse konflikter*”. Tittelen på meldingen: *’Norge og FN – felles framtid, felles løsninger’*, gir i sin tittel signaler om at

norsk tilknytning til FN skal baseres på sameksistens og samarbeid (St.melding 33, 2012).

3.6.2 Norske småstatsinteresser

I en rapport fra Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), om *Småstater i internasjonale operasjoner* (2011), trekkes flere forhold fram som viktige for å definere hva en småstat er. Småstatskategorien kan virke noe uklar, da det er stormakt som i stor grad har vært formål for analyser. Eksplisitte kriterier som befolkning, størrelse, økonomisk- og militær styrke har etter hvert blitt lagt som rammer for småstatsdefinisjonen. Definisjon på bakgrunn av militær styrke gjøres gjerne særlig aktuell. Henholdsvis defineres småstat som *”En stat som ikke klarer å forsvare sin sikkerhet bare med egne anstrengelser”* (Kjølberg og Nyhamar: 2011). Denne definisjonen innehar et realpolitisk aspekt da anarkiforståelsen for internasjonal politikk er et premiss. Dersom denne definisjonen legges til grunn defineres Norge, men henblikk på det kollektive forsvar gjennom NATO, som en småstat. Dette er et aspekt ved småstaters egenskaper som må knyttes til spørsmål om makt og militær evne.

Et annet aspekt er det politiske. Et avgjørende premiss for det realistiske maktargumentet er at systemer styres og opprettholdes av stormakter. Innenfor freds- og forsoningspolitikken har dette i, lys av Norge og de resultater som i etterkant av den kalde krigen ble gjort innenfor flyktningeaspektet, vist seg å ikke holde mål. Innenfor dette politikkområdet i FN har Norge som småstat evnet å skape resultater. Innenfor den fellesarena FN har dannet grunnlag, blir småstater gitt politisk mulighet til å spille en rolle på den internasjonale arena. Kanskje er det en myte at systemer opprettholdes av stormakter, for *”det finnes fornuftige funksjonelle grunner til at stater av liten eller middels størrelse kan ha en egeninteresse i å opprettholde et eksisterende system”* (Neumann, 2015, p. 7), som eksempelvis dagens FN-system. I tråd med Gry Larsens første begrunnelse for at FN-medlemskap er i norsk interesse støttes dette av den norske statsviteren Iver B. Neumanns påstander om at *”Småstater har (...) generelt en interesse for institusjonalisering”, fordi ”jo mer organiserte og forutsigbare prinsippene konfliktløsning er, jo vanskeligere er det å konvertere militære ressurser til innflytelse over*

politiske utfall” (Neumann, 2015 p.7). Et system som FN gir små og middels store stater en ’plass ved bordet’ i tillegg til å være et regelstyrt og transparent system.

3.6.3 NATO-alliert

Som NATO-alliert er Norge i en forpliktende tilknytning til andre NATO-land og den policy og justis alliansen velger å følge. NATO er sammensatt av 28 medlemsland fra Nord-Amerika og Europa. Alliansen ble opprinnelig dannet på bakgrunn av frykt for kommunistisk ekspansjon, men har etter Sovjetunionens oppløsning i 1990 tilpasset seg nye trusselbilder. Deriblant internasjonal terrorvirksomhet og måten dette truer medlemslands sikkerhet. Her har også FN kommet til å ha en betydning for måten alliansen møter trusler på. NATO er rent politisk en forsvarsallianse som i sikkerhetstermer baserer seg på samarbeid om sikkerhet for de respektive medlemsland med fokus på militær evne og maktbruk. NATO er tradisjonell sikkerhet i ren forstand, og kan ses på som et skoleeksempel på realpolitisk tiltak i internasjonale relasjoner. Småstatsretorikken kan i lys av NATO være forklarende for Norsk medlemskap, på samme måte som at småstatsutfordringer gjør FN-medlemskap verdifullt.

Gjennom medlemskap har Norge og andre medlemsland garanti for væpnet støtte og beskyttelse ved angrep. Det første praktiske eksemplet på dette kom i 2001. Terrorangrepene 11. september ble en katalysator for de mest fundamentale endringene i alliansens historie. Michael Rühle, sjef for energisikkerhet i NATOs seksjon for nye sikkerhetsutfordringer, skrev i alliansens eget tidsskrift at *”da (2011) gikk NATO fra å være en allianse som eksisterte, til å bli en allianse som handlet”*. Videre påpeker Rühle (2011), at alliansens omstillingsarbeid startet tidligere, men aldri ble testet i praksis før alliansen den 12.september 2011 besluttet å aktivere artikkel 5, herunder å komme til enighet om at et angrep fra en ikke-statlig aktør lot seg omfatte av bestemmelsene om ’væpnet angrep’, i Atlanterhavspakten. Med dette, ble alliansens forståelse av kollektivt forsvar av typen ’et angrep på en, er et angrep på alle’ trykket utover de tradisjonelle rammer man tidligere hadde anvendt for å rettferdiggjøre militær intervensjon. En invasjon av Afghanistan ble så iverksatt (Michael Rühle: 2011).

Norge har vært medlemsland siden dannelsen av alliansen i 1949, og slik en prinsipputtalelse fra regjeringen Bondevik 29. desember 2003 befester, ”*utgjør NATO-samarbeidet både militært og politisk, kjernen i norsk sikkerhetspolitikk*” (Bondevik II: 2003). Dette utdraget er i tråd med den tradisjonelle forståelsen av sikkerhetspolitikk som oppnåelse av sikkerhet for å beskytte egen stat, mot fysisk maktbruk utenfra. Sikkerhetspolitikk kan i ytterste konsekvens legitimere bruk av drastiske midler som eksempelvis militær våpenmakt, til det beste for nasjonal sikkerhet. Nasjonal sikkerhet kan også bety kollektive sikkerhetstiltak i samarbeid med andre stater. Dette har kommet til å bli kjernen i begrunnelsen for norsk medlemskap i alliansen.

3.6.3.1 *I krig for fred*

NATO handler ikke direkte om å skape fred, men heller om beskyttelse og det å skape fysisk sikkerhet. Alliansen har likevel en sterk betydning for medlemslandenes fred. Den mest sentrale koblingen man kan gjøre mellom fred og NATO er, at ved å være mange stater som går sammen om å garantere hverandres sikkerhet, vil sannsynligheten for at andre vil true et medlemslands trygghet minske. Derfor kan NATO sies å beskytte medlemslandenes ’fred’ gjennom å være garantist for bruk av krigsmidler mot de som eventuelt skulle forsøke å true freden.

Rettferdig krig-teori er benevnelse på en teoretisk tradisjon som gjør normative refleksjoner omkring bruken av væpnet makt. Den sies ofte å ligge mellom pasifisme, som forstår voldsbruk som umoralsk, og politisk realisme, som forstår voldsbruk som amoralsk og derfor omhandlende spørsmål som er utenfor vår moralske sfære om ’rett eller galt’. Etter rettferdig krig tradisjonen er bruk av voldsmakt problematisk og krever derfor etiske overveielser. Likevel er det en anerkjennelse at man ved aggresjon fra andre kan se seg tvunget til å bruke voldsmakt (Østerud, 2007, p. 243). Rettferdig krig-teori bygger på seks prinsipper for at bruk av militærmakt skal kunne karakteriseres som rettferdig: (1) rett grunn, (2) legitim autoritet, (3) rett intensjon, (4) rimelig håp om å lykkes, (5) proporsjonalitet, og (6) siste utvei (Bergmann, 2014).

3.6.3.2 Artikkel 5, og intervensjon i Afghanistan

Da Norge sammen med USA og andre alliansepartnere besluttet å gå inn i Afghanistan med et militært bidrag, var dette på bakgrunn av NATOs artikkel 5. Artikkel 5 er selve fundamentet for forsvarsalliansen. I tillegg til å legge føringer for handling hos medlemslandene innehar artikkel 5 klare forventninger til FNs sikkerhetsråd om aktiv handling hva gjelder reetablering av en akseptabel sikkerhetssituasjon. Den befester følgende:

”Partene er enige om at et væpnet angrep mot en eller flere av dem i Europa eller Nord-Amerika skal betraktes som et angrep mot dem alle, og er følgelig blitt enig om at hvis et slikt væpnet angrep finner sted, vil hver av dem under utøvelsen av retten til individuelt eller kollektivt selvforsvar, som er anerkjent ved artikkel 51 i De forente nasjoners pakt, bistå den eller de angrepne parter ved enkeltvis og i samråd med de andre parter straks å ta slike skritt som den anser for nødvendig, derunder bruk av væpnet makt, for å gjenopprette det nord-atlantiske områdes sikkerhet. Ethvert slikt væpnet angrep og alle forholdsregler som blir tatt som følge av dette, skal øyeblikkelig meldes til Sikkerhetsrådet. Slike forholdsregler skal bringes til opphør når Sikkerhetsrådet har tatt de skritt som er nødvendige for å gjenopprette internasjonal fred og sikkerhet.” (NATO, 1949).

Gjennom artikkel 5 kan man derfor forstå at Norge, som medlemsland, er formelt forpliktet til å støtte opp om sine alliansepartnere. Det faktum at artikkelen også anses å stemme overens med artikkel 51 i FN-pakten styrker, etter internasjonal rett, artikkelens respektive legitimitet.

Det eneste tilfellet i historien hvor artikkel 5 har blitt aktivert, er som svar på terrorangrepene mot USA i 2001. For å ta et tilbakeblikk på hvordan alliansen, men også Norge besvarte terrorangrepene 11. september: I løpet av to timer tirsdag den 11. September 2001, ble nærmere 3000 mennesker drept da terrorister fra terrororganisasjonen Al-Qaida fløy kaprede passasjerfly inn i World Trade Center i New York og Pentagon i Washington D.C. Den 14. September ble det utsendt en pressemelding fra det norske forsvarsdepartementet (FD) som befestet at Norge var innstilt på å yte USA støtte. Pressemeldingen understreket at Norge ville stille seg positiv

til et militært bidrag, i samsvar med solidaritetsforpliktelsene under artikkel 5. Pressemeldingen ble til dels utsendt for å avkrefte presseoppslag de foregående dagene, som indikerte tilbakeholdenhet fra norske styresmakter med tanke på norsk støttebidrag (Forsvarsdepartementet, 2001)

Allerede i 1992 hadde alliansens medlemsland befestet at NATO kunne stilles til disposisjon for internasjonale fredsbevarende oppdrag på mandat fra FN, noe som i norsk forstand bidro til økt legitimitet for de grep alliansen foretok seg etter terrorangrepene. FNs sikkerhetsråd vedtok enstemmig resolusjon 1368, den 12. september 2001, om fordømmelse av angrepet på USA, samtidig som den befestet USAs rett til å forsvare seg. Alle medlemslandene hadde altså en forpliktelse til å bidra med å stanse de som hadde stått bak angrepet, og deres støttespillere (FNs sikkerhetsråd, 2001). Denne forståelsen delte også Norges avtroppende statsminister Jens Stoltenberg, som uttrykte at *”Dette dreide seg om et angrep på en alliert og dermed å oppfatte som et angrep på oss alle”*. *Med forankring i et FN-mandat mente han også at det ville være riktig med norsk deltakelse, selv om han ikke umiddelbart var sikker på om det ville være lurt å angripe Afghanistan”*(Græsvik, 2014, p.60)

Det kan anses som bemerkelsesverdig at FNs sikkerhetsråd så tidlig som et døgn etter terrorangrepet evnet å bli enige om en resolusjon som legitimerte væpnet svar på angrepet mot USA. På bakgrunn av resolusjonen ble Norge forpliktet i å bistå og godkjenne væpnet maktbruk, og det som etter hvert ble en invasjon av Afghanistan. På bakgrunn av norsk alliansetilhørighet og den sentrale rollen FN har for norsk sikkerhetspolitikk, er dette å oppfattes som en naturlig manøver av Norge. Dette gjennom sikkerhetsrådets godkjenning av resolusjon 1368, og folkerettens sterke legitimitet i Norge. Det var likevel ikke gitt at det grunnlag som ble dannet for handling fra USA og NATO den 12. september, hadde folkemeningen på sin side.

Det man kan se av Norges- og andre lands medlemskap i NATO, er et eksempel på en form for politisk og militær integrasjon. Innenfor IP går eksempelvis studiet av *internasjonal integrasjon* ut på å se nærmere på de faktorer som ligger bak og forklarer hvorfor stater frivillig går inn i bindende samarbeid hvor de gir avkall på deler av sin suverenitet. NATO-samarbeidet kan kanskje ikke sidestilles med et integrasjonsprosjekt lik den Europeiske Union, men hva gjelder spørsmål omkring suverenitet finnes det

likhetstrekk. Dette fordi Norge har forpliktet seg til å bistå alliansen politisk og militært gjennom Atlanterhavspakten, og automatisk støttet opp av sikkerhetsrådets resolusjon 1368. Det kan følgelig legges til grunn at Norge formelt var bundet opp til forpliktelser om å bidra med å besvare terroranslaget mot USA. Avgjørelsen om militært engasjement var derfor ikke en beslutning som reelt sett ble tatt av det norske demokratiet. Nok et bemerkelsesverdig moment, er at få stater før 11. september 2001 egentlig hadde påberopt seg artikkel 51 i FN-pakten (om selvforsvar som følge av terrorangrep). Inntil da hadde det verken, etter sedvane eller traktat, eksistert bestemmelser om rett til å angripe andre stater som følge av terrorangrep, nettopp fordi terrorgrupper representerer ikke-statlige aktører (Hovi og Malnes, 2007 p. 320-322).

3.7 *Betraktninger: Norske dilemma*

I forholdet mellom krig og fred, engasjementspolitikk og sikkerhetspolitikk, og det å være fredsnasjon og forsvarsalliert er det viktig å forstå at bildet ikke er svart hvitt. Det finnes nyanser og det finnes mye imellom. I dette kapitlet har jeg forsøkt å belyse disse nyansene og de forhold som preger Norges tilknytning fredsbegrepet på bakgrunn av både identitet og sikkerhet. Forståelsen er at selv om identitet er noe som lar seg meisles og formes av reelle hendelser, så er det som iboende verdi i et menneskelig kollektiv som det norske samfunn, det har en reell betydning for oss. Den betydningen fred har fått kan man spore tilbake til fredsdiskursen som en del av nasjonsbyggingen på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, frigjøring fra union og blant annet gjennom den sentrale plassen demokrati og menneskerettigheter har fått i utenrikspolitikken. Slik stortingsmeldingen om *Makt og Demokrati* (2003), eksempelvis viser til, eksporteres også fredstanken internt i eget statsapparat så vel som til utlandet. Men det kan oppstå dilemmaer mellom fredstanker og realiteter ved utenrikspolitikken, i de tilfeller hvor Norge deltar i internasjonale operasjoner som baserer seg på militær maktbruk gjennom alliansetilhørighet og på bakgrunn av FN-mandat. FN-mandat må betraktes som særlig viktig, da det fra norsk hold gis særlig legitimitet til initiativ og intervensjoner, dersom de støttes opp av et FN-mandat. Sikkerhetspolitikken baserer seg i en praktisk kontekst på at blant annet beslutninger som fattes i FN er forhold som Norge må følge opp, og at vi har en solidaritetsforpliktelse til de allianser og samarbeid vi er en del av.

Det kan være vanskelig å spore om Norge har en moralhistorisk tilknytning til det å være fredelig, men å adoptere fredsbegrepet kan derimot bringe med seg moralske forventninger. Vi har en utpreget bevissthet og tilknytning til det å ikke bli undertrykt i tillegg til sterke 'underdog' preferanser, og derfor kan det ses som naturlig at vi velger kollektive sikkerhetsløsninger. Som stat vil Norge aldri kunne oppnå det kvantitative fortrinnet ved å ha stor militær kapasitet. Det er derfor også naturlig at det er i norsk interesse å begrense militær maktbruk internasjonalt, men å søke samarbeid innenfor forsvar.

For å komme tilbake til den innledende delen av kapittelet, som ser nærmere på identitet og sikkerhet: Hvis man spiller videre på tanken om at Norge er særlig fredelig, er fred en iboende verdi ved det å være norsk? Eller kan fred ses på som virkemiddel og mål for å realisere egne interesser? Det hersker liten tvil om at Norge har større muligheter til å realisere egne interesser dersom den internasjonale arena styres av felles regler og ikke stormaktspolitikk. En regelstyrt verdensorden har til dels et fredelig preg, og som en småstat er det naturlig å anta at en slik organisering er til det beste for norske interesser. På denne siden kan Norge tolkes som fredsfremmende, men samtidig er det i retning av egne interesser. Gjennom å vifte med fredsfanen gjennom engasjementspolitikken oppstår også moralske forpliktelser, og det rettes søkelys mot det dilemma som oppstår mellom norsk rolle som fredsnasjon og militær alliansepartner. Hvor finnes for eksempel logikken i at en fredsnasjon skal gå til krig?

Isolasjonisme, ekspansjonisme og stormaktspolitikk er tradisjoner som skiller seg fra hverandre og som derfor gir en indikasjon på at Norge har ført en skiftende praksis over tid, ovenfor omverdenen. Både roller som ekspanderende og stormaktspolitisk er sammenfallende med bruk av maktmidler. Forholdet til stormaktspolitikken har vært avhengig av hvorvidt Norge har ført en isolerende eller ekspanderende linje. Med henblikk på medlemskap i FN, rollen som NATO-medlem, og en sterk handelspolitisk tilknytning til den Europeiske union, ser man at Norges formelle forhold til omverdenen i dag bærer preg av økt integrasjon. Dette byr på noen logiske brister dersom man setter rolle og praksis i sammenheng. Hvor finnes logikken i at et land som har en historisk tradisjon mot undertrykkelse skal la seg integrere tettere med andre land i forpliktende samarbeid.

4 TILNÆRMINGER TIL SIKKERHET

Jeg vil nå presentere og drøfte omkring det teoretiske rammeverket som legges til grunn for studien, nemlig forståelsen og utøvelsen av sikkerhet. Jeg vil trekke fram og teoretisere de forhold som jeg mener gjør seg aktuelle for å forstå den norske betydningen fredsnasjon har i termer av sikkerhet.

Som jeg har nevnt ligger sikkerhet som et slør over denne studien, og det er derfor viktig å skape en forståelse for den. Jeg ønsker derfor å aktualisere dette teorigrunnlaget opp mot bruken av begrepet fredsnasjon. For å kunne identifisere forhold basert på sikkerhetstenking, og å kunne forstå handlingsmønster og dynamikk deretter, er det viktig å kunne forstå hvordan en aktør, som for eksempel staten Norge, tenker om sikkerhet og uttrykker dette gjennom handling, men vel å så viktig å forstå på hvilken måte nasjonen Norge kan forholde seg til de samme begrepene. Derfor må det først etableres en forståelse av det aktuelle teoretiske rammeverket for sikkerhet. For å ta et tilbakeblikk på problemstillingen så problematiserer den betydningen fredsnasjon har for norsk sikkerhet. Nærmere bestemt stiller den spørsmålet ”*er det viktig for norsk sikkerhet å være en fredsnasjon?*”. Det må ikke forstås slik at jeg i denne studien forsøker å avdekke faktorer som tilsier at det å være en ’fredsnasjon’ har en negativ innvirkning og at det ikke er viktig for sikkerheten, men heller at dette forholdet er noe som det er både interessant og viktig å se nærmere på.

Sikkerhet er ikke et fastlåst begrep som er knyttet til noe konstant og bestemt, men derimot et begrep og fenomen som er foranderlig. På dette området deler sikkerhet og identitet, som preget det foregående kapitlet, egenskaper. Det som ses på som en sikkerhetsutfordring i en bestemt kontekst, behøver ikke være en konstant sikkerhetsutfordring. Dersom det tas utgangspunkt i stater vil man se at det som kan være en sikkerhetsutfordring i en stat ikke nødvendigvis vil være det i en annen. På samme vis som at stater er ulike på basis av eksempelvis forhold som geografi, befolkning og økologi, vil utfordringer som angår sikkerhet kunne ha ulik karakter på bakgrunn av ulikt utgangspunkt. Sikkerhet kan også løftes opp og ses i dimensjoner som er større eller mindre enn hva de vil være dersom man begrenser perspektivet til å være et statlig perspektiv. Det kan fort oppstå sikkerhetsutfordringer som rammer flere stater, og som kan være utfordrende i en internasjonal kontekst. Eksempler på dette kan være alt fra

naturkatastrofer, slik som tsunamien i det indiske hav i 2004, hvor flere øystater og mennesker av ulikt opphav og nasjonalitet ble rammet. Eller finanskrisen fra 2008 hvor mange menneskers livssituasjon og hele nasjonale økonomier over natten mistet sitt fundament og sin forutsigbarhet. Begge disse hendelsene illustrerer forskjellige typer av sikkerhetsutfordringer. I denne studien er ikke kun stater det avgjørende referansepunktet, men heller samfunn. Dette har bakgrunn i at norsk tilfelle, så vurderes det slik at *fredsnasjon* stammer fra samfunnets og nasjonens ønsker og oppfatninger. Dette uttrykkes både i de forventninger samfunnet har til staten samt den norske stats adferd i internasjonale relasjoner.

Noen sikkerhetstrusler rammer liv og helse direkte, og på en slik måte at det ikke råder tvil om at sikkerheten er truet. Likevel finnes det prosesser som terminerer hva som regnes som sikkerhetstrusler og ikke, og som en følge - hvilke sikkerhetstrusler som skal møtes med tiltak. Det er derfor viktig å ha innblikk i måten sikkerhet forstås, dannes, og brukes. Jeg vil videre i dette kapittelet ta for meg hvordan man i en teoretisk forstand forstår dannelsen- og viktigheten av å kunne forstå sikkerhet i en større kontekst, hvordan man kan forstå utøvelse av sikkerhet gjennom konkrete sektorområder og verdisetting, men også historisk bakgrunn for sikkerhetsstudier som teoriretning. Det blir også avgjørende å undersøke den betydning identitet kan ha for sikkerhet, og hvordan sikkerhetsstudier teoretiserer identitet. Jeg vil underveis i teoridelen forsøke å trekke paralleller til de forhold jeg allerede har presentert om norsk fredsrolle og internasjonale forpliktelser, for å tydelig kunne begrunne teoriens aktualitet for studien. Viktige forhold å belyse er hvordan fredstanken påvirker den norske forståelse av sikkerhet og hvordan denne igjen, kan påvirke sikkerhetsutøvelse.

4.1 *Dannelsen av Sikkerhetstrusler*

Før jeg går nærmere inn på forskjeller i typer av sikkerhet, i tilfeller hvor man eksempelvis skiller mellom individ og stat som referanseobjekt, vil jeg identifisere en prosess for dannelse av sikkerhet, eller mer spesifikt: dannelsen av sikkerhetstrusler. Jeg vil her vise til deler av arbeidet til de typiske konstruktivistene kjent fra *The Copenhagen School of Security* (Københavnskolen), som har introdusert et godt konsept for hvordan

sikkerhet skapes og defineres. Senere i det teoretiske kapitlet vil jeg også gå inn på Københavnskolenes forståelse av sikkerhet og utfordringer basert på tematiske sektorer. Dette gjør jeg fordi jeg mener denne forskningsgruppen danner et godt rammeverk for å identifisere og skille ulike sikkerhetsutfordringer basert på deres form og forståelse gjennom en bestemt tematisk kategorisering.

På innfall vil man kanskje assosiere sikkerhet med fare og tenke at trusler er noe som kan oppstå uavhengig og uprovosert. Faktumet er derimot at ikke noe er et spørsmål om sikkerhet før noen velger å definere det slik. Sikkerhet er altså mulig å intensjonelt definere. Dette gjør begrepet, men ikke minst praksisen, til et mulig middel for subjektiv interesse, slik følgende beskrivelse fra Københavnskolen viser til:

”Security is thus a self-referential practice, because it is in this practice that the issue becomes a security issue – not necessarily because a real existential threat exists but because the issue is presented as such a threat” (Buzan, Wæver and de Wilde: 1998, p. 24).

En sikkerhetshandling kan følgelig aktiveres på bakgrunn av motivasjon eller initiativ fra for eksempel en aktør, som ikke trenger å være større enn ett individ. På samme måte som at en politisk sak ikke nødvendigvis genererer interesse eller fører til handling, blir ikke et bestemt forhold et spørsmål om sikkerhet før noen definerer det slik. Det å definere noe som en eksistensiell trussel kan gi et forhold en alvorlig betydning som vanskelig kan ignoreres. Å definere sikkerhet er i seg selv en politisk prosess, noe som betyr at det ikke finnes en eneste definisjon som representerer en eksisterende realitet over tid (Hoogensen-Gjørsv: 2014, p.37). En fordums sikkerhetsutfordring vil ikke nødvendigvis forbli en sikkerhetsutfordring, og definisjon av hva som truer vår sikkerhet kanskje både subjektivt og situasjonsbestemt.

Den danske sikkerhetsteoretikeren Ole Wæver introduserte forståelsen om at sikkerhet skapes ved å ’uttale’ at noe er et spørsmål om sikkerhet, og at dette i seg selv er en ’act of security’. Det å identifisere en utfordring eller trussel er første ledd i å skape, eller aktivere sikkerhet (Peoples and Vaughn-Williams, 2015 p.94). Wævers forståelse kan gjenkjennes i litteraturen som ’a securitization move’. Dersom denne handlingen kommer fra aktører med myndighet eller innflytelse, vil en slik identifisering av sikkerhet også få

en reell konsekvens for omgivelsene, og omgivelsene vil ta sikkerhetshandlingen inn over seg. Et 'securitization move' gjort av en typisk elite-aktør (herunder betydende aktør med særskilt makt eller myndighet i samfunnet) vil kunne ha en stor innvirkning på hvilke tiltak som bør iverksettes for å oppnå sikkerhet og møte trusler - altså selve produksjonen av sikkerhet (Buzan, Wæver and de Wilde: 1998). Ifølge Wæver er 'securitization' som handling en mer ekstrem utgave av det han kaller 'politisisation', som kan baseres på det å sette et politisk spørsmål på dagsorden. Dersom et spørsmål om sikkerhet settes på dagsorden skjer en 'act of securitization' heller enn en 'act of politisation' og området eller det utfordringen omfatter blir 'securitized', på bakgrunn av at sakens kjerne er et spørsmål om sikkerhet. Disse prioriteres høyere enn vanlige politiske spørsmål på bakgrunn av at handling fra samfunnet vil haste, slik som illustrert gjennom det såkalte 'securitization'spectrum':

Nonpoliticised → Politicised → Securitized

Fig. 2: The Securitization'spectrum

(Buzan et al. 1998; Peoples and Vaughan-Williams, 2015 p. 94).

Dersom noe karakteriseres som en sikkerhetstrussel kan det ha potensiale til å bli en eksistensiell trussel. Dette kan muliggjøre, men ikke minst rettferdiggjøre ekstraordinære tiltak for handling. Christian Tybring-Gjedde kan gjennom eksempelet fra spørsmål i Storting og den påfølgende debatten om norsk kultur, påstås å ha forsøkt seg på en 'securitizing move' ved å karakterisere norsk kultur som truet av innvandring fra andre kulturelle grupper (Aftenposten, 03.01.2013). Det er også nærliggende å diskutere engasjement av den typen Norge har hatt i Afghanistan, i forhold til det å definere sikkerhetsutfordringer. Akkurat dette forholdet vil jeg komme tilbake til i neste kapittel i termer av språklige virkemidler betydning for sikkerhetspolitikken. Men det kan befestes at, med bakgrunn i at norsk identitet har en sterk tilknytning til det å være fredelig, vil det kunne kreves spesielt sterke grunner til at Norge som stat, med samfunnets støtte, skal gå til det steget å benytte seg av militære maktmidler.

4.2 *Multi-actor security framework*

Dersom det oppstår en sikkerhetstrussel er det ikke gitt at denne omfatter ett gitt referanseobjekt. En trussel kan omfatte et vidt eller bredt spekter av aktører i større eller mindre grad. I denne studien er det med hensyn til fokuset på det å være en fredsnasjon viktig å kunne skille mellom ulike referanseobjekter og variabler som har innvirkning på bruken og viktigheten av begrepet. Dersom man tar utgangspunkt i for eksempel internasjonalt engasjement, men på bakgrunn av nasjonale perspektiver, er det aktørgruppenes ulike egenskaper som definerer dem. Her kan vi se norsk identitet som den aktuelle verdien med tanke på at fredsbegrepet regnes for å ha en særskilt betydning for vår identitet. Fredelighet som egenskap ved det norske samfunnets identitet kan identifiseres ved å fokusere på dens forhold til sikkerhet. Herunder kan det være av betydning å se nærmere på hva aktøren (norske samfunn) mener det er viktig å ivareta, men også hvilke verdier som aktøren utstråler og eller forsøker å eksportere. Ved å se på Norge vil man kunne befeste at det i Norge er interesse for å ivareta og skape fred. På bakgrunn av betydningen og rollen som fredsnasjon er naturlig nok fred det som fremmes. For å tilegne seg en forståelse av hvordan ulike aktører kan fungere i forhold til hverandre, er vi avhengig av et teoretisk rammeverk som evner å skissere en ramme som omfatter aktørenes sikkerhetsforståelser og derav deres relasjoner til hverandre. Det er viktig å ha en forståelse av at en enkelt aktør tilhører et større bilde av aktører som har innvirkning og relasjoner med hverandre.

Multiple-actor security framework gjør det mulig å ha et vidt perspektiv på sikkerhet som omfatter et sammensatt bilde av aktører. Et teoretisk rammeverk som multi-actor security framework legger til rette for dette, til tross for at man i gitte situasjoner har fokus på spesifikke aktører. Modellen muliggjør en analyse som inkluderer en forståelse av at bestemte kontekster også kan influere aktører og kontekster som ikke er i fokus. For å gi en eksemplifisering: selv om jeg i denne studien har fokus på den betydningen fredsnasjon har for norsk sikkerhet, er det en erkjennelse at det også er andre forhold som påvirker sikkerheten, i tillegg til at forholdet mellom fredsnasjon og sikkerhet kan påvirke andre forhold. Multi-actor security framework har tidligere blitt brukt for å forstå sivil-militær interaksjon i en videre kontekst, som illustrert:

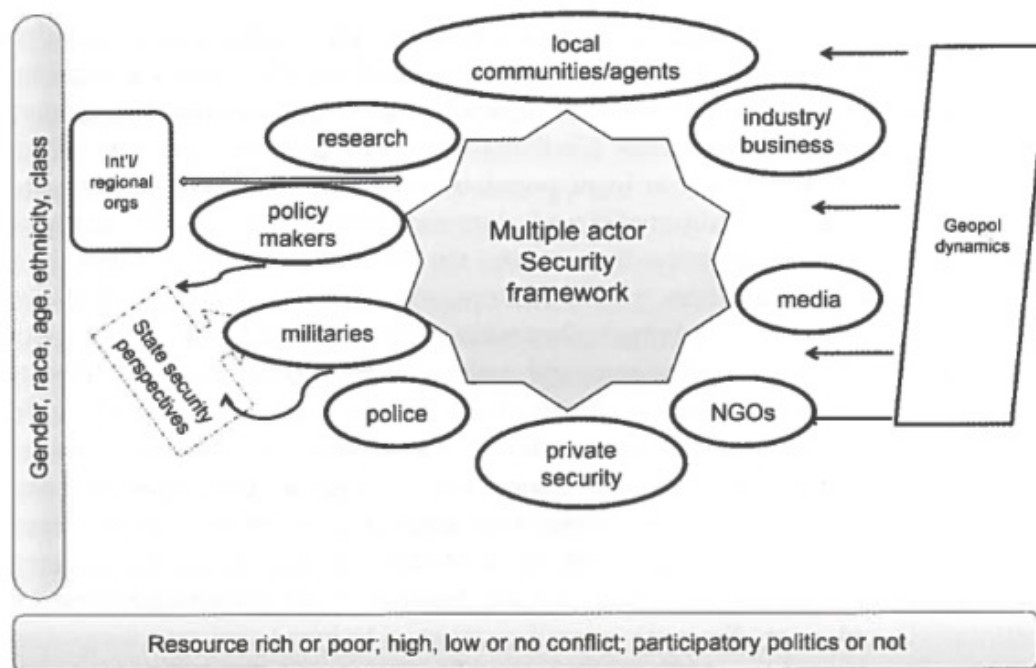

Fig. 2: Multiple-actor Security framework

(Hoogensen-Gjørv, 2014, p.42)

I modellen illustreres noen grunnleggende aktørkategorier som gjør seg gjeldende når man skal oppnå en bredere forståelse av sikkerhet i en videre kontekst. Disse lar seg påvirke av de ytre vertikale og horisontale aksene som omfatter forhold og karakteristikk som kjønn, rase, etnisitet og/eller klasse, eller politiske prosesser, ressurser, grad av konflikt og demokrati, men også internasjonale og geopolitiske forhold. Vi ser disse aksene som ytre forhold med evne til å forme eller influere aktørene. Det er innenfor disse aksene forhold knyttet til samfunn, kultur og befolkning domineres, og vi forstår derfor at det er herfra den norske fredsidentiteten stammer. Det bilde vi også ser i denne modellen er et forsøk på å reflektere et utgangspunkt for sikkerhet som ikke utelukkende har grunnlaget i staten som referanseobjekt og premissleverandør, men som og skaper rom for ikke-statlige aktører og underaktører innenfor staten (Hoogensen-Gjørv, 2012).

Modellen legger til rette for at man kan analysere langs de typiske politiske og institusjonelle linjer for påvirkning. Med en slik teoretisk tilnærming vil man kunne analysere for eksempel det norske engasjementet i Afghanistan gjennom et omfattende

rammeverk og et vidt spekter av perspektiver. Man vil kunne ta høyde for de komplekse forhold som engasjementets formelle rammer omgis og kan påvirkes av. Vi får muligheten til å observere og analysere praksis og forhold mellom og på tvers av aktørgrupper, noe som igjen kan forenkle prosessen med å både forstå interaksjon og samvirke, så vel som å plassere spesifikke forhold i for eksempel en politisk kontekst (Hoogensen Gjørsv, 2012 p.24).

Multi-actor security framework legger først og fremst som grunnlag å forstå sikkerhet på bakgrunn av store variasjoner og mulige sammensetninger av allianser, skiftende dynamikk mellom aktører, og på tvers av flere nivåer. Dersom man ser nærmere på den skisserte modellen omfatter denne både det lokale, nasjonale og internasjonale nivå, så vel som transnasjonal aktivitet og påvirkning på tvers av nivå. Forholdet mellom aktører, lokalt, nasjonalt eller internasjonalt dreier seg i stor grad om maktforhold og strukturelle uregelmessigheter, slik illustrert av de ytre aksene, som igjen kan påvirke og påvirkes av aktørenes ulike roller i forhold til hverandre. Faktorer som normative verdier, ressurser, autoriteter og sosiale interesser kan eksempelvis virke ulikt eller ha ulik grad av påvirkning i en gitt situasjon, alt avhengig av hvem de involverte er og i hvilken kontekst de er involverte.

Fordelen med multi-actor security framework er at rammeverket gjør det mulig, med utgangspunkt i fellesnevneren 'sikkerhet', å unngå å utelate aktører eller potensielle faktorer for påvirkning på sikkerhetsbildet. Selv om man har fokus på en del av rammeverket er det en erkjennelse at andre forhold innenfor modellen kan ha en innvirkning. Rammeverket kartlegger og identifiserer, i seg selv, et nokså omfattende sikkerhetsbilde, slik at det rent funksjonelt danner grunnlag for analytikere til å forstå hvem som har innflytelse og påvirkningsevne på hva, og hvorfor.

4.3 *Å forstå sikkerhet*

Hva sikkerhet er, og hvordan vi forstår det, kan være vel så mye et filosofisk spørsmål som en teoretisk forklaring. Dersom jeg som individ føler at jeg mangler trygghet, vil jeg med sannsynlighet iverksette tiltak for å forsøke å bedre min sikkerhetssituasjon. Man kan trekke slutninger om at en slik handling fra et individ kan være like naturlig for en

stat, i en situasjon hvor den anser seg selv for å være truet. Man kan trekke resonnetet dit at enhver enhet eller aktør som føler seg utrygg vil handle deretter. Forholdet mellom sikkerhet, individ og stat er en sentral del av sikkerhetsstudier, og ikke minst framtreende del av kjernen i debatten om hvordan sikkerhet skal teoretiseres, og hvilke referanser man skal benytte seg av innenfor sikkerhetsteori. Disse spørsmålene har preget og formet sikkerhet som studieretning og formet måten å forstå sikkerhetstenking på: nemlig på basis av vårt eget utgangspunkt. Dette utgangspunktet preges av vår identitet. Sikkerhet kan derfor inneholde og innebære ulike ting basert på hvem sin sikkerhet som er i fokus. Med utgangspunkt i Norge defineres sikkerhet i denne studien ut fra perspektiv om fred - og det faktum at vi anser oss selv som fredelige. Det er derfor naturlig å anta at de sikkerhetstiltak som vi foretar baserer seg på å ivareta egen fredelighet.

4.3.1 *Sikkerhet som studie- og teoriretning*

Sikkerhet som begrep kan være både konsist og abstrakt, avhengig av den kontekst man befinner seg i, og hvem sin sikkerhet som er i fokus. For en statsmann i USA eller Sovjetunionen under den Kalde Krigen var gjerne utgangspunktet for sikkerhet statlig sikkerhet, maktkappløp og hevdelse av staten. For et menneske i hungersnød eller et menneske på flukt, kan sikkerhet handle om kampen for egen overlevelse og eksistens. Innenfor sikkerhetsstudier har debatten om hva sikkerhet som begrep er og innebærer vært aktuell siden studiefeltets framvekst. Sikkerhetsstudier har utviklet seg betydelig i etterkant av den Kalde Krigen. Nye tanker om hvordan man skal gjøre sikkerhet teoretisk håndterlig på bakgrunn av virkelige hendelser, har fått nytt innhold. Feltet har gjennomgått en re-vitalisering for fortsatt å kunne beholde sin aktualitet og imøtekomme nye sikkerhetsbilder og sikkerhetsutfordringer som oppstår og trenger teoretisering. Det utelukkende fokuset på staten som referanseobjekt for sikkerhet, i form av at denne skal sikres mot ytre trusler, har i stadig større grad blitt utfordret både i praksis og rent teoretisk.

Sikkerhetsstudier som retning er en sub-disiplin av den større teoretiske retningen kjent som Internasjonale relasjons-teorier (IR). Akademisk IR som disiplin tar for seg studier av internasjonale relasjoner mellom alt av internasjonale aktører fra stater til

organisasjoner. Sikkerhetsstudier regnes i dag som en integrert del av IR, og et av de viktigste spørsmålene vedrørende studieretningen er spørsmålet om hvor bredt eller snevert feltet skal favne. Blant noen hevdes det at sikkerhet som konsept kun kan overføres til staten i spørsmål om eksistensielle trusler, mens andre ser sikkerhet som grunnlag for sosialt liv eller som et menneskelig gode. Denne skillelinjen kjennetegnes som det tradisjonelle/utdypende-utvidende skillet, eller skillet mellom tradisjonell sikkerhetsteori og kritisk teori (critical theory), et skille som det av enkelte påpekes at det eksisterer lite genuin kontakt på tvers av (Hoogensen Gjørsv, 2012).

Stephen Walt mente sikkerhetsstudier som retning på best mulig måte kunne forstås som eller baseres på de forhold som gjør bruken av makt sannsynlig, måten maktbruk påvirker individer, stat og samfunn, og de spesifikke bestemmelser stater innfører for å forberede seg på- eller innfører, for å forhindre krig. Denne framstillingen gir en tydelig illustrasjon av innholdet til tradisjonelle sikkerhetsstudier. Disse fokuserer på stat og maktbruk.

4.3.2 Individet og staten

Sikkerhet betyr per definisjon 'fravær av trusler'. En av de mest framtrepende sikkerhetsteoretikerne, Barry Buzan, innleder i sin bok *People, States and Fear* med påstanden om at det er individet som representerer den mest grunnleggende enheten, sikkerhet som konsept, kan knyttes til (Buzan: 1991). Denne boken utjevnet i stor grad tradisjonell sikkerhetstenkings dominans innenfor feltet, ved å påpeke at sikkerhet ikke bare kunne handle om stater men også om menneskelige kollektiver, og at sikkerhetsmidler ikke kun var knyttet opp mot militær maktbruk (Williams: 2008, p 4). Som en forlengelse av dette ser vi framveksten av nye referanseobjekter, deriblant samfunnet. Debatten om hva som skal være referanseobjekt for sikkerhet har fellestrekk med den teoretiske debatten mellom realister og liberalister innenfor IR. Realismen som teoriretning har særlig likhetstrekk med den tradisjonelle innfallsvinkelen til sikkerhet.

Et klassisk eksempel på spørsmål som utfordrer tradisjonelle perspektivers utgangspunkt, er utfordringer vedrørende individets sikkerhet. En stat kan kanskje være unntatt sikkerhetstrusler, men det trenger ikke nødvendigvis bety at det samme vil gjelde for individer internt i staten. Staten kan skape sikkerhet for sine innbyggere, men kan også

være en faktor for å gjøre innbyggere utrygge. En realitet er og at stater ikke alene representerer utgangspunkt for trusler, men at sikkerhet kan trues av alt fra omgivelser til individer og grupper. Referanseobjekter som for individet, det globale, det lokale, og/eller spesifikke grupper bør inkluderes som utgangspunkt i sikkerhetsanalyser (Floyd, 2007). Det å teoretisk trekke opp linjer for analyse på den måte man tradisjonelt har gjort, kan by på reelle utfordringer når virkelige hendelser skal beskrives og forklares.

Dersom det analytiske utgangspunkt man har, utelater å ta høyde for andre former for sikkerhet en referansepunktet - staten, bør det være en erkjennelse at dette i seg selv ikke forklarer annet enn en statlig sikkerhetsforståelse. Det er dermed ikke avgjort at sikkerhet er oppnådd selv om en stat ikke er truet. Det tillegges snever forståelse for sikkerhet som konsept dersom den begrenses til kun å omfatte bruk av militærmakt som midler for sikkerhet. Sikkerhet for mennesker kan være truet selv om de ikke omfattes av en stat, og her kan det være særlig aktuelt å peke på betydningen identitet kan ha for menneskelige kollektiver.

4.3.3 *Nytenking omkring sikkerhet*

I kjølvannet av den kalde krigen vokste mengden av røster som var kritiske til den typiske stats-sentriske og tradisjonelle måten å tenke om sikkerhet. En retning som vokste fram var de kritiske sikkerhetsstudier (CSS) som påsto at tradisjonelle sikkerhetsperspektiver la til rette for et mangelfullt empirisk grunnlag. Nye konflikter særlig på Balkan og i afrikanske land krevde nytenking omkring verdenspolitikken natur og hvordan det internasjonale systemet reelt sett fungerte (Peoples and Vaughan-Williams, 2015). Kritikere hadde søkt etter nye perspektiv som evnet å bevege seg forbi den tradisjonelle sikkerhetstenkingen som baserte seg på den praksis som dominerte under den kalde krigen. De tradisjonelle perspektiv evnet eksempelvis i liten grad å forklare hvorfor den kalde krigen tok slutt i andre termer enn maktpolitiske. Faktorer som 1970-tallets nye økonomiske orden, framveksten av den Europeiske Union, betydningen av fredsbevegelsen og nord/sør-relasjoner, var viktige utviklingsmomenter som hadde sterk betydning for internasjonal sikkerhet og den faktiske utvikling verden gikk gjennom. Disse utviklingstrekkene hadde utspring i strømninger som eksisterte på siden av de

maktpolitiske realitetene som oppsto i og på tvers av samfunn, ikke nødvendigvis med utgangspunkt i statsmakten.

Terrorangrepene 11. september 2001 kan anvendes som eksempel på at sikkerhet ikke utelukkende handler om relasjoner mellom stater, men likevel kan kreve bruk av statlige og maktpolitiske midler. Det er viktig å ha med seg at sikkerhet fortsatt, i stor grad kan være knyttet til statsmakt, men også forhold som befinner seg i krysningen mellom krig og fred, myk og hard maktbruk eller statlige og ikke-statlige aktører (Williams, 2008, p.94). Et viktig bidrag fra omveltningene kritiske sikkerhetsstudier skapte, er måten å tenke om sikkerhet på som at sikkerhet har en instrumentell verdi, og at formen styres av de perspektiv referanseobjektet har. Dersom vi ser sikkerhet som noe med en instrumentell verdi, eller som et middel, forhindrer dette oss fra å tro at sikkerhet bare eksisterer som et mål. En slik forståelse gir og begrepet en videre betydning, og skaper et skille mellom hvordan man forstår og utøver sikkerhet.

4.4 *Å teoretisere utøvelse sikkerhet*

I det å skille mellom det å teoretisere et fenomen og teoretisere den handling som er knyttet til fenomenet, skapes i seg selv en målsetning om å danne et omfattende teoretisk rammeverk. Å lage teorier som omfatter sikkerhet kan hjelpe oss på vei til å forstå begrepet i seg selv, men vi kan også danne teorier basert på handlingsmønster knyttet til fenomenet sikkerhet som sådan. For å eksemplifisere: kritiske teories forhold til realiteter eller en spesiell kontekst baserer seg på kritiske spørsmål og forklaringer om hvordan virkeligheten ble nettopp slik den ble. På den annen side vil teorier som eksempelvis 'Problem-solving theory' ha som utgangspunkt å lage forståelser av hvordan vi skal gjøre den virkelighet vi lever i enda bedre. Teorier kan med andre ord både være løsningsorienterte eller søke å beskrive en utopi eller virkelighet.

4.4.1 *Københavnskolen sikkerhet i sektorer – Societal Security*

Forskermiljøet Københavnskolen har skapt en ny måte å forstå sikkerhet som aktivitet, gjennom å kategorisere arenaer hvor sikkerhet foregår. Buzan og Wæver fremmer

gjennom, *Security: a new framework of analysis*, en sikkerhetstenking som baserer seg på fem ulike sikkerhetssektorer, hvor sikkerhetsspørsmål isolert sett kan oppstå, men også være basert mellom. Disse sektorene er henholdsvis: (a) den militære sektor, (b) den politiske sektor, (c) den økonomiske sektor, (d) miljøsektoren, og (e) samfunnssektoren. Her portretteres sektorlandskapet som en arena for både å identifisere trusler, og det å forstå og oppfatte spesielle typer interaksjon. I forlengelse av dette handler det i den militære sektor om relasjoner og kontakt basert på fysisk maktbruk og tvang. I den politiske om relasjoner og kontakt basert på myndighet, styring og anerkjennelse. I den økonomiske om handel, produksjon og finans, i samfunnssektoren om kollektive identiteter og forholdet mellom dem, og i miljøsektoren om forholdet mellom menneskelig aktivitet og miljøet. Forfatterne argumenterer også for at sektorinndeling skal ha en meningsfull funksjon hvis man beveger seg bort fra det statssentrerte fokuset som har dominert sikkerhetsstudier (Buzan, Wæver and de Wilde: 1998). Disse ulike sektorene er arenaer for, eller medfører spesifikke former for sikkerhet, i tillegg til å være en inndeling som skiller mellom hvilket utgangspunkt eller referanse man har for sikkerhet (Williams: 2008, p.73). I den militære sektoren vil eksempelvis sikkerhetstrusler og måten man tenker på sikkerhet differensierer ut fra hvordan sikkerhet defineres og oppfattes innenfor miljøsektoren eller samfunnssektoren. Militær eller tradisjonell sikkerhet tar for seg trusler i form av ekstern maktbruk, mens samfunnssektoren vil omfatte trusler som kommer både innenfra og utenfra i form av sikkerhet for samfunnet som egen enhet (denne sikkerhetsaktiviteten vil heretter refereres til som *societal security*). Miljøsektoren derimot, kan påstås ikke å kjenne landegrenser. En inndeling som den Københavnskolen presenterer gjennom sikkerhet i sektorer gir et godt grunnlag for å analysere sikkerhetsaktivitet.

For denne studiens vedkommende er det i lys av københavnskolens sektorforståelse viktig å ha med seg at sektorinndelingen baserer seg på en forståelse av sikkerhetsutfordringer og sikkerhetsaktivitet gjennom interaksjon i, og mellom spesifikke sektorområder. Det er samfunnssektoren (the societal sector), som tar for seg hvilken kollektiv betydning identitet har for sikkerhet, som også er mest sentral for denne studien. Det har tradisjonelt vært lite fokus på nasjonen som enhet for sikkerhet, men heller har fokuset vært på staten, og derav det politiske og institusjonelle. Det statlige setter gjerne fokus på områder som omfatter den politiske og militære sikkerhetssektoren. Ved å sette

nasjonen i fokus i stedet for staten gjør samfunnssektoren seg aktuell. *Societal security* er likevel tett knyttet til politisk sikkerhet, som handler om den organisatoriske stabiliteten til stat og styresett, i tillegg til de ideologier som gir styresmakter og stater deres legitimitet. Nøkkelen til samfunn er derimot ideer og praksis som knytter dem sammen, herunder betydende – identitet. Det er identitet som er det organiserende konseptet for *societal security*, som derfor også kunne blitt referert til som *identity security*. For å forstå denne typen sikkerhet er det viktig å avklare hva som er sentralt for sikkerheten, henholdsvis hva som knytter menneskene sammen som en gruppe med felles identitet. Dersom man ser nasjonal identitet som utgangspunktet for *societal security*, ser man gjerne at utfordringer som migrasjon og innvandring trekkes fram som utfordrende og truende i mye av litteraturen om identiteters sikkerhetsutfordringer. Dette fordi identiteters kulturelle arvegods kan betraktes som truet dersom man står ovenfor tettere integrering med andre kulturer og identiteter (Buzan, Wæver and de Wilde, 1998, p. 119-126). Gjennom et tilbakeblikk studiens tidligere brukte eksempel fra stortingets muntlige spørretime, hvor Tybring-Gjedde utfordret kulturminister Tajik omkring slike problemstillinger, ser vi at denne problematikken omkring identiteters overlevelse kan være aktuell i tilfellet av Norge. Innenfor migrasjonsstudier har man tilnærmingen 'national identity approach' som hevder at det som former tilnærmingen nasjonaliteter har til innvandring fra andre kulturer formes av "*the unique history of each country, its conception of citizenship and nationality, as well as debates over national identity and social conflicts within*" (Bilgic, 2014). Politiske aktører som adopterer etnosentriske sikkerhetstilnæringer bærer preg av konsepter som fokuserer på et truet 'vi', versus et truende 'dem'.

Societal security fokuserer på hva som er samlende for den norske identitet og hvorvidt vi kan finne dette i vår historie. I termer av denne studien er det fredsbegrepet, og det å være en 'fredsnasjon', som anses som den bærende bjelken for norsk identitet. Det kan være mange andre trekk som noen kanskje vil karakterisere som mer bærende for den norske identiteten. Men, med bakgrunn i sikkerhetsforståelse, egen sikkerhet, og forholdet til sine omgivelser, trekkes likevel 'fredsnasjon' her fram som det bærende identitetstrekket for studiens vedkommende. Det spennende med fredsbegrepet er at det ikke kan tilbakevises at dette har en betydning i norsk bevissthet og selvfølelse, men at det er vanskelig å spore opphavet, grunnet den linje som føres i den norske utenrikspolitikk i

dag. Det kan derfor forstås på en slik måte at 'fredsnasjon' er en del av den historiske arven som har stammet fra den norske nasjonsdannelsen omkring frigjøring og frihet fra undertrykkelse.

4.4.2 Sikkerhet som verdi – negativ og positiv

Konseptene negativ og positiv sikkerhet kan enkelt forklart knyttes til formen eller karakteren utøvelse av sikkerhet har i en konkret kontekst, og hvordan sikkerhetsteoretikere har forsøkt å karakterisere ulike former for sikkerhet ved å sette en 'verdi' på den. Denne verdi-konseptualiseringen av sikkerhet er aktuell i termer av Norge, på bakgrunn av engasjement som det vi har hatt i Afghanistan. Disse verdiene er henholdsvis 'negativ' og 'positiv' sikkerhet. Verdiene avgjøres av formen eller de midler man tar i bruk for å etterstrebe sikkerhet. Det avgjørende er hvorvidt den formen for sikkerhet man ønsker å oppnå er noe som vil unngås eller oppnås slik Hoogensen-Gjørsv (2012) skisserer gjennom følgende forståelse:

"Negative security can be understood as 'security from' (a threat) and positive security as 'security to' or enabling. In this sense, the positive/negative distinction reflects the sort of distinction Isaiah Berlin introduced when referring to negative and positive freedom – freedom from, and freedom to" (Hoogensen-Gjørsv, 2012, p. 3)

For å gi en kort eksemplifisering: bruk av militære maktmidler er noe som man ønsker å unngå, mens trygghet i omgivelsene for innbyggere og individer er noe man ønsker å oppnå. Begge eksemplene handler om sikkerhet, men differensierer fra hverandre hva gjelder midler som tas i bruk for å unngå eller oppnå det. Negativ sikkerhet kan forstås som sikkerhet fra noe vi ønsker å unngå, og er derfor gitt en negativ verdi. Konseptet lar seg knytte til tradisjonelle sikkerhetsutøvelse hvor statens sikkerhet etterstrebes gjennom bruk av det universelt definerte verktøyet: militæret. Positiv sikkerhet kan forstås som sikkerhet til noe, her sett som sikkerhet for å muliggjøre noe som er positivt og ønsket, eksempelvis - et godt sosialt liv eller andre menneskelige goder som skaper en generell trygghet i omgivelsene. Positiv sikkerhet legger til grunn et fundament basert på tillit, noe som naturlig kommer av ikke-voldelige tiltak. Den såkalte "hverdagssikkerheten" som

positiv sikkerhet representerer, baseres på kollektive resultater av vellykket styring, lovlighet, samarbeid og gjennomsiktighet i samfunnet.

Verdisetting på ulike former for sikkerhet, forståelsen av negativ og positiv sikkerhet i relasjon til hverandre, og hva verdisetningen som prosess egentlig betyr for vår forståelse og bruk av konseptene, kan være en del av den ubehagelige kjerne i den teoretiske debatten mellom de tradisjonelle og de kritiske sikkerhetsteoriene. Konseptualiseringen kan overordnet knytte sikkerhetshandlinger til kategorier, basert på de handlingsformer som benyttes for å imøtekomme sikkerhetsutfordringer (Hoogensen-Gjørsv, 2014, p. 37). På sett og vis er denne konseptualiseringen ikke bare den ubehagelige kjerne i debatten mellom de tradisjonelle og de kritiske, men denne kan også overføres til måten Norge fremmer ulike typer sikkerhet i internasjonalt engasjement. Dersom man skiller mellom militær og sivil utøvelse av sikkerhet får man grovt sett en skissering av formen til det norske bidraget i Afghanistan. Norge har utøvet både negativ og positiv sikkerhet, og gjennom den såkalte "Norske modellen" har disse delene fungert adskilt. Det norske bidraget har derfor bestått av tradisjonell utøvelse av sikkerhet gjennom militær maktbruk, på den ene siden, og en mer kritisk tilnærming med sivil støtte og humanitær hjelp, på den andre siden.

4.5 Menneskelig sikkerhet

"Human security is a global term and is used to integrate nations in terms of humanitarian ideologies, prevent human suffering so that human rights prevail and to give security to individuals so that safety is always priority."

(Human Security Gateway, 2015)

I de linjer som her trekkes opp omkring menneskelig sikkerhet og hva kjernen i konseptet tar for seg, synliggjøres det at i termer av konseptet så vil igjen debatten mellom de tradisjonelle og de mer kritiske sikkerhetsteoriene være aktuell. Det er ikke et mål å igjen trekke opp disse teoretiske konfliktlinjene, men heller se menneskelig sikkerhet i tråd med den betydning paradigmet har fått innenfor FN.

Menneskelig sikkerhet som sådan er viktig for denne studiens forståelse av flere årsaker. For det første - aktualiteten konseptet har fått gjennom FNs styrkede fokus på konseptet i praktisk kontekst, og for det - andre de naturlige koblinger som kan gjøres mellom konseptet om menneskelig sikkerhet og fredsbegrepet eller fredsarbeid. FN integrerte dette paradigmet i sitt eget virke og har i normativ forstand forsøkt å styre handling basert på dette. Gjennom menneskelig sikkerhets sentrale rolle legges også reelle forventinger og føringer til blant annet norsk utøvelse av sikkerhet. Dette fordi at når menneskelig sikkerhet har fått en sentral stilling i FN, er det naturlig at Norge som medlem av og engasjert i FN-operasjoner, til en viss grad adopterer eller følger den policy som dannes.

Paradigmet stiller som en sterk motsetning til tradisjonelle perspektivs utgangspunkt. Dette fordi menneskelig sikkerhet fokuserer på individets sikkerhet og trygghet, framfor statens. Et underliggende poeng for paradigmet er en felles oppfatning av at individets sikkerhet er vital for internasjonal sikkerhet, og at internasjonal fred og orden ikke kan baseres på kun staters suverenitet og trygghet. Et tradisjonelt perspektiv ville derimot fokusert på internasjonal sikkerhet og orden som avhengig av institusjonelle avtaler for å forhindre at stater representerer trusler mot hverandre. Man kan på bakgrunn av dette forstå det slik at paradigmet er i en form for konflikt med den klassiske realistiske sikkerhetsoppfatningen. Det eksisterer en del uklarheter innenfor feltet både hva angår metodisk framgangsmåte, men også hvordan man best mulig definerer det (Williams, 2013, p. 271-80). Men - den konflikt som oppstår er teoretisk og ikke praksisrettet.

Williams (2013) gir et grunnlag for å definere og befeste menneskelig sikkerhets konseptuelle form ved å vise til tre varianter som former dagens debatter. Den første baserer seg på naturlige gitte rettigheter eller også kalt naturlover, som er forankret i det liberalistiske tankegods om grunnleggende rettigheter til liv, frihet og lykke. Dette har henholdsvis staten som oppgave å ivareta. Den andre tilnærmingen strekker seg mer i retning av en slags humanitarisme og ser menneskelig sikkerhet mer i tråd av beskyttelse fra utrygghet som fattigdom og overgrep, i retning av å beskytte utsatte mennesker i krigsområder, og flyktninger. Den tredje og kanskje mest kontroversielle definisjonen viser til at menneskelig sikkerhet som konsept også inkluderer økonomisk, samfunns-, og miljø sikkerhet. Denne tredje definisjonen har vært kritisert for å favne for bredt (Williams, 2013). Den første og andre tilnærmingen som omfatter individets beskyttelse

under staten, og humanitarisme gjennom beskyttelse av utsatte mennesker, er de mest aktuelle delene av menneskelig sikkerhet, i lys av denne studien. Paradigmet kan antas å eksistere i tråd med det å skape fred gjennom å beskytte globalt sårbare grupper, og vil i en slik kontekst også kunne sies å stemme godt overens med den norske tanken om fredelighet. Den humanitære tanke sammenfaller også godt med den engasjementspolitikk Norge har ført, som er tuftet på en politisk og moralsk forpliktelse til å hjelpe dem som trenger det (Kristoffersen, 2009, p. 9).

I de ulike måtene å definere menneskelig sikkerhet på ser man og spor av hva som, ifølge tilhengere av de ulike definisjonsvariantene, bør prioriteres i virkelighetens forsøk på å skape sikkerhet. Disse variantene understreker hvor striden mellom de ulike agendaene innenfor menneskelig sikkerhet faktisk befinner seg, i tillegg til hvilke etiske og normative rammer paradigmet forholder seg til. Avveininger fra disse verdiene omhandler rent praktisk en stor grad av tilfeller hvor individets beskyttelse overses til fordel for statlige interesser. Med bakgrunn i det verdigrunnlaget som fremmes gjennom paradigmet om menneskelig sikkerhet og den sentrale plassen dette har fått i FNs daglige virke, kan det gis en naturlig forståelse av at Norge som 'fredsnasjon', gir FN en sentral plass i egen utenrikspolitikk.

4.6 *Sikkerhet og identitet*

Det har blitt nevnt at sikkerhet bør forstås på flere nivåer og i ulike dimensjoner, avhengig av hva som er referanseobjektet og i hvilken kontekst man befinner seg. I det internasjonale systemet av stater har strukturer og organiseringer som bidrar til vår forståelse av verden vært i endring, men samtidig eksistert over lang tid. Disse strukturene danner derfor et rammeverk for hvordan vi forstår den verden vi lever i. En innbygger i Norge forstår kanskje verden på en annen måte enn en innbygger i Kina. Årsaken til dette kan være måten ulike individers oppfattelser av verden omkring dem differensierer etter hvor de befinner seg, men også basert på at det internasjonale samfunnet av stater ikke består av identiske stater. Innad i en bestemt stat kan det for eksempel bo ulike folkegrupper med ulikt opphav, og mellom ulike samfunn vil man ha ulike historiske preferanser og opplevelser, som har satt sitt preg på hvordan mennesker i

ulike deler av verden lever sine liv og oppfatter verden omkring, men ikke minst sin egen sikkerhet. Samfunn kan med andre ord sies å være et strukturelt utgangspunkt for sikkerhet.

På samme måte som at stater vil kunne definere sikkerhetstrusler ulikt er det naturlig å anta at det samme vil gjelde samfunn eller sub-grupper i et samfunn. En sikkerhetstrussel for det norske samfunn vil kanskje ikke defineres som en sikkerhetstrussel i det kinesiske. En årsak til denne ulikheten kan være at man har ulik verdiforståelse. Verdier er noe som har bygd seg opp over tid, og som gjerne avhenger av tradisjon og historie. Verdiforståelse kan eksempelvis prege synet et samfunn har på væpnet konflikt og krig, og derfor må vår forståelse av krig også omfatte samfunnsidentitet. Verdier i et samfunn blir gjerne formet og definert av og i tråd med det spesifikke samfunns identitet og kultur. Som nevnt kan kultur og identitet evne å legge premisser for hvilke holdninger som eksisterer i forhold til for eksempel maktbruk (Williams, 2013, p.185). Identitet er samfunnets eiendel, på samme tid som i seg selv beskriver samfunnet. Identitet er avgjørende for å definere hva som er en trussel for et samfunn, da identitet har en reell innvirkning på hvordan verden omkring ser ut (McSweeney, 1999, p. 68).

Dersom man forsøker å forstå sammenhengen mellom sikkerhet for et menneskelig kollektiv som samfunn og identitet må man skille mellom en abstrakt forståelse og en forståelse som er knyttet til praksisen av sikkerhet. Sikkerhet for et samfunn må tilegnes en forståelse gjennom de konkrete grep som gjøres for å sikre stat og samfunn mot både eksterne og interne trusler, men også bakgrunnen for hvorfor en stat gjør de konkrete sikkerhetsgrep.

Identitet kan gis et abstrakt innhold på bakgrunn av sin flytende form og potensiale for endring slik Hønneland (2010) har argumentert for. Identitet har også et mer fysisk innhold basert på konkret innflytelse om hvordan et samfunn definerer og forstår sin egen sikkerhet. I studiens første del ble dette løftet fram ved at man erkjente identiteters betydning for sikkerhet i kraft av å være en avgjørende del av samfunnets forståelse og oppfattelse av hva som er truende. Koblingene er mange. Både sikkerhet og identitet baserer seg på sårbarhet. Identitet fordi den er felles for et samfunn eller menneskelig kollektiv, og derfor har mennesker med felles identitet felles oppfatning av hva som gjør dem sårbare og hva som er en trussel mot deres sikkerhet. Sikkerhet i sin fysiske form

handler om nettopp sårbarhet og tiltak knyttet til det å være truet (McSweeney, 1999, p. 74). Likevel vil det være naivt å tro at forståelsen av hva som er en sikkerhetstrussel i et samfunn eller for en identitet, er noe som oppstår av seg selv. Internt i et samfunn foregår det kontinuerlige prosesser for menneskelig og organisatorisk interaksjon som også vil evne å styre den kollektive forståelse og preferanse. Slik McSweeney (1999) her eksemplifiserer:

”Collective identity is not out there waiting to be discovered. What is out there is identity discourse on the part of political leaders, intellectuals and countless others who engage in the process of constructing negotiating, manipulating or affirming a response to the demand (...) for a collective image.”

Identitet kan altså oppfattes som et subjekt for interessekamp, og man kan anta at de ledende i et samfunn, altså eliten, er de som innehar definisjonsmyndighet for hva som er identitet og hva respektive identiteter innebærer. På den måte kan identitet ses, ikke bare som noe et samfunn og dets medlemmer innehar, men noe som defineres for dem. Man kan så trekke paralleller mellom dannelsen av identitet og dannelsen av sikkerhetstrusler. Disse to fenomenene deler egenskaper i utpreget grad, og begge kan påvirkes av eliteinteresser.

Identitet har en effekt på sikkerhet og vice versa. Dette fordi identitet vil kunne legge føringer for forståelsen, samtidig som at felles forståelse for sikkerhet kan danne grunnlag for identitet i et samfunn. Det eksisterer en gjensidighet mellom disse begrepene basert på overlevelse. I *Security, Identity and Interest* skriver McSweeney følgende, om hvilken betydelig effekt koblingen mellom identitet og sikkerhet kan ha:

”A nation can only be mobilized for national security in peacetime if the majority of the people identify the state and its enemies as the highest expression of their own personal security and fear” (McSweeney: 1999 p. 21).

Dette fordrer at dersom en nasjons identitet, herunder betydende: innbyggere i en bestemt stat, er sterkt nok knyttet til staten, og ser statens sikkerhet som sin egen, så kan staten evne å legitimt benytte seg av militærmakt og vold, under påskudd om å skape sikkerhet. Dette rører ved noe av det som er kjernen i denne studien. Norsk identitet er sterkt knyttet til eksistensen av den norske stat, slik tidligere begrunnet med den høye grad av

homogenitet i det norske samfunnet. Samfunnet kan på bakgrunn av historiske faktorer se norsk statlig sikkerhet som sin egen. Denne identiteten knyttes til det å være en liten stat som evner å lykkes i en stor verden. Dersom den norske stat definerer noe som en trussel mot sin sikkerhet vil den sterke homogeniteten kunne føre til at også det norske samfunn føler seg truet. Dette kan begrunnes med at dannelsen av den norske identiteten baserer seg på den norske stats frihet og selvstendighet.

4.7 Sikkerhet gjennom identitet og tillit

Identitet kan forstås som en kilde til sikkerhet dersom man forstår fenomener i et politisk perspektiv. Denne teoretiseringen preges gjerne av å skape sikkerhet på tvers av samfunn, helst etniske grupper og andre, som befinner seg innenfor samme stat. Det er i den betydning å skape sikkerhet aktiveres av beslutningstakere og myndigheter, fordi premisset for at de ulike gruppene samfunn skal være sikre, er at de ikke føler seg truet av hverandre. Innenfor *sikkerhets-dilemma* litteraturen ble identitet først presentert av Posen (1993) som påpekte aspekter ved identitet og sikkerhet som viktige sett fra et samfunnsperspektiv. Paul Roe (2005) bygger videre på dette ved å peke på at etniske grupper har ulike sosiale identiteter som typisk blir 'securitized' av myndighetene (Bilgic, 2014, p 36-38). Denne prosessen ble illustrert tidligere i kapitlets gjennomgang av hvordan sikkerhetstrusler dannes gjennom at noen (securitizing actor) definerer at noe representerer en trussel (securitize). Bilgic (2014) bruker spesielt denne forståelsen for hvordan sikkerhetsutfordringer defineres i et samfunn, på bakgrunn av migrasjon og eksistensen av ulike etniske samfunn innenfor en stat. Bilgic fremmer *tillit* som en måte å skape sikkerhet mellom samfunn under en politisk paraply internt i en stat. Kanskje vil ikke denne tillitsbyggingen anses som aktuell i lys av en homogen nasjonalstat som den norske, men jeg ønsker likevel å argumentere for at koblingen mellom identitet og sikkerhet, via tillit, er svært aktuell å overføre til det norske samfunnet som fredsnasjon. Dette fordi fredsnasjon er en karakteristikk som i seg selv aktiverer *tillit* til og fra omverdenen.

Sikkerhet gjennom identitet og tillit er passende i case av Norge på bakgrunn av at ønsket om fred er spesielt tillitsskapende. En tillitsrelasjon mellom to samfunn kan også være

grunnlag for dannelsen av felles identitet (Bilgic, 2014, p. 39). Gjennom å ta i bruk NATO som eksempel har medlemsland satt sin egen sikkerhet til disposisjon, i tillegg til å garantere og skape sikkerhet for hverandre sammen. En slik allianse må basere seg på tillit, og fremmer tillit mellom alliansepartnerne. I tillegg til å skape sikkerhet gjennom økt grad av tillit gjennom samarbeid og forståelse, er også NATO et tillitssamarbeid innenfor sikkerhet som politikkområde. Et dilemma som kan oppstå er at det innenfor en slik allianse eksisterer tillit, men tillit med land eller samfunn utenfor alliansen blir kanskje svekket. Forholdet mellom Norge og Russland er i så henseende interessant å se nærmere på gjennom folk-til-folk samarbeid og felles norsk-russisk fiskerikommisjon. Disse representerer virkelige samarbeid og tillitsforhold på tvers av landegrenser vedrørende spesifikke forvaltningsområder (Hønneland, 2012, p. 92-94). Fiskerikommisjonen bør ses på som et formelt samarbeid mellom den Norske og den Russiske stat, mens folk-til-folk samarbeidet handler om samarbeid som også beveger seg innenfor sfærene av kultur og identitetsutveksling, men der stat og myndigheter opptrer som pådrivere og tilretteleggere.

Tillit kan også ha en svakhet dersom den baserer seg på å skape tillit for å nå egne interesser. Faren kan være at tillit svekkes dersom en part i et tillitsforhold ikke føler at dens egne interesser blir oppfylt gjennom relasjonen. Da kan relasjonen stå i fare for å bli brutt og tryggheten kan svekkes. Nøkkelen til å opprettholde tillit er det at aktører skal se andres tillit som egen interesse, fordi man gjennom et tillitsforhold lettere kan realisere egne interesser. På denne måten kan tillit i seg selv bli egeninteresse (Bilgic, 2014, p. 41-44).

4.8 Oppsummerende tanker

Koblingen som ble gjort ved å vise til McSweeneys tanke om at nasjonen kan mobiliseres for statens sikkerhet hvis tilknytningen til statsmakten er sterk, vil jeg eksemplifisere i neste kapittel hvor jeg kommer til å se nærmere på de forhold ved det norske engasjement i Afghanistan som gjør seg mest aktuell for denne studien hva angår problematisering av forholdet mellom fredsnasjon og sikkerhetspolitikken.

I dette kapitlet har jeg tatt for meg den teoretiske prosessen for hvordan en sikkerhetstrussel blir til, gjennom å trekke opp linjene til Københavnskolens teori om 'securitization', og tanken om at noe ikke er en sikkerhetstrussel før noen uttaler at det er det. Momentet som knytter seg til 'det å uttale' er svært viktig. Dette fordi man har teoretisert metode for å skape sikkerhet, og kan analysere spesifikke sikkerhetssituasjoner og deres opprinnelse på bakgrunn av at noen har 'uttalt' at noe er en trussel mot sikkerheten. Dette er også et spesielt viktig poeng for McSweeneys tanker omkring nasjonal mobilisering til for eksempel internasjonalt engasjement som innebærer maktbruk, dynamikk i internasjonale relasjoner og muligheter for eliter internt i et samfunn.

Jeg har forsøkt å framstille multi-actor security framework som er rammeverk som evner å skape en forståelse for sikkerhet i en bredere kontekst og forstand. Dette sikkerhetsperspektivet var opprinnelig tiltenkt å være en mer dominant del av det teoretiske grunnlaget for studien, men har på bakgrunn av casestudie ikke blir en avgjørende del av arbeidet. Betydningen vil i hovedsak være at 'multi-actor security perspective' synliggjør det komplekse landskapet sikkerhet bør forstås i. Det er et sentralt poeng å kunne forstå sine omgivelser, interaksjon og samvirke, praksis og relasjoner, og dersom man skal analysere utfordringer i omfattende kontekster ville kanskje perspektivet fått en mer avgjørende teoretisk betydning.

Jeg har skilt mellom forståelse og utøvelse av sikkerhet. Selv om disse prosessene henger tett sammen mener jeg det er viktig å kunne forstå dem separat. Når det kommer til å forstå sikkerhet gikk jeg inn på sikkerhetsstudier som studieretning for å skissere opp retningens historiske utvikling. Denne utviklingen illustrerer i seg selv en endring i måten å tenke om sikkerhet, samtidig som den skisserer stridens kjerne hva gjelder innholdet i hva teoretiseringen av sikkerhet har vært, nemlig fokuset på referanseobjektet. Den historiske gjennomgangen av utvikling til sikkerhetsstudier er sentral fordi den viser en utvikling fra staten som det ubestridte referanseobjektet, til at individ og menneskelige kollektiv i større grad anses som utgangspunkt for sikkerhet. Utviklingen illustrerer at det har blitt etablert en forståelse over tid hvor samfunn kan være det som skal sikres. Når det kommer til utøvelsen av sikkerhet understreker jeg viktigheten av å forstå at hvordan man tenker om temaet og om de som tenker, har påvirkning på utøvelse. Her velger jeg igjen å

vise til Københavnskolen sin forståelse av sikkerhet i sektorer, i tillegg til tankesettet om at man kan karakterisere ulike former for sikkerhet gjennom å gi dem verdien 'negativ' eller 'positiv'. Både sektorinndelingen og verdisetningen er verktøy for å plassere ulike former for sikkerhet i kategorier for å forenkle en analyse.

Menneskelig sikkerhet gjør seg aktuell på bakgrunn av den symbolske betydning paradigmet har hatt for moderne sikkerhetstenking, men nå også i internasjonale relasjoner gjennom FN. Menneskelig sikkerhet har fått en særlig stor betydning for FNs måte å både definere sikkerhetstrusler, men også utøvelse og hvordan de prioriterer. Paradigmet er sentralt for Norges involvering i FN-ledede operasjoner på bakgrunn av den betydning den humanitære dimensjonen og fredstanken har fått. Menneskelig sikkerhet er ikke bare et teoretisk rammeverk, men har også blitt en framgangsmåte for å skape sikkerhet for å definere hva som skal sikres i det internasjonale systemet.

Et sentralt poeng det er viktig å ha med seg, er den gjentagende betydning 'eliter' har hva gjelder dannelse og utøvelse av sikkerhet. Dette gjennom at sikkerhet kan brukes som et politisk instrument, og eliter i stor grad evner å sette eller styre dagsorden. Eliter kan derfor også styre hva som skal være avgjørende referanseobjekt for en stats affærer. Hvis eliter karakteriserer et samfunns sikkerhet eller identitet som truet, vil de i en avgjørende grad kunne etablere en slik bekymring og forståelse i samfunnet.

Til slutt tar jeg for meg forholdet mellom identitet, sikkerhet og tillit. Hovedtanken er at sikkerhet kan skapes gjennom at det er tillit mellom identiteter. Denne delen av teorkapitlet kan ses på som en utvidelse av første del av forrige kapitels fokus på kulturell identitet og sikkerhet. Der forsøkte jeg å skape en forståelse for hvilke faktorer som har vært viktig i dannelsen av norsk identitet, og hvorfor fredstanken har fått en sentral plass i vår selvoppfattelse. En konklusjon som er sentral både i en historisk og teoretisk kontekst er at individets oppfattelse av den verden vi lever i, preger den forståelsen et samfunn har om sine omgivelser og egen plass i dem. Vår forståelse av sikkerhet avhenger av det vi identifiserer som viktig for oss, og våre verdier skapes i kollektive felleskap som samfunn. Identiteter formes på basis av delte verdier, som også legger føringer for sikkerhet. En forståelse er derfor at i termer av sikkerhet og identitet eksisterer det en sterk kobling, og at denne koblingen omfatter og er lik for mennesker innenfor det menneskelige kollektivet; *samfunn*. Dersom man lever i et samfunn av

mennesker med lik identitet er det naturlig at det vil skape en følelse av trygghet. Dette fordi sikkerhet for identiteter kan knyttes til sårbarhet. Jo mindre påvirkning og innvirkning fra andre identiteter desto mindre sårbar vil man oppleve å være.

5 TILNÆRMING TIL AFGHANISTAN

Den tapte krigen er tittelen på Fredrik Græsvisks bok om det norske engasjementet i Afghanistan. Græsvik har gjennom mange år fulgt den politiske og militære delen av det norske engasjementet som journalist og korrespondent. *Drømmekrigen* er tittelen på boken til journalistkollega Anders Hammer som også har fulgt konflikten og vært bosatt i Afghanistan gjennom flere av årene Norge har vært engasjert. Både Græsvik og Hammer portretterer det Norske bidraget i Afghanistan som et bidrag basert på gode intensjoner, men som er sterkt preget av naivitet ovenfor de realiteter man skulle møte, og de resultater man var ute etter å skape. Både *Den tapte krigen* og *Drømmekrigen* gir beskrivelser av et feilslått engasjement som har kostet mer enn det har gitt. Jeg velger å trekke fram de overordnede inntrykkene disse to bøkene gir fordi disse representerer noen reelle oppfatninger og portretteringer av det norske Afghanistan-engasjementet.

Flere forhold knyttet til engasjementet har blitt luftet i studiens tidligere deler, men jeg vil her gå inn på mer konkrete forhold omkring bidraget, begrunnelsen for det, tilnærmingen til det og den retorikk som har være brukt. Engasjementet er sentralt i tråd av at både det å være en *fredsnaasjon* og vår sikkerhet har vært aktive deler av både målsetningene og begrunnelsen for at Norge sendte styrker til Afghanistan. Bidraget har gitt både verdifull innsikt i hvordan Norge, gjennom allianse og egen rolle, befinner seg i posisjoner hvor det både er aktuelt og nødvendig å yte støtte utenfor egne grenser. Engasjementet kan ses som en reell følge av de forpliktelser og bånd vi har til våre omgivelser. Denne forståelse støttes opp av Gahr Støre gjennom følgende utsagn:

”Å ha et sterkt og relevant nasjonalt, moderne forsvar, er en del av norsk politikk for fred. At vi ikke har måttet bruke dette aktivt for å sikre fred på egen grunn gjennom mer enn et halvt århundre, er ikke et argument mot et sterkt forsvar. Tvert imot. Vårt norske forsvar – koplet nært sammen med våre allianseforpliktelser og allianserettigheter – har sikret oss fred. Og det har bidratt til fred på vårt kontinent (Støre, 24.04.2006).

Slik det har blitt referert til har Norge en tilknytning til sine allierte både gjennom historie og kultur. Det å anta at Norge skulle engasjere seg i konflikter uten å stå side om side med sine vestlige allierte er lite sannsynlig. Dersom man skal karakterisere Norge som en fredsnaasjon vil det også kunne påstås å være usannsynlig at Norge skulle være et

krigførende land. Derfor kan det stilles spørsmål ved hvilken innfallsvinkel til fred Støre har når ha uttaler at et moderne forsvar er en del av den norske fredspolitikken. Utsagnet ville ikke bli møtt med liknende spørsmål dersom forsvar ble referert til som en viktig del av for eksempel norsk sikkerhetspolitikk. For å komme nærmere svaret på hvorvidt det å være en fredsnasjon har betydning for norsk sikkerhet vil det viktig å se nærmere på de forhold som skulle tilsi det motsatte. Allianse og sikkerhetssamarbeid har tidligere blitt redegjort for, men jeg vil videre ta for meg mer konkrete forhold, - som tar for seg aktuelle forhold knyttet til Afghanistan-bidragets form, begrunnelse, tilnærming og retorikk. I mye av bidragets tilnærming, målsetninger og retorikk ligger det budskap om fredelighet. På bakgrunn av disse forholdene vil jeg kortfattet forsøke å illustrere hvordan Afghanistan har vært en sikkerhetspolitisk forpliktelse, som i lys av det å være en fredsnasjon, har krevd særlig sterk idealistisk retorikk for å rettferdiggjøres. Igjen vil det kunne trekkes paralleller til McSweeneys forståelse av identiteters mobiliserende kraft for bruk av militære maktmidler, og da i norsk tilfelle identitetens tilknytning til det å være fredelig.

5.1 Bidraget: en hybrid

Engasjementet var fra sitt utgangspunkt et militært bidrag sammen med USA og andre NATO-allierte. Utover i engasjementet fikk de væpnede styrkene status som fredsbevarende styrker under paraplyen til *Internastional Security Assistance Force* (ISAF), som var stasjonert i Afghanistan for å opprettholde ro og orden under oppbyggingen av det nye Afghanistan. ISAF har vært en NATO-ledet internasjonal militær styrke med et fredsbevarende oppdrag. På det meste hadde Norge rundt 600 soldater i Afghanistan samtidig. Engasjementet gjennom ISAF ble avsluttet i 2014, og norske styrker har vært i landet siden 2001. Den amerikansk-ledede invasjonen av Afghanistan startet den 7. oktober 2001 gjennom *Operation Enduring Freedom* (OEF). Operasjonen markerer starten på den såkalte *krigen mot terror*. Den 8. november 2001 redegjorde nyvalgt statsminister Kjell Magne Bondevik for situasjonen etter terrorangrepet med å si at målet for kampen mot internasjonal terrorisme var klart: nye terroranslag måtte forhindres, de ansvarlige for terrorangrepet og deres støttespillere måtte stilles til ansvar.

I lys av teorien om negativ og positiv sikkerhet ser man at det ble ytt militære midler, altså bruk av negativ sikkerhet i engasjementets innledende fase. Men utover i engasjementet kan det oppstå en forvirrende situasjon i forhold til bruken av negative sikkerhetsmidler, da styrkene får statusen som fredsbevarende styrker. Fredsmidler er i utgangspunktet noe man vil knytte til bruken av positive sikkerhetsmidler som skaper trygghet, men her ble det tilsynelatende gjort en vridning. De negative sikkerhetsmidlene som militæret representerte fikk status og oppgaver som defineres som utøvelse av positiv sikkerhet. Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt den språklige bruken av 'fredsbevarende styrker' kvalifiserer militæret til å være utøvere av positiv sikkerhet. Eller om de fredsbevarende styrkene fikk i oppgave å utøve sikkerhet gjennom det vi kan karakterisere som både negativt og positivt. Dette er en diskusjon man kan trekke lang, men den illustrerer et konkret dilemma som potensielt får en begrenset teoretisk forklaring. Jeg velger å overordnet sett karakterisere det norske bidraget som en sikkerhetshybrid.

I norsk forstand har det også eksistert et skille som tar utgangspunkt, i skillet mellom de militære og sivile aktører og ikke i militærets skiftende oppgaver. Den norske organiseringen av dette forholdet er det som betegnes som 'Den norske modellen'. Denne organiseringen baserer seg på et skille mellom militær aktivitet og utviklingsarbeid. Den rødgrønne regjeringen var hovedarkitekten bak den norske modellen i Afghanistan, med støtte fra hjelpeorganisasjoner og mellompartier på Stortinget (Bolle, 2014). Modellen har vært gjenstand for kritikk blant annet fra forskere som Hoogensen Gjørvi (2014) som mener det norske skillet mellom militære og sivile ikke fanger opp variasjonen i landskapet av sivile hjelpeorganisasjoner og andre sivile aktører, og som derfor skaper vanskeligheter i koordinering og samarbeid mellom det sivile og det militære bidraget. Poenget er at denne måten å kanalisere ulike deler av et engasjement kan være uoversiktlig og forvirrende, spesielt med tanke på at norske aktører er norske uavhengig om de er sivile eller militære.

Det kan være betimelig å stille spørsmål ved bakgrunnen og betydningen av å skille de sivile og militære delene av engasjementet. Vern og beskyttelse av det humanitære rom har kommet opp som en faktor, hvorpå de sivile aktørene ikke ønsker kontakt med de militære på bakgrunn av at militæret benytter seg av våpenmakt og andre former for

sikkerhet enn de sivile (Hoogensen Gjør, 2014). Derav oppstår et verdiskille mellom bidragets ulike deler hvor det settes verdi på den aktivitet som bedrives, og det oppstår verdispørsmål omkring hva som verdimeslig er den mest korrekte og ønskelige måten å bidra i Afghanistan.

5.2 Begrunnelsen: solidaritet og sikkerhet

Likevel er begrunnelsen sikkerhet, og den sikkerhet man i 2001 gikk inn med var gjennom militære sikkerhetsmidler. Med bakgrunn i FN og NATOs innsats og involvering i Afghanistan kan det betraktes som naturlig at Norge ble involvert, og det anses som følger av våre formelle forpliktelser. Men - dersom vi ser bort fra disse, fantes det også en entydig begrunnelse for engasjementet som Norge kan knytte sin identitet til, nemlig forsvaret for *internasjonal sikkerhet*. Dersom man tar et tilbakeblikk til NATOs artikkel 5, er solidaritetsforpliktelsen ovenfor andre allierte slik at dersom et lands sikkerhet blir konkret truet, kan NATO-alliansen i etterkant av terrorangrepene mot USA anses som truet, og slik ble det også definert fra norsk hold.

Engasjementet er i seg selv et sammensatt kompleks av ulike sikkerhetsutfordringer, hensyn og perspektiv, med begrunnelse i både personlig, lokal, nasjonal og internasjonal sikkerhet. Et rammeverk som multi-actor security perspective vil derfor kunne være et nyttig rammeverk i en slik omfattende kontekst av utfordringer. Sikkerhet har vært begrunnelsen for de grep som har blitt gjort på alle nivå i løpet av tiden vestlige styrker og organisasjoner har vært i Afghanistan. Med henblikk på teorien om 'securitization' og sikkerhets iboende egenskap om å mane til handling (McSweeney, 1999), kan man forså at komplekse sikkerhetsutfordringer møtes med handling av betydelig størrelse. "*Den almene norske reaksjonen etter 11. september var sjokk, bred sympati, og frykt for selv å bli rammet. Til og med Heimevernet ble utplassert på strategiske steder i landet for å forhindre mulige terrorangrep*" (Suhrke, 2015). Dette illustrerer en forståelse av at etter angrepet på USA ble det sett på som truende nok til at Norge aktiverte egne sikkerhetstiltak. Denne forståelsen ble begrunnet med den rolle Norge har som vestlig alliert. Momentet er spennende å utfordre på bakgrunn av at det å være forsvarsalliert etter 11. september i seg selv, plutselig representerte en et sikkerhetsrisiko. Med dette menes at Norge som småstat på den ene siden har interesse av å ivareta sin fysiske

sikkerhet gjennom medlemskap i NATO. På den annen side kan man forstå det slik at terrorangrepet mot USA truet norsk sikkerhet nettopp på grunn av medlemskapet.

Dersom man gjør et dypdykk i den retorikk og det fokus som har vært fra politisk ledelse fra 2001-2014, ser man at på tross av at fokus og spesifikke målsetninger gjerne har endret seg underveis, har sikkerhet hele tiden vært den sentrale delen av begrunnelsen. I begynnelsen handlet det om å svare på et angrep og å bekjempe terror, herunder tilintetgjøre en vedvarende og konkret trussel. Fokuset var militært i form av at man med makt skulle bekjempe en fiende. Utover i engasjementet opplevde man likevel en vridning som innebar at det etter hvert ble et økende behov for hjelpearbeid og sivil støtte til det Afghanske sivile samfunn. Formen for sikkerhet ble endret, og det var ikke lengre det internasjonale samfunn sin sikkerhet som skulle ivaretas, men også det afghanske samfunnets. Det ble et politisk mål å skape økte forutsetninger og framtidsutsikter for det afghanske sivile og forbedre deres livssituasjon. Den sivile og humanitære innsatsprofilen stemmer i stor grad overens med den profil Norge tilsynelatende ønsker å fremme i forhold til egen rolle, i tillegg til å være i tråd med FNs paradigme om *menneskelig sikkerhet* og de moralske forpliktelser som følger.

5.3 *Tilnærming: 'den helhetlige tilnærmingen'*

Som en forlengelse av at Norge oppfatter seg selv som et fredelig land med tydelige fredstrekk, kan det antas at et militært engasjement, og ikke minst en deltakelse i en militær invasjon av et annet land i et moralsk og normativt aspekt, ikke vil møtes med særlig grad av aksept. På bakgrunn av dette oppstår et dilemma hvor man både har forpliktelser til sine allierte, hvor beslutninger om handling og strategi for engasjementet tas på bakgrunn av kollektive sikkerhetsutfordringer, i tillegg til å måtte forsvare på hjemmebane de grep som tas gjennom alliansen, til et samfunn farget av den typiske norske fredsidentiteten.

Tore Nyhamar (2006) kaller Norge for en 'halvhjertet internasjonalist' på bakgrunn av at det skapes en *"høy profil med hensyn til menneskerettigheter og folkerett (...) et karakteristisk trekk ved norsk utenrikspolitikk, men helst når mer overordnede interesser, som for eksempel knytter seg til forholdet til de allierte eller mektige nabostater, ikke står*

på spill (Hovi og Malnes, 2007, p. 154). Men også fordi det gjerne stilles krav fra Norge om særbetingelser ved deltakelse i internasjonalt samarbeid, slik også nevnt i tilknytning til Norges tre historiske tradisjoner. Denne siden ved norsk innsats er heller ukjent, og det kan oppfattes som paradoksalt at norske beslutningstakere på samme tid fronter en posisjon som uttrykker viktigheten av støtte gjennom engasjementspolitikk. Norge reiser altså ut for å skape fred der det er konflikt på bakgrunn av den ideelle målsetningen om ”Norge som fredsnasjon”, men havner i en situasjon hvor håndfast egeninteresse ikke faller sammen med den reelle innsats som ytes. Innsatsen preges derimot av hvorvidt det eksisterer særbetingelser, men dette blir i liten grad synliggjort fra offisielle hold (Hovi og Malnes, 2007, p.160-62).

I norsk politikk og samfunn er man som politiker avhengig av å formidle en ansvarlig og pragmatisk tilnærming til utfordringer. Gjerne en tilnærming som formidler en form for forsikring om at de grep som tas er på bakgrunn av grundige drøftinger. I den norske Afghanistan-debatten har denne retorikken fra myndighetenes hold vært tett knyttet opp til begrepet *helhetlig tilnærming*. Helhetlig tilnærming ble først tatt i bruk av Kjell Magne Bondevik i en redegjørelse for Stortinget, om Afghanistan, fra november 2001. Statsministeren uttrykte at *”terroristnettverkene vil bare la seg bryte ned med en langsiktig og helhetlig tilnærming”*, hvorpå han nevnte behov for tiltak som inkluderer politiske, rettslige, finansielle og militære virkemidler. Han fulgte opp med å si at *”de militære tiltakene er en del av en helhetlig strategi, og de er dessverre nødvendige”*. Her uttrykker Bondevik at militære grep er noe som ikke er ønskelig, men likevel et nødvendig vonde. Han avslutter med å gjøre en sammenligning mellom den forestående kampen mot terror, noe som eksplisitt ville innebære militær maktbruk, og det han kaller *”forsvar for selve menneskeverdet”* (Bondevik, 2001). Forsvar av menneskeverd og de rettigheter som medfølger er å anses som et spesielt kraftig uttrykk og en anmodning om at man har et moralsk ansvar å følge opp.

En fane som har vaiet høyt fra myndighetshold er at Norge skal ha nettopp en helhetlig tilnærming til engasjementet. Begrepet helhetlig tilnærming har blitt en så sentral del av den norske retorikken at det har blitt viet en egen del i stortingsproposisjon nr. 48 (2007-2008): *Et Forsvar til vern om Norges Sikkerhet interesser og verdier*. De innledende avsnittene lyder som følger:

”I konfliktforebyggende og fredsskapende arbeid vil militærmakt kun være ett av flere virkemidler. Politiske, militære, humanitære og utviklingsmessige tiltak vil kunne være like viktige. Både FN, NATO og EU legger i dag en helhetlig tilnærming til grunn for sine operasjoner, og samarbeider i økende grad for å utnytte sine ulike fortrinn. De ulike virkemidlene må samordnes slik at det helhetlige resultatet blir best mulig. Virkemidlene må velges med en overordnet målsetting for øyet.

For å oppnå varig stabilitet og normalisering i samfunn som har vært preget av konflikt, er det ikke tilstrekkelig med militære virkemidler alene. Det må legges grunnlag for normalisering av samfunnet gjennom økonomisk utvikling og etablering av samfunnsinstitusjoner med tillit i befolkningen. Oppbyggingen dreier seg først og fremst om å sette samfunnet i stand til å fungere uten for store indre konflikter. Den militære funksjonen er i første rekke å sørge for tilstrekkelig sikkerhet slik at sivile aktører kan lykkes med den økonomiske og politiske gjenoppbyggingen. Etter hvert som samfunnet normaliseres, og en fungerende politistyrke er på plass, kan den interne sikkerheten ivaretas av sivile aktører” (Stortingsproposisjon nr. 48 (2007-2008)).

Tilnærmingen portretteres som en innfallsvinkel som fanger opp og tar hensyn til både de politiske, militære, humanitære og utviklingsmessige hensyn. Stortingsproposisjon 48. skisserer grovt sett den formen det fra politisk hold ble etterstrebet at det norske bidraget skulle ha. Man kan se at utdraget fra proposisjonen bærer preg av den kommer i etterkant av de alliertes strategiske vridninger for å bedre kunne forsvare engasjementets varighet, på hjemmebane.

PRIO-direktør Kristian Berg Harpviken sa i 2010 følgende om politisk skiftes innvirkning på den innfallsvinkel Norge hadde til Afghanistan-engasjementet over tid:

”Da vi gikk inn, snakket daværende utenriksminister Jan Petersen mye om forpliktelser overfor andre NATO-land samt behovet for å bekjempe terrorisme. Så overtok de rødgrønne, som fokuserte mer på de myke argumentene om å bygge opp Afghanistan. De siste månedene har vi sett en omdreining igjen, der Jonas Gahr Støre og Jens Stoltenberg igjen snakker om det sikkerhetspolitiske aspektet” (Rønneberg, 2011).

Engasjementets karakter og mål, har altså endret seg over tid, enten det er politisk motivert eller situasjonsbestemt. Det kan være filosofisk interessant å diskutere hvorvidt

det 'helhetlige' er noe konstant, og om det er noe som kan måles, eller helt enkelt - hva det helhetlige egentlig er? Dette med tanke på at begrepet fra politisk hold kan oppfattes som en framgangsmåte for engasjementet, som gir et slags inntrykk av at dette er en metode som er valgt fordi det vil garantere veloverveide valg og gode resultater, samtidig som at vi holder oss innenfor rammene av de korrekte etiske og moralske forventinger som tillegges norske styresmakter. Den retoriske bruken av begrepet kan forstås som at man som politikere forsøker å etterstrebe det å ta best mulig beslutninger på mest mulig korrekt grunnlag. Som en kuriositet kan det nevnes at dette er en generell forventning folket har til de styrende. I fravær av en konkret definisjon fra norske myndigheter om hva en helhetlig tilnærming skal og bør innebære, kan man anta at de grep som har blitt tatt har vært den norske helhetlige tilnærmingen til engasjementet, herunder betydelende innsats både militært og sivilt.

5.4 *Retorikken: til kamp mot ondskap, for demokrati*

For å rettferdiggjøre militær maktbruk i et samfunn som det norske er bruken av språklige virkemidler særlig viktig. I Norge vil ikke en retorikk lik den amerikanske styresmakter benyttet seg av etter terroranslagene 2001 kunne antas å ha en effektiv eller mobiliserende virkning. Vi har sett eksempler på dette fra den retorikk som rådet i etterkant av terroranslaget mot regjeringskvartalet og massakren på Utøya, i 2011. Den norske språkbruken ble her ledet bort fra tanker om hevn og hat, og i retning av felleskap og omsorg (Stoltenberg, 2011). En slik retorikk lar seg godt forene med den norske idealismen. Det vil alltid være behov for å forsvare og argumentere for krigsdeltakelse i moderne demokratier. Dette gjør myndigheter avhengig av gehør dersom væpnet makt skal anvendes. Det er derfor nærliggende å se på innholdet norske myndigheters argumentasjon og hvilke språklige virkemidler de benytter seg av.

Argumentenes innhold, så vel som den språklige appellen, ble radikalt endret gjennom tiden i Afghanistan. Fra *"en appell til frykt for å bekjempe ondskap, til en appell med medansvar og medmenneskelighet for å bidra til utvikling"* (Bergmann, 2014, p. 92). Retorikken i FNs resolusjon 1365 som befestet at angrepet 11. september utgjorde en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet hadde en sterk retorisk tyngde, i seg selv. I

Norge ble ordbruken omkring det faktum at 'FN hadde slått fast', brukt som uttrykk for det man kan oppfatte som et udiskutabelt faktum. Innholdet i den Norske argumentasjonen knyttet seg særlig til rettferdig krig-teori, som bygger på seks kriterier om; rett grunn, legitim autoritet, rett intensjon, rimelig håp om å lykkes, proporsjonalitet, og siste utvei alternativet.

Rent retorisk ble det spilt på verdier, og dette synliggjøres særlig gjennom statsminister Bondeviks språklige uttrykk om at vår fiende *"det er en motstander som er villig til å utføre de mest grufulle ugjerninger på nytt, og som har ressurser og vilje til det (Bondevik: 2001)"*. *"Klarer ikke demokratiene å stoppe terrorismen, så kan terrorismen sette stopp for demokratiene"* og *"Vi må bekjempe det ondes vesen – og vi må bekjempe det ondes rot"* sa hans forgjenger Jens Stoltenberg. Denne retorikken er i følge Bergmann (2015) dominerende for perioden 2001-2001 (p. 90-92), altså engasjementets innledende fase. Hun mener denne retorikken baserer seg på en terminologi om 'rettferdig krig og eksistensiell argumentasjon'. Hun mener videre at perioden 2002-2005 preges av 'fredsargumentasjon og offensivt forsvar' (p. 92-94), mens perioden 2005-2010 går fra 'offensiv sikkerhetsargumentasjon til humanitær argumentasjon' (p. 94-96). Den siste delen av engasjementet fra 2010-2013 preges av retorikk om 'oppdrag utført' (p. 96-97).

5.5 Betraktninger: En forvirrende kombinerings

Det norske engasjementet i Afghanistan er i seg selv så omfattende at det kan gjøres egne studier på det alene, men her har det heller blitt gjort et selektivt utvalg av forhold som kan bidra til å synliggjøre den norske rollekombinasjonen.

Norge i Afghanistan har både hatt rollen som fredsnasjon og forsvarsalliert. Man kan skille mellom rollene ved for eksempel å skille mellom de sivile og de militære aktørene, men det er interessant at en aktør som militæret tidvis har forsøkt å ivareta begge rollers funksjoner, herunder å drive med for eksempel utviklings- og oppbyggingsarbeid. 'Den norske modellen' kan oppfattes som et formelt inngrep for å hindre at ulike roller skal kombineres. En kombinasjon av militær aktivitet og fredsbygging i militært regi kan anses som forvirrende, men selv om man skulle skille mellom disse forholdene vil norske

aktører enten de er militære eller sivile begge kunne oppfattes å operere under samme flagg. Det er en av de utfordringer man står ovenfor i et engasjement som Afghanistan.

Det interessante ved alliansetilhørigheten er at et NATO-medlemskap er tiltenkt å sikre norsk sikkerhet, men i etterkant av 11. september kan alliansetilhørigheten oppfattes å generert nye sikkerhetsutfordringer for Norge. Både karakteren engasjementet har hatt, så vel som retorikken har endret seg over tid. I lys av de ulike rollene ser man at man har beveget seg fra det å ha et utelukkende fokus på rollen som forsvarsalliert, og 'angrep på ondskap', til hvilket ansvar man har som fredsnasjon for humanitære forhold og oppbygging av krigsrammede områder. Man kan dra linjene fra tidligere deler av studien, da spesielt kapittel 3. hvor man kan finne disse ulike norske rollene ved at man skiller mellom fredspolitikken og sikkerhetspolitikken. Fredspolitikken har gjerne blitt forbundet med det å være en fredsnasjon og en humanitær stormakt, mens sikkerhetspolitikken gjerne har blitt knyttet til det å være en forsvarsalliert og en militærmakt. Basert på i hvilken leir fokuset ligger kan Norge tilsynelatende innta en rolle som er passende gjennom engasjementspolitikken, på bakgrunn av at denne kan omfatte både militær og sivil innsats. På bakgrunn av dette bør kanskje noen moralske spørsmål aktiveres. Et annet moment som kan aktivere noen moralske dilemmaer omkring engasjementet i Afghanistan, er den retoriske rettferdiggjøringen av engasjementet. For å rettferdiggjøre bruk av militære maktmidler ble det ikke bare spilt på sikkerhet, men også på verdier som kan knyttes til den norske fredeligheten. Gjennom en sterk retorikk med henblikk på for eksempel demokratiets overlevelse aktiveres funksjoner for å sikre verdiene knyttet til den norske fredsidentitet.

Illustrasjonene av et mislykket bidrag som referert til innledningsvis gjennom Hammer (2010) *Drømmekrigen* og Græsvik (2014) *Den tapte krigen*, gir sterke bidrag til forståelsen av engasjementet, som et bidrag basert på gode intensjoner, men som endte opp med å bli en forvirrende og diffust sammensatt kombinasjon av militær og sivil innsats. De internasjonale mål som ble satt for Afghanistan har ikke blitt nådd, og landet er i dag fortsatt preget av omfattende uroligheter og usikkerhet. 10 norske statsborgere, både militære og sivile har mistet livet i engasjementet.

6 **FREDELIGHET - RELEVANT FOR NORSK SIKKERHET?**

Jeg har hittil gjort meg både samfunnsvitenskapelige, filosofiske og organisatoriske betraktninger i tilnærmingen til forholdet mellom det å være en fredsnasjon og det å være en forsvarsalliert. Dette viser at det er et vidt spekter av ulike luper som kan gjøre seg aktuell i analyser av dette forholdet. Det som er spennende med å ha et samfunnsvitenskapelig fokus er muligheten til å se virkningen ulike forhold har på hverandre.

Den norske sikkerhetspolitikkenes hovedmål baserer seg på ivaretagelse av suverenitet, territoriell integritet og politisk handlefrihet. Alliansetilhørighet har blitt sett på som et sentralt premiss for disse målsetningene, da spesielt på bakgrunn av at Norge er å regne som en småstat i internasjonal standard. Men det er når man ser hvilke virkemidler som legges til grunn i tillegg til alliansepolitikken for å rettferdiggjøre praksis, at det synliggjøres virkemidler som kan samsvare eller avvike med den norske fredsidealismen. De virkemidler som inngår i den norske sikkerhetspolitikken og samsvarer med fredsidealismen er i hovedsak de folkerettslige og diplomatiske. Det at fredspolitikken karakteriseres som en form for sikkerhetspolitikk byr ikke direkte på noen logiske brister, men når man ser at engasjementspolitikk også baseres på blant annet militær intervensjon oppstår et normativt dilemma. Fredsnormen kommer da i strid med realitetene for hvordan man utøver sikkerhet. Likevel, dersom fredstanken legges til grunn for praksis, og denne skal innebære fraværet av våpenmakt og voldsbruk, vil Norge i liten grad evne å opprettholde forpliktelsene i forhold til sine allierte. Slik redegjort for i kapittel 3.6, har FN blitt karakterisert som hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk og NATO-medlemskap kan derfor karakteriseres som hjørnesteinen i norsk forsvarspolitikken.

Problemstillingen søker å undersøke følgende: *Er det viktig for norsk sikkerhet å være en fredsnasjon?* Før jeg kommer konkret inn på dette spørsmålet vil jeg: 1) oppsummere de forhold som har blitt drøftet gjennom studien, og konkretisere hva rollekombinasjonen mellom det å være en fredsnasjon og forsvarsalliert innebærer, 2) vise til at rollekombinasjonen plasserer Norge i krysningen mellom idealisme og realpolitikk rent teoretisk, men også i praksis, 3) gjøre noen etiske betraktninger omkring rollekombinasjonen, og 4) se på hvordan fredelighet kan forstås som en norsk strategi for sikkerhet.

6.1 *Studiens sentrale forhold*

Et vidt spekter av forhold har blitt løftet fram. I den innledende delen av studien ligger det et sterkt fokus på identitet, fredsdiskurs, og internasjonale forpliktelser. Tanken er at disse skal gi en forståelse av hva som er det norske samfunns kollektive natur. Et moment som gjentas er identiteters mulighet til å definere hva som er viktig for et samfunn å ivareta. Dette bygges det også opp under i koblingen mellom identitet og sikkerhet i kapittel 4.

I en historisk kontekst linkes fredeligheten til samfunnets tilblivelse, og man ser at et særskilt trekk ved det norske samfunnet er dets sterke tilknytning til statens eksistens. Staten og samfunnet har en sterk felles plattform på bakgrunn av løsrivelse fra union med Sverige og Danmark. Fredstanken blir aktivt brukt i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905, og fredeligheten knyttes konkret opp mot det norske Storting. Innenfor dagens engasjementspolitikk understrekes viktigheten av fred og forsoning, i tillegg til norske moralske forpliktelser om å yte støtte hvor det er nødvendig. Den sivile og humanitære profilen overskygger i stor grad det faktum at det i engasjementspolitikken også benyttes militære maktmidler.

Hva gjelder FN medlemskap så vises det til den sterke legitimiteten FN-mandat har i en norsk forstand, på bakgrunn av det behov Norge som småstat har for en regelstyrt verdensorden. NATO er garantist for Norges umiddelbare og territorielle sikkerhet, men linjene som trekkes til Afghanistan-engasjementet illustrerer også hvordan Norge gjennom alliansen bidrar i forhold som handler om internasjonal sikkerhet og kan innebære deltakelse i utenlandske operasjoner. På sett og vis innebærer norsk garanti for egen territoriell sikkerhet også villighet til involvering i andre deler av verden.

Teoridelen tar for seg både hvordan man teoretisk sett kan forstå dannelsen og utøvelsen av sikkerhet. I dannelsen av sikkerhetstrusler vises det til de sterke forutsetninger eliter kan ha for å definere hva som er truende. Utøvelse av sikkerhet forstås gjennom hvilket område en sikkerhetsutfordring befinner seg, eller hvilken verdi som settes på de midler som benyttes for å oppnå sikkerhet. I kapittel 5 om tilnærminger til Afghanistan trekkes disse fram i differensieringen mellom militære og sivile sikkerhetsmidler. Et sentralt bidrag fra teoridelen er viktigheten av samfunnet som referansepunkt. Identiteter danner

samfunn og baseres på delte verdier, som igjen legger føringer for handling og forståelse for hva som er sikkerhetsutfordringer. Denne forståelsen er viktig for studien på bakgrunn av det norske samfunns tilknytning til statens eksistens. Likevel mister det noe av sin forklaringskraft omkring verdiene tilknyttet fredeligheten. Dette på bakgrunn av at disse ikke har virket å være opposisjonelle til for eksempel Afghanistan-engasjementet, i den grad at det har hatt noen innvirkning.

Den case som presenteres i kapittel 5 omkring norsk tilnærming til Afghanistan er viktig. Det er gjennom denne casen at man gjennom et aktuelt engasjement kan undersøke hvilken plass fredstanken reelt sett har fått i forholdet til sikkerhet og utøvelsen av den. Det betraktes som en realitet at de militære maktmidlene har spilt hovedrollen i det norske bidraget i Afghanistan, men at retorikken i tilknytning til de innledende fasene og de siste årene av bidraget ble knyttet til den norske fredstanken. Dette skjedde gjennom bruk av retoriske virkemidler om vern av demokratiske verdier og viktigheten av sivilt og humanitært engasjement til fordel for det Afghanske sivile samfunn.

Det luftes liten tvil om at det er en markant forskjell på det å ha det fredelig og det å være fredelig. Norge har vært engasjert med militære styrker, men regnes fortsatt for å være i fredstid. Dette forholdet er påfallende fordi det å karakteriseres som fredsnasjon og fremme denne rollen, gir forventinger. Disse forventingene går på tvers med realitetene ved militære bidrag til internasjonale operasjoner. Det å være fredelig skaper i tillegg oppfatninger blant andre. En måte å forstå dette i lys av Norge er at fredsnasjon er ikke problematisk i en abstrakt kontekst, men vi evner ikke å være det i en praktisk forstand.

På bakgrunn av de trekk ved den norske identitet og fredsdiskurs, sett i sammenheng med de internasjonale forpliktelser som har ledet til engasjementet i Afghanistan, er det mest spennende momentet det som påpekes av Leira (2004) om at fredsdiskursen får leve, men praksis følger ikke diskursen.

6.2 Mellom realpolitikk og idealisme

I Afghanistan kan man i praksis se hvordan Norge har tillagt mandat fra FN sterk legitimitet. Et resultat av dette er at også internasjonalt engasjement og deltakelse i

væpnet konflikt, ikke kun bistand og humanitær innsats, anses som en legitim form for internasjonalt engasjement. Etter norske ideer om fredelighet vil man kunne anta at bruk av voldsmakt i utgangspunktet ville regnes for å gå på tvers av det som ville være et nasjonalt akseptert. I realiteten er det slik å forstå at det kun er innsats uten støtte fra FN som vil regnes for å gå på tvers av de spilleregler vi er komfortable med. Den norske fredsidealismen utfordrer derfor ikke et FN-mandats legitimitet i den grad at det har betydning.

Hva gjelder folkeretten er Norge i en spesielt heldig situasjon der egeninteresser som småstat gjennom FN-systemet kan fremmes gjennom samarbeid. Tillit og støtte kan også sannes blant et større kollegium av stater, også stater som er dominerende på verdensbasis. Tore Nyhamar legger dette momentet til grunn for den framskutte plass FN har i norsk utenrikspolitikk. Han vektlegger det faktum at idealismen i utenrikspolitikken er noe som blir båret fram og næret av en generell norsk skepsis til realpolitikk. Dette har blitt illustrert i de historiske linjer og tradisjoner om Norges forhold til omverdenen, hvor isolasjonspolitikk har vært gjennomgående. Nyhamar ser dette som en betydelig utfordring fordi Norge opererer i et internasjonalt landskap dominert av realpolitikk, som fra tid til annen går på kollisjonskurs med den norske idealismen om fredelighet (Hovi og Malnes, 2007). På mange måter har FN blitt dagen norske fredsalibi.

Med bakgrunn i den symbolverdien fredsnaasjon har, sammenfaller norsk strategi idealistisk sett godt med aktiv deltakelse i FN-ledede operasjoner. Denne idealistiske linjen har historisk sett blitt ført gjennom en strategisk nøytralitetspolitikk. NATO-medlemskapet er noe som kan karakteriseres som et mer realpolitisk trekk ved den norske utenrikspolitikken. Disse faktum kan potensielt være motstridende. Basert på motivasjon og begrunnelse for medlemskap i både FN og NATO, kan det påstås at norsk utenrikspolitikk har plassert seg selv i skjæringsilden mellom idealisme og realpolitikk. Skillet mellom den norske fredsdiskurs og utenrikspolitikken i praksis, befinner seg også i dette landskapet.

6.3 Manglende etisk fundament

En troverdig politikk for fred trenger et solid etisk fundament. Man kan ikke karakterisere seg selv som fredelig kun på bakgrunn av at man ønsker fred. Harpviken og Skjælsbekk (2010) har gitt særlig kritikk til tidligere utenriksminister Støre på bakgrunn av at han gjennom sin tid i UD har promotert en form for harmonisk relasjon mellom freds- og sikkerhetspolitikk. Denne koblingen mener de er svært problematisk. I likhet med det som forsøkes i denne studien baseres denne kritikken på henvisninger til Afghanistan-engasjementet. Denne studiens innledende sitat fra Støre om at norsk politikk for fred også er norsk sikkerhetspolitikk inngår i de forhold som kritiseres, da på bakgrunn av at en slik harmonisering ikke skaper et skille mellom freds og forsvarsengasjement. På bakgrunn at fredelige midler og sikkerhetspolitiske midler i noen tilfeller kan være motstridende kan det eksistere motsetninger mellom freds- og sikkerhetspolitikk. Tidligere forsvarsminister Knut Frydenlund, så denne sammenblandingen som uproblematisk så lenge freds- og sikkerhetsinteresser ikke kom i konflikt med hverandre.

Utfordringen som oppstår for Norge hva gjelder sammenblandingen av fred og sikkerhet i utenrikspolitikken er at denne ikke har en sterk etisk forankring, men heller bunner i identitet og et idealisert selvbilde. Dette forholdet har tidligere vært nevnt i tilknytning til diskusjonen omkring den norske fredsdiskurs i delkapittel 3.3. Både viljen og tilbøyeligheten til å benytte seg av militære maktmidler skulle antas å utfordre den norske fredsdiskurs, og aktivere en del etiske spørsmål omkring norsk rolle som fredsnasjon. Slike forhold aktiveres derimot ikke i en omfattende grad på bakgrunn av politisk risiko i tilknytning til det å utfordre en så veletablert diskurs som den norske fredsdiskursen. På bakgrunn av det faktum at debatter omkring fredelighet styres unna, kan det langt på vei stilles spørsmål om hvorvidt ideer om norsk fredelighets etiske fundament er noe som kan avkreftes.

6.4 Konklusjoner og endelige betraktninger

Gjennom å problematisere forholdet mellom fredsnasjon og forsvarsalliert er målet å løfte en debatt omkring temaet. Engasjementet i Afghanistan har særlig egnethet til å undersøke aktuelle forhold ved en slik kombinasjon. I tilknytning til det å se nærmere på

engasjementet valgte jeg derfor å trekke fram de forhold som gir en forståelse av den strategi den norske stat valgte å følge. Begrunnelsen om internasjonal sikkerhet i tillegg til de følelser som ble vekket også i Norge, gir et viktig innblikk i mulige årsaker til at innsatsen med militære styrker ikke ble utfordret i en betydelig grad. Disse forhold styrkes også av den retorikken som ble brukt, her vist til ved Bondevik og Stoltenbergs uttalelser om kamp mot *ondskap* og forsvar av *demokrati*. Den helhetlige tilnærmingen gjorde seg relevant gjennom den retoriske virkningen bruken kan antas å ha om at de grep som ble tatt var gjennomtenkte. Det uklare skillet mellom roller gir en illustrasjon av et forhold som kan knyttes til forsøk på å kombinere rolle som fredsnasjon gjennom sivil innsats, og forsvarsalliert, gjennom det militære bidraget. Kombineringen sier ikke noe om hvordan Norge vil velge å utøve sikkerhet generelt, kun at rollene ble forsøkt kombinert i Afghanistan.

Overordnet sett blir det problematisk å forsøke å være både fredsnasjon og forsvarsalliert. Dette fordi det i et engasjement som Afghanistan vil kunne innebære at man fra tid til annen går på tvers med innholdet i det å være fredelig. På samme måte kan fredsrollen i en praktisk kontekst kunne begrense Norges forutsetninger for å være en forsvarsalliert. Uten alliansetilhørighet vil Norges forutsetninger for å skape fred og trygghet for seg selv, reelt sett svekkes. På en annen side ble hendelsene 11. september 2001 en faktor for utrygghet på bakgrunn av nettopp alliansetilhørighet.

Den historiske gjennomgangen av den norske stats tilblivelse som har blitt presentert, gir én forståelse, av hvordan det å være en fredsnasjon har blitt en del av den norske nasjonale identiteten. Det å spille på fred kan både oppfattes som noe vi ønsker av moralske årsaker og noe strømmer fra nasjonen, men det å fremme fredelighet kan også oppfattes som noe som er en strategisk tilpasning til omgivelsene. Likevel er det ikke en oppfatning at den norske fredelighet har et solid etisk fundament, noe som forklares gjennom at forholdet som denne studien problematiser ikke debatteres i det politiske landskapet. Det å være fredelig kan knyttes til sikkerhet. På tross av det ikke finnes noe sterkt etisk fundament må det likevel kunne antas at de verdier og forhold som er viktig for norsk identitet og selvoppfattelse er viktig å etterstrebe. Fredstanken kan derfor antas å legge føringer for sikkerhetspolitikken i større eller mindre grad, avhengig av hvilke sikkerhetsutfordringer som er i fokus. For å følge opp Frydenlunds tanke om at en

kombinering av freds og sikkerhetspolitikken er uproblematisk, kan vi anta at fredslinjen vil bli forsøkt etterstrebet i de tilfeller det ikke er aktuelt med bruk av våpenmakt. Fredstanken kan også antas å legge premisser for de veier vi vil prioritere å følge, fordi identitet også styres av vår kollektive natur.

En antakelse er at dersom Norge ikke hadde vært medlem av en forsvarsallianse, så ville betydningen av det å være en fredsnasjon i praksis vært større. Som et ledd i denne forståelsen kan man se på hvilken måte Norge førte en nøytralitetslinje og fremmet ønsker om nøytralitet under de to verdenskrigene og mellomkrigstiden, slik studien viser i sin del 3.2. Den viktigste funksjonen en nøytral og fredelig linje i forholdet til omgivelsene vil kunne ha er å ikke virke truende mot andre. En måte å forstå den fredelige linjen som fremmes i norsk engasjementspolitikk gjennom fokuset og tyngden som legges på bistand og sivilt engasjement, er at denne linjen kan ha som mål å ikke virke truende, men tillitsskapende. En progressiv fredspolitik vil også være god politikk for den nasjonale omdømmebyggingen. En konklusjon er at fredsnasjon i hovedsak får en strategisk betydning for norsk sikkerhet på bakgrunn av – slik denne studien gjentatte ganger har løftet – tanker om å ikke virke truende på andre. I utøvelse av sikkerhet sett i kontekst av Afghanistan spiller derimot ikke betydningen av fredsnasjon en stor rolle, men for rettferdiggjøring av militært engasjement gjør den derimot det. Det viktigste strategiske momentet for det å være en fredsnasjon antas likevel å være funksjonen det å være fredelig kan antas å ha overfor omgivelsene i retning av å skape tillit.

6.5 *Følelse av trygghet og arktiske forhold – muligheter for videre problematisering av norsk rollekombinering*

Et forhold som det kunne vært interessant å se nærmere på er betydningen av det å være en fredsnasjon kan ha for hvordan det norske samfunn betrakter sin egen sikkerhet, og i hvilken grad innbyggere i Norge føler seg spesielt trygge, i tråd av at de anser Norge som spesielt fredelig. Dersom samfunnet oppfatter Norge som fredelig, og oppfatter at omgivelsene ser Norge som fredelig, kan man eksempelvis anta at det gir en følelse av trygghet og oppfattelse av at ekstern aggresjon ikke er sannsynlig.

Det er en erkjennelse at problematiseringen av forholdet mellom det å være en fredsnasjon og det å være en forsvarsalliert vil kunne ha en annen utfoldelse dersom det ikke var sikkerhetspolitiske forhold omkring engasjementspolitikk som var under lupen. Gjennom sikkerhets- og forsvarssamarbeid har Norge gjennom begynnelsen av 2000-tallet hatt et fokus på sikkerhetspolitikk i Midtøsten og Eurasiaområdet. Samtidig har nordområdene blitt definert som ett av de viktigste satsningsområdene for norsk sikkerhetspolitikk og utvikling. I nordområdene møter Norge sikkerhetspolitiske utfordringer i eget nærområde men av en helt annen karakter enn de man har stått ovenfor gjennom den såkalte krigen mot terror. I nordområdene er det i stor grad i direkte kontakt med andre arktiske stater - deriblant Russland. Spørsmål omkring betydning av forholdet mellom det å være en fredsnasjon og det å være en forsvarsalliert kan være aktuell å se nærmere på i kontekst av nordområdene. Det er naturlig å anta at forholdet, i kontekst av nordområdene, kanskje vil ha en annen form og farge enn den i den kontekst forholdet har blitt belyst gjennom denne studien.

I alle kontekster hvor Norge er engasjert vil det kunne være aktuelt å problematisere forholdet mellom det å være en fredsnasjon og det å være en forsvarsalliert, og kanskje i utstrakt grad, en sikkerhetspolitisk vestlig aktør. Det å utforske forholdet mellom kombinerende av ulike roller i gitte kontekst kan gi økt forståelse for hvordan våre verdier kommer overens med vår praksis, og hva som er naturen i norsk handlingssett.

7 KILDER OG REFERANSER

Bøker, fagtekster, artikler og taler:

- Barth, Fredrik (2008): *Afghanistan og Taliban*, Oslo 2010, p. 9, Pax Forlag AS 2008
- Bergmann, Pia: 2015, "Derfor er vi i Afghanistan", p.92, Internasjonal Politikk 01/2015.. Hentet 25. mars 2015. Tilgjengelig på:
https://www.idunn.no/ip/2015/01/derfor_er_norge_i_afghanistan
- Bilgic, Ali (2014), *Trust in world politics: converting 'identity' into a source of security through trust. learning*, Australian Journal of International Affairs, Vol. 68, No 1, p. 36-51, Routledge 2014. Hentet 15.04.2014. Tilgjengelig på:
<http://dx.doi.org/10.1080/10357718.2013.841120>
- Bolle, Tor Aksel (2014), *-Uansvarlig idealisme i Afghanistan*, Intervju Bistandsaktuelt, 10.04.2014. Tilgjengelig på:
<http://www.bistandsaktuelt.no/nyheter-og-reportasjer/arkiv-nyheter-og-reportasjer/uansvarlig-idealisme-i-afghanistan>
- Bondevik, Kjell Magne (2001), *Redegjørelse om situasjonen etter terrorangrepene mot USA*, Tale, Stortinget 08.11.2001, Statsministerens kontor, 2001. Tilgjengelig på:
https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/statsministerens_redegjorelse_for/id265217/
- Buzan, Wæver and de Wilde: 1998, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Carvalho, Benjamin de: 2013, *Engasjement som norsk nasjonal interesse*, Internasjonal politikk 03/2013, Norsk Utenrikspolitisk Institutt, februar 2013. Tilgjengelig på:
https://www.idunn.no/ip/2013/03/engasjement_som_norsk_nasjonal_interesse
- Eriksen, Thomas Hylland og Neumann, Iver B. (2011): *Norsk identitet og Europa*, p. 5-12, Europautredningen, 2011
- Grindheim, Jan Erik (2007), *Fra Folkerett til menneskerett? Eus felles utenriks- og sikkerhetspolitikk*, Internasjonal Politikk, vol. 66., Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI), april 2008
- Græsvik, Fredrik (2014), *Den Tapte Krigen*, p. 60, Pax forlag A/S, Oslo 2014

- Hammer, Anders Sømme (2010), *Drømmekrigen – Hjerter og sinn i Afghanistan og Norge*, Aschehaug 2010.
- Hoogensen Gjørsv, Gunhild (2012), *Security by any other name: negative security, positive security, and multi.actor security approach*, p. 3, Review of International Studies page 1 of 25, British International Studies Association 2012. Tilgjengelig på: <http://journals.cambridge.org/RIS>
- Hoogensen Gjørsv, Gunhild (2014), *"Understanding Civil-Military Interaction"*, p. 37, Ashgate, 2014
- Hønneland, Geir (2010), *Borderland Russians, Identity, Narrative and International Relations*, p. 5, Palgrave MacMillan, 2010
- Hønneland, Geir (2012), *Arktiske utfordringer*, p. 74, 92-94, Høyskoleforlaget 2012
- Hovi og Malnes, red. (2007), *Demokrati, Makt og Normer*, p.15, 150-154, 320-221, Abstrakt Forlag AS, Oslo 2007
- Huntington, Samuel P. (1992), *The Clash of Civilizations?*, p. 22-49, Foreign Affairs, Vol. 72 no. 3 (summer, 1993). Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/20045621?uid=3738744&uid=2&uid=4&sid=21106787833423>
- Kristoffersen, Lene (2009), *Interesser i norsk engasjementspolitik*, p. 10-13, Institutt for forsvarsstudier, 2009. Tilgjengelig på: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99773/1/OF0409.pdf>
- Krogh, Thomas, m.fl (2007): *Historie, Forståelse og Fortolkning, De historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter*, p 279, Oslo, 4. utg. 2003, 6. opplag 2007, Gyldendal Norsk Forlag AS 1996
- Kvåle, Gro og Wæraas Arild: 2006, *Organisasjon og identitet*, p. 78-90, Oslo, Det Norske Samlaget 2006
- Langemyr, Hedda (2015), *Siden 1990 har Norge deltatt i åtte kriger. Vi er på andre plass i krig*, Klar Tale, Radikal Portal, publisert 06.03.2015. Tilgjengelig på: <http://radikalportal.no/2015/03/06/siden-1990-har-norge-deltatt-i-atte-kriger-vi-er-pa-en-andreplass-i-krig/>

- Larsen, Gry (2012), Tale/artikkel: *FN- hjørnestein eller utopi i utenrikspolitikken?* Debattmøte om norsk FN-politikk, Oslo litteraturhus 21.09.2012. Hentet 25.04.2015, tilgjengelig på:
https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/fn_utopi/id699778/
- Leira, Halvard (2004), "*Hele vort Folk er naturlige og fødte Fredsvenner*" – *Norsk fredstenking fram til 1906*, p. 153-180, Historisk Tidsskrift, bind 83, Universitetsforlaget 2004. Tilgjengelig på:
http://www.idunn.no/ht/2004/02/hele_vort_folk_er_naturlige_og_fodte_fredsvenner1_norsk_fredstenking_fram
- McSweeney, Bill (1999), *Security, Identity and Interests – a sociology of international relations*, p. 20-22, 73-75, Cambridge, Cambridge University Press 1999
- Neumann, 2012: *Fred og forsoning som norsk utenrikspolitikk*, p. 1-3, Internasjonal Politikk 03/2012, Norsk Utenrikspolitisk Forskningsinstitutt, 2012. Hentet 18. februar 2015. Tilgjengelig på:
http://www.idunn.no/ip/fred_og_forsoning_som_norsk_utenrikspolitikk
- Nilssen, Vivi (2012): *Analyse i kvalitative studier – Den skrivende forskeren*, p. 24, Universitetsforlaget 2012.
- Peoples, Columba and Vaughn-Williams, Nick (2015), *Critical Security Studies, An Introduction*, p.94, second edition, Routledge 2015
- Posen, B. R., 1993: *Nationalism, the Mass Army, and Military Power*, International security 18:2 (Autumn, 1993), p. 80-124
- Rühle, Michael (2011), *NATO ti år etter – å lære leksen*, Nato-nytt Tidsskrift 2011. Tilgjengelig på:
<http://www.nato.int/docu/review/2011/11-september/10-years-sept-11/NO/index.htm>
- Rønneberg, Kristoffer (2011), *Varsler bredere Afghanistan-debatt*, Aftenposten 12.10.2011. Tilgjengelig på:
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Varsler-bredere-Afghanistan-debatt-5343048.html>
- Skirbekk, Gunnar og Gilje, Nils (2007): *Filosofihistorie, Innføring i Europeisk filosofihistorie med særlig vekt på vitenskapshistorie og politisk filosofi*, p. 7, Universitetsforlaget, 2007
- Stoltenberg, Jens (2011), *Statsminister Jens Stoltenbergs tale på Rådhusplassen i Oslo*, Tale, 25.07.2011. Tilgjengelig på:

<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/statsminister-jens-stoltenbergs-tale-pa-/id651840/>

- Støre, Jonas Gahr (2006), Tale 24.04.2006: *Norge som fredsnasjon – myte eller virkelighet?* Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/norge-som-fredsnasjon--myte-eller-virkel/id273461/>
- Suhrke, Astri: 2015, *Å kamuflere en Krig*, Internasjonal politikk 01/2015, Utgiver: Norsk utenrikspolitisk institutt, Oslo, 2015. Hentet 26. april 2015. Tilgjengelig på: <https://www.google.no/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=NUPI>
- Williams, Paul D. (2013), *Security Studies, An Introduction*, p. 171-185, second edition, Routledge 2013
- Østerud, Øyvind (2006), *Lite land som humanitær stormakt?*, p. 303-304 og 310-311, Nytt Norsk Tidsskrift 4/2006
- Østerud, Øyvind (2007), *Statsvitenskapelig leksikon*, p. 68 og 243, 2. utgave, Universitetsforlaget 2007

Nettsaker:

- Aftenposten (2013), *Tybring-Gjedde – Nordmenn må bevare det norske*, Publisert: 01.03.2013. Oppdatert: 03.01.2013. Tilgjengelig på: <http://www.aftenposten.no/kultur/Tybring-Gjedde-Nordmenn-ma-bevare-det-norske-7082544.html>

Nettsteder:

- Human Security Gateway, Tilgjengelig på: <http://www.humansecuritygateway.com/>
- Norsk Rikskringkasting (1992), Dokumentar: *Norsk historie: Norge og verden omkring – 1800-1990*, sendt 10.11.1992. Tilgjengelig på: <http://tv.nrk.no/sok?q=Norsk+historie%3A+Norge+og+verden+omkring+%E2%80%93+1800-1990>

- Den Norske Studentersangforeningen, sangtekst: *Ja vi elsker dette landet*, tilgjengelig på:
<http://www.studentersangforeningen.no/musikk/ja-vi-elsker-dette-landet/>
- The Nobel Peace Committee (2015), *Why Norway?*, Hentet 13.04.2015. Tilgjengelig på:
http://nobelpeaceprize.org/en_GB/about_peaceprize/why-norway/
- Regjeringen.no (2015), *FN*. Tilgjengelig på:
<https://www.regjeringen.no/nb/tema/utenrikssaker/fn/id1149/>

Offentlige dokumenter:

- Artikkel (2014), *Engasjementspolitikken – Fred og Forsoning*, Utenriksdepartementet 12.12.2014. Tilgjengelig på:
https://www.regjeringen.no/nb/tema/utenrikssaker/fred-og-forsoning/innsiktsmappe/fred_engasjement/id708238/
- NOU 2003: 19 (2003-2004), *Makt og Demokrati*, Tilgjengelig på:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/dok/nouer/2003/nou-2003-019/13.html?id=118906>
- Kongelig resolusjon (2014), *Oppnevning av et utvalg som skal vurdere Norges helhetlige innsats i Afghanistan i perioden 2001-2014*, dato: 21.11.2014. Tilgjengelig på:
https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/utvalg_afghanistan/id2340951/
- Meld. St. nr. 33 (2011-2012) *Norge og FN: Felles framtid, felles løsninger*, Utenriksdepartementet, 18.09.2013. Tilgjengelig på:
<https://www.regjeringen.no/nb/tema/utenrikssaker/fn/meld-norge-fn/id735722/>
- NATO (1949), *The North Atlantic Treaty*, Tilgjengelig på:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
- Pressemelding 019/09 (2009), *Interesser, ansvar, muligheter: Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*, Utenriksdepartementet, 13.03.2009, Tilgjengelig på:
<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/hovedlinjer/id549415/>
- Pressemelding 044/2001 (2001), *Norsk støtte til USA*, Forsvarsdepartementet, 14.09.2001. Tilgjengelig på:
https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/norsk_stotte_til_usa/id244869/

- Prinsipputtalelse (2003), *Norge og NATO*, Regjeringen Bondevik II, 29.12.2003. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Norge-og-NATO/id271584/>
 - Resolusjon 1368 (2001), *Council Calls on All States to Bring Perpetrators to Justice*, FN, 2001. Tilgjengelig på: <http://www.un.org/press/en/2001/SC7143.doc.htm>
 - Regjeringserklæringen, Soria Moria (2005), *Plattform for regjeringssamarbeid mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09*. Tilgjengelig på: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/smk/vedlegg/2005/regjeringsplattform_soriamoria.pdf
 - Redegjørelse, Stortinget (2012), *Redegjørelse av utenriksministeren om utviklingen i Afghanistan samt norsk sivilt og militært engasjement*, Tilgjengelig på: <https://www.stortinget.no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=53695>
 - Skriftlig spørsmål (2012-2013), *Skriftlig spørsmål fra Christian Tybring-Gjedde (Frp) til kulturministeren*, Stortingets spørretime 03.12.2012. Tilgjengelig på: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=55722>
 - St. prp. 48 (2007-2008), *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*, Forsvarsdepartementet, 2008. Tilgjengelig på: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/stprp/2007-2008/stprp-nr-48-2007-2008-/5/6/2.html?id=504872>
 - Utenriksdepartementet (2014), *Engasjementspolitikken – fred og forsoning*. Tilgjengelig på: https://www.regjeringen.no/nb/tema/utenrikssaker/fred-og-forsoning/innsiktsmappe/fred_engasjement/id708238/
-